

Joululaulut soi ja lapset pukee jo haalareitaan #koska #lumi.

Tutkimus *koska* x -rakenteen tulkinnasta

Tiina Sinnemaa
Tampereen yliopisto
Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö
Suomen kielen tutkinto-ohjelma
Pro gradu -tutkielma
Joulukuu 2015

SINNEMAA, TIINA: *Joululaulut soi ja lapset pukee jo haalareitaan #koska #lumi*: Tutkimus *koska* x -rakenteen tulkinnasta

Pro gradu -tutkielma, 92 sivua
Joulukuu 2015

Tutkimuksen kohteena on Suomessa vuonna 2013 yleistynyt lyhyt verbitön *koska* x -ilmaus. Tutkimusotsikkona on yksi autenttinen ilmauksen esiintymä, ja #-merkeistä voidaan päätellä sen esiintyneen Twitter-viestissä, joka on nopeaan ja tiiviiseen viestintään kehitetty sosiaalisen median palvelu. Ilmaus on levinnyt laajalle nimenomaan sosiaalisessa mediassa ja alun perin epävirallisissa kirjoitetun puhekielen tyyppisissä yhteyksissä. Rakennetta on kuitenkin käytetty myös painetun median julkaisuissa ja jopa uutisotsikoissa, joten sen käyttöala laajenee jatkuvasti.

Tutkimuksen tavoitteena on ollut selvittää, miksi ja millä tavoin lyhyt verbitön *koska* x -rakenne on ymmärrettävä ja mitä se mahdollisesti viestii. Tutkimuskysymyksiä on kolme: millä tavalla *koska* x -rakenteen ymmärrettävyys on analysoitavissa, mikä kaikki vaikuttaa *koska* x -rakenteen tulkintaan ja kuinka ihmiset kuvailevat ymmärtämänsä viestin merkitystä. Aineistona tutkimukseen on kerätty 140 autenttisen esiintymän korpus sekä haastateltu 25:tä ihmistä. Korpuksesta on analysoitu rakenteen muotoa, mahdollista variaatiota ja sen vaikutusta ymmärrykseen. Haastatteluista on kerätty tietoa siitä, kuinka ihmiset rakenteen käytön ymmärtävät.

Tutkimusanalyysin teoriatukena on ollut kognitiivis-funktionaalinen kielitiede ja tarkemmin kognitiivinen kielentutkimus sekä konstruktiokielioppi. Näiden avulla on selvitetty, että *koska* x -rakenne on konstruktio, joka skeemarakenteensa kautta yhdistyy ihmisen kognitiossa sekä selittävään tai argumentoivaan *koska*-lauseeseen että käytettyjen sanojen avaamaan merkityskenttään. Merkityskenttä muotoutuu aina tilanteen mukaisesti. Tilanteessa viestin lähettäjän ja vastaanottajan on jaettava riittävä yhteinen kokemusmaailma, jotta viesti välittyy ymmärrettävänä ja viestistä avautuva merkityskenttä on koherentti. Kontekstitietous ja yhteinen kokemus ovat siis avaimia viestin purkamiselle, ja vastaanottajan omat kokemukset yhdistävät viestin merkitykseensä. Viestillä haetaan laajan tulkinnan mahdollisuutta, joka supistuu, jos *koska*-sanan jälkeen tulevaa osaa muokataan ja rajataan perusmuodosta taivutettuun tai useasanaisiin lausekkeisiin. Mitä enemmän konstruktion käytössä on materiaalia, sitä kapeammaksi tulkinta jää.

Huolimatta siitä, mitä mieltä viestin vastaanottaja on *koska* x -rakenteesta, jokainen pystyy kuitenkin tulkitsemaan viestin merkityksen, ja saman kontekstitiedon sisällä eri ihmiset tulkitsevat viestin samankaltaisesti. Myöskään sillä ei ole merkitystä, onko rakenne entuudestaan tuttu vai törmääkö siihen ensimmäistä kertaa. Tämä todistaa kielen kognitiivisen toimintamallin, jonka avulla tunnistettuaan tuttuja piirteitä ihminen pystyy tulkitsemaan uudenlaisia viestejä ja omaksumaan ne myös mahdollisesti omaan käyttöönsä riittävän toiston kautta. Kieli muuttuu skeemaoppimisen syklin kautta dynaamisesti, joten voi olla mahdollista, että myös *koska* x -rakenne muokkaa pysyvästi suomen kieltä. Rakenne on jo alkanut levitä muihin konjunktioihin ja erilaisiin sana-aineisiin, joten se on erittäin produktiivinen uusi suomen kielen rakenne.

Sisälllys

1 Johdanto	4
1.1 Tutkimuskysymykset	6
1.2 Tutkimuksen rakenne	6
2. Teoreettisia lähtökohtia ja aikaisempia tutkimuksia	8
2.1 Ellipsi	10
2.2 Konstruktiokielioppi	13
2.3 Kognitiivinen semantiikka	18
2.3.1 Skeemat rakennesysteeminä	18
2.3.2 Kehyssemantiikka	20
2.4 Perusteleva ja kausaalinen <i>koska</i>	25
3. Surffailua ja haastatteluja	28
3.1 Kirjalliset esiintymät	28
3.2 Kyselytutkimus	31
4. <i>koska</i> x -ilmauksen rakenne	35
4.1 Rakenteen osat	35
4.1.1 <i>koska</i>	37
4.1.2 Tunnusmerkkisyys ja nominatiivimuoto	40
4.2 Rakenteen itsenäisyys	42
4.3 Skeema mallirakenteena (rakenneskeema)	45
4.3.1 <i>koska</i> x -ilmiön rakenneskeema ja sen prototyyppi	46
4.3.2 Hierarkkinen skeemaverkosto	48
5. Merkityksen avautuminen	51
5.1 Kuulija merkityksen tuottajana (merkitysskeema)	51
5.1.1 Modaalisuus lausuman <i>koska kesä</i> tulkinnassa	58
5.1.2 Ilmipanematon tekijä tai kokija	59
5.2 Merkityksen tulkintaan käytettävä kontekstitieto	61
5.3 Variaatio <i>koska</i> x -rakenteessa	66
5.3.1 Puhuja muokkaa skeemaa	66
5.3.2 Kehyksen rajat ja rajoittamattomuus	69
6. Kielenpuhujan tulkinta	73
6.1 Jatkumo ellipsistä kehykseen	73
6.2 Miksi <i>koska</i> x -rakennetta käytetään?	77
6.2.1 Jokainen ymmärtää mitä sanotaan	78
6.2.2 Lyhyt, ytimekäs ja tiivis	80
6.2.3 Affektisyys ja korostus	82
7. Johtopäätökset ja pohdintaa	84
Lähteet	89

1 JOHDANTO

ne puhuu slangii koska (chekkonen)
tytöt tanssii koska (chekkonen)
ovimiehet soittaa ambulanssii koska (chekkonen)
ne haukkoo henkee koska (chekkonen)
repii perseen koska (chekkonen)
ei lippuu festareille ostaa kerkee koska (chekkonen)
jonnet ragee koska (chekkonen)
tytöt on salee koska (chekkonen)
hetkonen ne nimee lapsii jareks koska (chekkonen)
hommas raidaa koska (chekkonen)
jengi bailaa koska (chekkonen)
 Cheek, 2015

Uusi, innovatiivinen ja lingvistiksi mieltä kiehtova lyhyt verbitön *koska*-lause¹ ilmestyi Suomessa epävirallisiin teksteihin huomiota herättävästi vuonna 2013. Sitä käytettiin jatkuvasti enenevässä määrin sosiaalisessa mediassa, ja sitä kautta tutustuin rakenteeseen itsekin. Halusin alkaa tutkia uutta kielellistä ilmiötä, joka ikään kuin sivulauseena ilmaisi mielestäni ymmärrettävän viestin täysin ilman verbiä. Tämä tuntui lingvististä aluksi pöyristyttävältä, mutta samalla kiinnostukseni heräsi. Aloin pohtia: mitä, miten ja miksi.

(1) Ystävä tulee kylään, mutta vierailun aikana en ehdi sanoa yhtäkään lausetta loppuun, **koska lapset ja väsymys ja kamala häslinki**. (BL)

(2) Mä oon yrittänyt pitää facebook-kavereiden määrän maltillisena, eli mulla on kavereina vaan sellasia, joiden kanssa ihan oikeesti oon edes joskus tekemisissä. -- Määrä on kyllä ollut viime aikoina noususuhdanteinen, **koska toe** ;D (FB y.) (*toe* on Facebook-ryhmän nimi)

Lähes aina rakenteessa on *koska*-sanon lisäksi nominatiivimuotoinen nomini. Esimerkissä 1 rakenteessa on rinnasteisesti kolme eri nominia, joista ensimmäinen on monikkomuodossa, toinen yksikkömuodossa ja kolmannessa nominilla on oma määreensä. Tuntuu siltä, kuin *koskan* perässä tulevat sanat jäisivät jotenkin ilmaan, mutta samanaikaisesti kuulijan tai lukijan ymmärryksessä syttyy lamppu. Hän ymmärtää, mitä viestin lähettäjä haluaa sanoa, vaikkei sitä aina yksitulkintaisesti pystyisikään kuvaamaan. Esimerkissä 2 vastaanottajan täytyy myös tietää tilanteen konteksti, jotta viesti voisi hänelle avautua. Näin tilanteessa ymmärryksen vastuuta siirretään huomattavasti kuulijalle, mikä toimii saman periaatteen mukaisesti, kuin millä ironiakin tyylikeinona toimii. *koska x* -lausumaa käytetään ja käytettiin varsinkin

¹ Olen useasti huomannut puhuessani tutkimusaiheestani, että ilmaus *lyhyt verbitön koska-lause* kertoo ymmärrettävästi ihmisille, mistä rakenteesta on kyse, vaikka *lause*-sanon käyttö tässä ei kielitieteellisesti olisikaan hyväksyttävä ilmaus.

ilmiön alkuvaiheissa selvästi ironisena tyylikeinona, mutta sittemmin ironinen affekti on lausuman käytössä vähentynyt. Silti rakenteeseen on jäänyt ironian välittymisen perusajatus, jossa puhujan ja kuulijan välillä täytyy olla jonkinlainen yhteisymmärrys, jotta viesti ja sen mahdollinen nokkeluus avautuvat. Tätä puolta ilmiöstä tutkin kehyssemantiikan ja erityisesti kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta.

Joku voisi sanoa, että kyseessä on vain uusi slangi-ilmaus, joten mitä ihmeellistä tässä on. Slangissa kuitenkin useimmiten muokataan ja tuotetaan vain sanoja: käännetään, keksitään ja johdetaan olemassa olevista sanoista uusia. *koska* x -ilmaus pureutuu leksikkoon syvemmälle ja muokkaa yleiskielen syntaktista systeemiä jättämällä tavanomaisen *koska*-lauseen predikaatin ilmaisematta. On erikoista, että *koska* x -rakenteessa ei ole verbiä, koska se kuitenkin muistuttaa sekä tuntuu vastaavan tavallista kausaalisuutta ilmaisevaa *koska*-lausetta (esim. *En tullut, koska olin sairas*). Syntaktisen tason muutokset kielisysteemiin ovat hyvin harvinaisia, ja sen vuoksi *koska* x on merkittävä yhtäkkisesti syntynyt kielellinen ilmiö.

Kiinnostukseni aiheeseen johti ensin kandidaatintyön (Sinnemaa 2014) tekemiseen, jonka aikana huomasin aiheen olevan paljon laajempi kuin mitä yhdessä harjoitustutkielmassa pystyy tutkimaan. Aihe laajeni siis luontevasti pro gradu -tutkielmaksi. Enkä ole ollut huomiossani ja kiinnostuksessani ainoa. Rakenne ei mitä todennäköisimmin ole alkuaan suomalaislähtöinen, vaan se on joko suora käänнос tai ainakin inspiraationsa saanut englannin kielessä samalla tavalla yleistyneestä *because* x -rakenteesta. Muun muassa American Dialect Society (2014) valitsi sanan *because* vuoden 2013 sanaksi, ja on myös todennut, että kyseessä ei ole pelkkä yksi sana, vaan oma hyvin käyttökelpoinen kielellinen yksikkönsä (*vocabulary item*). Yksikkö jo sanana pitää sisällään kiteytyneitä aihioita sanojen sijaan. On siis perusteltua alkaa tutkia rakennetta myös konstruktiokieliopin kautta, jossa muotoon liittyy sen osia laajempi erityinen merkitys.

Suomessa asiaa ei ole vielä tietojeni mukaan tutkittu, mutta samanaikaisesti oman tutkimukseni kanssa on Turun yliopistossa tekeillä toinenkin pro gradu -tutkielma samasta aiheesta *koska* x -rakenteen tilastollisen variaation näkökulmasta (Wessman, 2015). Rakenne on siis herättänyt lingvistisissä piireissä sekä globaalia että kotimaista huomiota erikoislaatu-suudellaan ja on siten varmasti tutkimisen arvoinen. Myös Helsingin yliopiston tutkija Lari Kotilainen (2014: 66) on kirjoittanut aiheesta kolumnin Suomen Kuvalehteen ja viitannut siinä valmistuneeseen kandidaatintutkimukseeni.

Rakenteen käytön suosio ei tunnu laantuvan. Siitä kertoo sen käytön jatkuvasti laajalaistuvampi käyttöympäristö sekä variointi erilaisiin konjunktioihin. Kirjoitusprosessini lop-

pusuoralla Suomen menestyneimpiin rap-artisteihin kuuluva Cheek julkaisi omien sanojensa mukaan viimeisen levynsä, jonka *Chekkonen*-kappaleessa *koska x* -rakennetta käytetään itsevarmasti luottaen sen tenhoon. Lisäksi rakenne tuntuu luovivan tietään virallisiinkin teksteihin kuten uutisjulkaisuihin ja mainoksiin. Voi olla, että *koska x* -rakenne onkin kestävämpi ilmiö kuin alussa olisi voinut kuvitella. Se saattaa muokata suomen kieltä muoti-ilmiötä syvemmällä tasolla, sillä niinhän elävälle kielelle käy. Ainoa pysyvä asia on jatkuva muutos.

1.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tavoitteena on internetistä kerätyn aineiston ja kyselytutkimuksen perusteella selvittää seuraavia kysymyksiä:

1. Millä tavalla *koska x* -rakenteen ymmärrettävyys on analysoitavissa?
2. Mitkä seikat vaikuttavat *koska x* -rakenteen tulkintaan?
3. Kuinka ihmiset kuvailevat ymmärtämänsä viestin merkitystä?

On mielenkiintoista tutkia, miten tällainen uusi, syntaktisesti erilainen rakenne voi toimia ymmärrettävästi, ja millä tavoin kielenpuhujat osaavat sen merkitystä ja käyttöä tulkita. Tutkimuksessani selvitän, onko rakenne kaikille ymmärrettävä, vai onko ymmärrys riippuvainen jostain tietystä elementistä. Kognitiivisen ajatusmallin kautta selvitän vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Toiseen tutkimuskysymykseen selvitän vastausta kontekstuaalisesti internetaineiston ja rakenteen muodon analysoinnin kautta. Kolmanteen kysymykseen vastauksen antaa tekemäni kyselytutkimus. Haastattelut antavat tukea myös kahden ensimmäisen kysymyksen vastauksiin teoriapohjan ja oman analyysini lisäksi.

1.2 Tutkimuksen rakenne

Tutkimukseni rakentuu niin, että sen toisessa pääluvussa avaan tutkimukselleni relevantteja kognitiivis-funktionaalisen kielentutkimuksen käsitteitä. Esittelen siinä lyhyesti myös aiheita lähellä olevia tai muuten relevantteja aikaisempia suomalaisia tutkimuksia. Kolmannessa luvussa esittelen aineiston, sen keruun, jaottelun ja määrät.

Luvut 4–6 ovat analyysilukuja. Neljännessä luvussa pilkon rakenteen osiin ja tarkastelen sitä muodon kannalta. Viidennessä luvussa avautuu koko tutkimuksen ydin, kun analysoin merkityksen muodostumisen prosessia ja tulkinta-avaruutta. Haastatteluja käsitellään laa-

jimmin kuudennessa luvussa, jossa haastateltavat pääsevät ääneen kertoessaan omia ajatuksiaan rakenteen käytöstä ja sen ymmärryksestä.

Viimeisessä, seitsemännessä luvussa teen yhteenvedon tutkimukseni tärkeimmistä löydöksistä ja mitä ajatuksia ne herättävät ilmiön jatkotutkimusta ajatellen. Rakenteen tutkimus on ajankohtaista, ja kielen muutoksen keskellä eläminen tuottaa jatkuvasti lisää tutkittavaa aineistoa ja osoittaa muutoksen erilaisia suuntia. Tutkimukseni on vain lähtölaukaus sille, mitä kaikkea rakenteen kehitymisestä vielä seuraa.

2. TOOREETTISIA LÄHTÖKOHTIA JA AIKAISEMPIA TUTKIMUKSIA

Kun aloin pohtia *koska x* -rakennetta tarkemmin, huomasin jatkuvasti kiinnittyväni kysymyseen, miksi lausuma on laajemman vastaanottajakunnan ymmärrettävissä, kun siinä ei oikeastaan sanota paljon mitään. Mikä tekee kielellisestä viestistä jaetun ja merkitykseltään ymmärrettävän, vaikka käytetty muoto näyttäisikin ihan uudelta ja tässä tapauksessa hyvin minimalistiselta? Tietämättäni valitsin tutkimuskohteeni näkökulmaksi lingvistiikan piirissä tällä hetkellä hyvin pinnalla olevan kognitiivis-funktionaalisen kielentutkimuksen, jonka lähtökoh- ta kielen tutkimiseen on kielellinen todellisuus ja kielen käyttö. Tämä laaja suuntaus jatkaa de Saussuren strukturalistista ajattelua laajentaen sitä voimakkaasti kielen kognitiiviselle ja vai- keasti rajattavalle puolelle ja on siten jonkinlainen vastareaktio Chomskyn generativistisen kielentutkimuksen perinteelle. Generativistit ajattelevat kielen rakenteen olevan koherentti ja autonominen kokonaisuus, ja se on tutkimuksen keskiössä, jolloin kielenkäytön variaatio ja muokkautuvuus jää marginaalisena tutkimuksen ulkopuolelle (Haddington & Sivonen 2010: 10). Kielen käyttö on kuitenkin voima, joka kieltä ylläpitää, kehittää ja pitää elossa, joten käy- tön pitämistä tutkimuksen lähtökohtana on hyvin perusteltua.

Kognitiivis-funktionaalinen kielitiede ei kuitenkaan ole yksi yhtenäinen tutkimuskent- tä, vaan se jakautuu lukuisiin erilaisiin tutkimussuuntiin. Näitä eri tutkimussuuntia yhdistää keskittyminen kielen käytön tutkimiseen. Erilaiset suuntaukset limittyvät osin keskenään, ja joskus on vaikea erottaa yhtä toisesta, kun samasta asiasta saatetaan puhua eri nimillä, mutta jaettu kielikäsite on taustoiltaan kuitenkin melko yhtenevä. Olen valinnut teoriapohjani poh- timalla ensin intuitiivisesti tutkimani *koska x* -rakenteen aihioita ja niistä herääviä analyyseja, joiden kautta erilaisiksi teorioiksi on valikoitunut lähinnä kognitiivisen kielitieteen suuntauk- sia. Näissä yhteistä on merkityksen nostaminen ensisijaiseksi kielenkäytön tarkoitukseksi ja tutkimuksen kohteeksi, ja kaikki muut kielen osat kuten syntaksi ja morfologia ovat merkityk- sen kautta johonkin tiettyyn muotoon valikoituneita (Haddington & Sivonen 2010: 10). Tässä tutkimuksessa keskityn pääasiassa siis merkitykseen ja sivuan vain hieman sitä, mitä *koska x* - rakenteella halutaan tehdä.

Esittelen pääpiirteittäin tutkimukseni tässä osiossa kognitiivisen kielitieteen piiriin kuuluvia suuntauksia, jotka lähtevät siitä perusajatuksesta, että kielen ja ajattelun välille on mahdotonta tehdä selvää eroa. Tutkimukseni pohjana käytän kognitiivisen kieliopin johto- hahmojen Ronald Langackerin (1987, 2008) ja Leonard Talmyn (2000) kuvaamia teorialalle- ja, suomeksi aiheesta on kirjoittanut mm. Pentti Leino (1993). Heidän mukaansa kieli toimii ja

se ymmärretään ihmisen kognition ja maailmallisen ajattelun kautta, eikä kieltä ole olemassa omana erillisenä tarkasteltavana yksikkönään. Rajanveto erilaisten kognitiivisten suuntauksien välillä ei ole selvä, ja eri teoreetikot luokittelevat tutkimussuuntaukset eri tavoin. Toiset pitävät konstruktiokieliopin erillisenä kognitiivisesta kielitieteestä, jonka alle voidaan luokitella semantiikan tutkimus, mutta toisaalta myös konstruktiokielioppi voidaan nähdä kognitiivisen kielitieteen haarana ja jatkumona. (ks. Herlin & Kotilainen 2012: 14). Voidaan myös sanoa, että konstruktiokieliopilla on kahdet juuret, joista toiset tulevat generativistiselta pohjalta Fillmoren ja Kayn (1988) mukaan ja toiset Goldbergin (1995, 2006) ja Croftin (ks. esim. Croft & Cruse 2004) kautta kognitiivisesta lähtökohdasta.

Omassa tutkimuksessani olen luokitellut myös konstruktiokieliopin kognitiivisen kielitieteen alle, jossa se tarjoaa välineet tutkia *koska* x -ilmiön rakennetta syntaksin kautta ja kognitiivinen semantiikka taas merkityksen muodostumisen kautta (kuten J. Leino 2003a). Valitsemani näkökulma voidaan nähdä myös ”Helsingin koulukunnan” jatkumona (ks. J. Leino 2003 b). Kognitiivinen näkökulma tutkimukseeni on oleellinen, kun käsittelen aihetta, joka ei sellaisenaan istu mihinkään aiemmin määritellyyn normatiiviseen kielioppiin, vaan rakenne luo itse itseään käytön ja käytettävyyden kautta, kuten kognitiivisessa kielitieteessä kielioppi tavanomaisemmin nähdäänkin (esim. Langacker 2008: 227–228). Normatiiviset kieliopit tarjoavat vain yhdenlaisen ja epätäydellisen näkökulman elävään kieleen eivätkä ole luonnollisen kielen ensisijaisia kuvausvälineitä. Kognitiivinen lähestymistapa antaa soveltavat työkalut, jolloin elävä kieli nähdään itsessään holistisena kokonaisuutena, jota voidaan vain osittain pyrkiä kuvaamaan. Konstruktiokieliopin ja kognitiivisen semantiikan tarjoamat teoriapohjat ovat tutkimukseni ytimessä, kun yritän selvittää, kuinka minimalistinen kielellinen aines rakenteensa kautta voi tarjota laajan ymmärrettävän viestin riippuen viestijöiden yksityisestä ja jaetusta kokemusmaailmasta ja kontekstista. Viestin prosessointi tapahtuu ihmisen kognitiossa, eivätkä sen prosessin eri mekanismit ole suoraan nähtävissä kieliasusta, vaikka kieliasu tulkintaprosessin käynnistääkin.

Seuraavaksi esittelen myös tarkemman kuvauksen ellipsistä (luku 2.1), kehyksestä ja skemaattisuudesta (luku 2.3), jotka kuuluvat kiinteästi tutkimukseni rakenteen käytön tulkitintaan. Lopuksi olen paneutunut hieman myös *koska*-sanon käyttötarkoitukseen (luku 2.4), sillä *koska*-sana on merkitykseltään tutkimani rakenteen tärkein yksittäinen osa. Lähden kuvauksessani liikkeelle ellipsistä, joka tulee ensimmäisenä lingvistisenä tulkintavaihtoehtona mieleen *koska* x -rakenteen vajaalta vaikuttavasta rakenteesta.

2.1 Ellipsi

koska x -rakenne kiinnittää tekstissä huomion, sillä se tuntuu selvästi totuttua lyhyemmältä ja jollain tavalla vajaalta tai puutteelliselta. Kaikki vajaa ei kuitenkaan ole ellipsiä, kuten olen tutkimusaineistoa tarkastellessani huomannut. Rajanveto ellipsin ja jonkin muun vajaalta vaikuttavan rakenteen välillä on askarruttanut tutkijoita, ja siitä on tehty useita erilaisia teorioita. Esimerkeissä käytän Ø -merkkiä ellipsin merkinä.

Selvittämistäni ellipsiteorioista vanhimman kuvauksen on esittänyt Hakulinen (1978: 233). Hän jakoi ellipsit kahteen ryhmään: syntaktiset ja pragmaattiset ellipsit. Syntaktinen ellipsi on rakenteellinen poisjätto, joka voidaan tarkasti täydentää edeltävästä tekstistä eikä kontekstia tarvita tulkinnan avuksi (mts. 236).

(3) Äiti antaa isälle joululahjaksi tohvelit, isä Ø äidille Ø yöpaidan. (mts. 243)

Hakulisen syntaktisen ellipsin esimerkissä on ellipitoituneena sekä predikaatti että adverbiaali. Molemmat löytyvät kuitenkin edeltävästä päälauseesta, ja ne on helppo lisätä omille paikoilleen nollapaikoille. Näin vajaalta vaikuttavasta rakenteesta saadaan täydellinen kielipillinen ilmaus: *Äiti antaa isälle joululahjaksi tohvelit, isä antaa äidille joululahjaksi yöpaidan*. Tämä on ellipsin perinteinen ja edelleen voimassa oleva suppea määritelmä, jossa lähdetään liikkeelle täydellisestä lauseesta, josta joitain osia otetaan pois toiston välttämiseksi.

Syntaktisen ellipsin vastinpari pragmaattinen ellipsi taas saa täydennyksensä tekstin ulkopuolisesta maailmasta edeltävän tai seuraavan tekstin sijaan. Tällainen lause voi saada useamman kuin yhden täydennyksen, koska ellipsin korrelaatti ei esiinny ilmipantuna aiemmassa tekstissä, joten sen täydennys riippuu tulkinnasta (Hakulinen 1978: 234). Täydennykset eivät kuitenkaan ole sattumanvaraisia tai mielivaltaisia, vaan tarkoituksenmukaisesti yhdellä tai vain muutamalla tavalla semanttisesti tulkittavissa.

(4) Hänen miehensä juo Ø.

(5) Juokaa Ø tästä lähteestä. (mts. 234)

Nämä puuttuvat osat on pääteltävä pragmaattisen tiedon kautta kontekstista, koska niitä ei ole pantu esille aiemmassa tekstissä. Esimerkissä 5 maininta lähteestä luonnollisesti ohjaa tulkintaa veden äärelle, vaikkei vettä nimellisesti olisi muualla mainittukaan. Mutta esimerkissä 4 juomisen kohde olisi ensisijaisesti tulkittavissa alkoholiksi. Tähän tulkintaan

vaaditaan kontekstietoa viestintä- ja tapakulttuuristakin. Usein jos puhutaan juomisesta ilman mainintaa juomisen kohteesta, puhutaan nimenomaan alkoholin juomisesta ja humaltumisesta, vrt. polttaa 'tupakkaa'. Juomisella voidaan ajatella olevan selvästi kaksi erilaista leksikaalista merkitystä: 1. *juoda jotain* ja 2. *juoda alkoholia* 'olla alkoholiongelma'. Tässä esimerkissä myös jonkinlainen juoruilukulttuurin tuntemus ohjaa tulkintaa selvästi samaan suuntaan. Nämä seikat auttavat kontekstin kautta pragmaattisen ellipsin tulkintaa, jolloin lauseisiin voidaan lisätä poisjätetty objekti, mutta sitä ei voida ottaa käyttöön mistään aikaisemmasta tekstistä vaan vastaanottajan kielitajusta ja -ymmärryksestä.

Quirk, Greenbaum, Leech ja Svartvik (1985: 883–890) määrittelivät ellipsin kriteereiksi seuraavat:

- a) poisjätetyt sanat ovat täysin palautettavissa
- b) elliptinen rakenne on kieliopillisesti puutteellinen
- c) puuttuvien sanojen sisällyttäminen lauseeseen tekee siitä kieliopillisen sen merkityksen muuttumatta
- d) puuttuvat sanat voidaan löytää tekstistä
- e) ne ovat olemassa tekstissä täsmälleen samassa muodossa.

Myös ISK on ellipsin määritelmässään tiukka, ja pitää ellipsinä ainoastaan sellaista poisjättöä, jonka tulkinta selkeästi nojaa edellä ilmipantuun lausekkeeseen (ISK §1178) ja jossa kahdella peräkkäisellä lauseella tai lauseenosalla on jokin yhteinen jäsen, joista toinen voidaan toisteisuuden välttämiseksi jättää pois (yleensä kolmannen persoonan subjekti *Hän joi kahvia ja ø lähti sitten ulos* tai predikaatti *Maija on jo 14 ja Matti ø 10*) (ISK §1177).

Kotilainen (2007: 45) tekee omassa tutkimuksessaan huomion, että Quirkin ym. muodostama ellipsin määritelmä vastaa pitkälti Hakulisen syntaktista ellipsiä, ja Hakulisen pragmaattinen ellipsi olisi paremmin tulkittavissa maailmantietoon perustuvan päättelyn, verbin merkitykseen liittyvien tekijöiden tai itsenäisen konstruktion kuin ellipsin kautta. Kotilainen (mp.) perustelee päättelyään siten, että ei voida olettaa Hakulisen esimerkkien (juomisen kohde) olevan nimenomaan elliptisiksi tarkoitettuja. Vaikka Kotilainen on tässä oikeassa, mielestäni hänen huomionsa ei kuitenkaan poista pragmaattisuutta ellipsin piiristä täysin. Hakulisen esimerkkilauseethan eivät olleet epäkieliopillisia, joka Quirkin ym. (1985: 883–890) b-kriteerin mukaan on merkittävää ellipsin määritelmässä. Jos lause ei ole selkeästi vajaa, ei siitä puuttuvaa osaa voida sanoa ellipsiksi, vaan sen kuvaus olisi paremminkin lisäys kuin ellipsi.

On olemassa epäkieliopillisia lauseita, joiden täydennys on kielenkäyttäjälle helppoa opitun kielitajun kautta. Suomessa tällaisia ovat esimerkiksi *olla*-verbillä järjestyvät lauseet ja erikoislausetyypit (kuten eksistentiaalilause *Pöydällä on kirjoja* tai omistuslause *Tytöllä on kissa*), joissa lähes tyhjä *olla*-verbi (kopula) voidaan jättää elliptisesti pois, koska lauseen pragmaattinen rakenne ja sen sanojen sijamuodot kantavat merkitystä edelleen mukanaan. Myös esimerkiksi venäjässä kopulaa käytetään vain tietyissä aikamuodoissa, mutta tavallisesti se jätetään kokonaan pois. Näissä tapauksissa on mielestäni paikallaan pitää ellipsin tulkinnassa myös Hakulisen pragmaattista ellipsiä mukana, kun kielenkäyttäjä osaa täydentää lauseen ellipsin kielitietonsa perusteella, ja lause täydentyy aina samalla tavalla (esimerkiksi kopulan sijoittamisella eksistentiaalilauseeseen). Kotilaisen ehdotus päättelyyn nojaavasta tulkinnasta ellipsin sijaan on käyttökelpoinen niissä tapauksissa, joissa täydennys ei aina välttämättä ole täsmälleen samanlainen, vaan saattaa vaihdella tulkitsijoiden kesken (esim. 2. *Hänen miehensä juo alkoholia/viinaa*). Olen Kotilaisen kanssa samaa mieltä, että tällaisessa tilanteessa ei voida puhua ellipsistä, jos tulkinnassa on mahdollisuus variaatioon.

Mielestäni ellipsin määritelmä noudattaa Quirkin kolmea ensimmäistä kriteeriä, joissa elliptinen lause on aina epäkieliopillinen ja siten vajaa, ja se voidaan poisjätetyllä sanalla täydentää kokonaiseksi. Se, mistä puuttuva sana löydetään, tarjoaa kuitenkin kaksi eri väylää: kyseessä olevan tekstin ja kielitajun. Edellisten ellipsin määritelmien pohjalta muotoilen siis ellipsin tulkintaväylät kahteen ryhmään:

- 1) poisjätetty osa on aiemmassa tekstissä näkyvissä ja sieltä palautettavissa lauseeseen (kuten ISK §1178; Quirk ym. 1985), tai
- 2) poisjätetty osa ei ole missään näkyvissä, mutta on opitun pragmaattisen tiedon perusteella palautettavissa lauseeseen (osin kuten Hakulinen 1978).

Voidaan ajatella, että tekstistä löytyvä ellipsin vastaavuus ryhmässä 1 on niin kutsuttu endoforinen nolla ja kielitajusta eli tekstin ulkopuolelta löytyvä vastaavuus ryhmässä 2 on vastaavasti niin kutsuttu eksoforinen nolla. Kumpikin ryhmä säilyttää lauseen merkityksen samana. Ellipsissä on aina kyse jonkin osan puutteesta. Elliptisenä taas ei voida pitää lausetta, johon ei luontevasti ja yksiselitteisesti voida palauttaa mitään kuviteltua lauseen osaa. Aineistoni kannalta mielenkiintoinen on kakkosryhmä, jonka käsittelyyn keskityn tarkemmin tutkimukseni analyysiosiossa (luku 5). Jätän tutkimuksessani syntaktisen ykkösryhmän ellipsin tarkastelun ulkopuolelle, koska se ei tutkimukseni yhteydessä ole relevantti.

2.2 Konstruktiokielioppi

Jos vajaalta vaikuttava kielellinen rakenne ei ole elliptinen, eli siitä ei ole jätetty mitään selvästi määriteltävää ainesta pois, täytyy näennäinen vajavaisuus yrittää selittää jotenkin muuten. *koska x* -ilmiössä merkittävää vaikuttaisi olevan verbin täydellinen puuttuminen ja siten oletetun *koska*-sanana ennakoiman sivulauseproposition täyttymättä jääminen. Mutta onko rakenne oikeasti vajaa tai epätäydellinen? Proposition luominen edellyttää kuvattavaa prosessia, yleensä siis verbiä, mutta *koska x* -rakenteessa sitä ei ole ilmipantuna. Ei kuitenkaan voida sanoa, etteikö *koska x* -rakenteessa olisi prosessia, ja tähän paneudun tarkemmin tutkimukseni analyysiosiossa. Kuulija yleensä odottaa *koska*-konjunktion sijaitsevan (sivu)lauseen alussa. Odotetun verbin puuttuminen ilmauksesta tekee siitä erikoisen kuuloisin verbittömän rakenteen. Rakenne on kuitenkin analyysini perusteella ymmärrettävä ja todistettavasti jossain määrin säännönmukainenkin, joten sitä voidaan tutkia. Rakennetta lähestyn siis puhtaasti käytön kautta. Tästä samasta lähtökohdasta kumpuaa myös konstruktiokielioppi.

Konstruktiokieliopin kehitys lähti 1980-luvulla liikkeelle Charles Fillmoren ja Paul Kayn kynästä nimenomaan idiomaattisuuden ja kielen käytössä ilmentyvien marginaali-ilmiöiden tutkimisesta generatiivisen tutkimuksen avulla (J. Leino 2010: 76). 1990-luvulla Goldbergin (1995) urauurtava, jo klassikoksi noussut teos *Constructions* laajensi konstruktiokieliopin alaa idiomeista arkipäiväisempiin syntaktisiin rakenteisiin ja levitti sitä vahvasti myös kognitiivisen kieliopin suuntaan, joka oli aiemmin keskittynyt enemmän semantiikan kuin syntaksin kuvaukseen (J. Leino 2010: 78). Konstruktionistit pyrkivät siis kattamaan koko kieliopin, mukaan lukien muiden teoreetikkojen sivuuttamat perifeeriset osat (*low-frequency or unusual constructions*) (Goldberg 2013: 17). He asettavat ne tulkinnessaan ja tutkimisessaan samalle tasolle kielen perusainesten kanssa ja pyrkivät yhdistämään nämä kaikki ymmärrettäväksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi semantiikan, pragmatiikan ja kontekstin kanssa.

Mitä konstruktio sitten tarkoittaa? Vaikka Kotilaisen (2007b: 15) mukaan *konstruktio*-termin määritelmä tieteen kentällä on hyvin häilyvä, vakiintuneeksi konstruktion käsitteeksi (suomeksi ks. esim. Västi 2013, J. Leino 2010, Kotilainen 2007b, Visapää 2008) on kuitenkin muodostunut Goldbergin (1995, 2006) määritelmä, jonka mukaan konstruktio on jokin kielenkäyttöön vakiintunut rakenne, jossa muodon ja merkityksen suhde on muuta kuin sen osien summa. Goldberg on tehnyt englannin verbirakenteista tutkimusta, joka selittää hyvin konstruktion osia suurempaa merkitystä. Ihmiset tulkitsevat lauserakenteesta asioita, joita

pelkkien sanojen merkitys ei kannu. Viimeisimmässä artikkelissaan Goldberg (2013: 19) käyttää esimerkkinä tutkimusta, jossa englanninkielinen ditransitiivirakenne *She gave him a book* toimii pohjana tulkinnalle 'joku antaa jollekin jotakin'. Tutkimukseen osallistuneista ihmisistä 60 % tulkitse siansaksaisen verbin antamiseksi samassa rakenteessa (*She **mooped** him something*) sekä ymmärsi antamisen kepillä tapahtuvaksi lauseessa *She **crutched** him the ball* (*crutch* 'keppi'), vaikkei englannissa ole sellaista verbiä (englannissa tosin voidaan substantiivia käyttää verbinä). Näin ollen tulkinta antamisesta ei voi liittyä käytetyn verbin semanttiseen merkitykseen, vaan sen täytyy liittyä lauseen rakenteen merkitykseen eli konstruktion. Kielen tyypillisiä konstruktiota ovatkin erilaiset lausetyypit (esim. omistuslause, tilalause, eksistentiaalilause jne.), mutta muoto ja merkitys yhdistyvät pienemmissä yksiköissä myös morfeemitasolla (esim. sijapäätteet, liitepartikkelit) (Kotilainen 2007b: 19). Tämän perusteella lähtökohtaisesti kielessä kaikki olisi konstruktiota. En kuitenkaan pidä hedelmällisenä lähtökohtana tutkimuksessani sitä, että kaikki olisi konstruktiota, vaan mielenkiintoista on se, kuinka jollain vakiintuneella tai vakiintuvalla rakenteella viestitään jotain muuta kuin mitä sen sisältämät sanat perusmerkityksessään kantavat. Tästä samasta ajatuksesta on lähtöisin myös koko konstruktiokielioppi, vaikka sittemmin teoriaa on laajennettu erilaisiin suuntiin (Fillmore, Kay & O'Connor 1988).

Konstruktio voi olla avoin rakenne, jossa on vaihtelevia ja pysyviä osia. Otan esimerkiksi Niemen (2007) pro gradu -tutkielman *Voihan sitä noinkin ajatella* -konstruktiosta, jonka hän esittää näin: [[{voi; saa; sopii; passaa}]-[han]-[{sitä; tuota}]-[A-infinitiivi]]. Tässä rakenteen ainoa muuttumattomana pysyvä osa on *-hAn*-liitepartikkeli, jonka lisäksi rakenteessa on rajatuilla verbeillä vaihtelevat *voi; saa; sopii; passaa* sekä *sitä; tuota* ja hyvin avoin ryhmä A-infinitiivejä. Näiden sanojen juuri tämän muotoinen yhteenliittymä kantaa mukanaan myönnittelyn merkitystä, joka ei ole tulkittavissa mistään sen lauseen yksittäisestä osasta. Jarkko Niemi (2007: 5) ja ISK (esim. § 148, § 893) käyttävät tällaisista konstruktiosta nimitystä *muotti*. ISK:n muottiajattelu nojaa Goldbergin konstruktion (Herlin & Kotilainen 2012: 15), mutta *muotti* ei ole yhtä laaja käsite kuin konstruktio. Muotissa on aina olemassa vähintään yksi vapaasti vaihteleva leksikaalinen elementti (Kotilainen 2007b: 21–22), jolloin sitä sanotaan leksikaalisesti avoimeksi idiomiksi (J. Leino 2003b: 247). Sen sijaan konstruktio voi olla myös leksikaalisesti täysi, jolloin sen muoto säilyy aina samana ilman vaihtelua, kuten useimmissa idiomeissa (esim. *mennä vipuun*) tai yksittäisissä sanoissa (*kalakukko*) (mts. 17), joissa sanotun merkitys on luonnollisesti enemmän kuin sen osien summa. Käytän itse tutkimuksessani sanaa *muotti* silloin, kun ajatuksena on juuri jonkin valmiiksi asetetun muodon

täyttäminen tilanteeseen sopivilla sanoilla, ja konstruktiota silloin, kun nojaan siihen ajatukseen, että rakenne itsessään kantaa mukanaan merkitystä. En koe tarpeelliseksi tämän rakenteen erilaisia puolia nostavan ajatuksen vuoksi pitäytyä vain yhdessä ilmaisutavassa tai ottaa siihen sen kummemmin kantaa.

Kielellisen muodon ja itse rakenteen semanttisen merkityksen yhteenliittymisen lisäksi vaaditaan tämän yhteyden vakiintunutta eli konventionaalistunutta käyttöä, jotta se voidaan luokitella konstruktiksi (J. Leino 2010: 83). Kuitenkin mikä tahansa ilmaus voi toistua konventionaalistua ja saada konstruktion statuksen (Golberg 1995: 133–144). Konstruktio on siis perusteltu silloin, kun se on vuorovaikutuksellisessa tilanteessa sellaisenaan ymmärrettävä ja sitä käytetään uudelleen samassa muodossa ja merkityksessä toisessa tilanteessa. Konstruktio kehittyy käytössä edelleen. Kognitiivisessa kielentutkimuksessa puhutaan skemaattistumisesta, jossa kielellisten ilmausten mallit omaksutaan tekemällä yleistyksiä kuulluista ilmauksista (mts. 82, skemaattistumisesta lisää luvussa 2.3.1). Goldberg (2013: 27) sanoo, että kieltä opitaan kuulemalla ja toistamalla kuultua yleistäen sitä muihinkin tilanteisiin ja kieltä luodaan yhdistämällä ja purkamalla lausumia perustaviin muoto-funktio-vastaavuuksiin. Jaakko Leino (2010: 84) kuvaa tätä osuvasti näin:

Konstruktioiden skemaattinen luonne (ja skemaattistuminen oppimisprosessina) puolestaan mahdollistaa konstruktioiden produktiivisuuden, kielen luovan käytön ja yhä uusien merkityskokonaisuuksien välittämisen.

Ihminen ikään kuin ottaa vastaan viestikapulan ja jakaa sitä ei yhtenä vaan useampana kapulana eteenpäin.

Konstruktiokieliopin tutkijoista erityisesti Goldberg (2006) on tutkinut ihmisen kielennoppimisprosessia, yleistämistä ja yliyleistämistä (myös Tomasello 2003). Goldbergin mukaan ihminen oppii hyvin nopeasti yhdistämään itselleen etukäteen tuntemattoman kielellisen aineksen tiettyyn merkitykseen, kun rakenteeseen törmää riittävän frekventisti (Goldberg 2006: 82; myös Bloomfield 1935). Vaikka kieliopillisesti erikoiselta kuulostava rakenne saattaa aluksi ihmetyttää, rakenteen toistuessa ihmiset oppivat nopeasti yhdistämään tietyn (kontekstista) ohjatun merkityksen täysin uuteenkin rakenteeseen ja käyttämään sitä edelleen produktiivisesti. Goldberg nojaakin tutkimuksissaan kognitiivisen kielentutkimuksen suuntaan, ja uusien konstruktioiden tai skeemojen oppimista käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

Rakenteellisesti *koska x* -ilmaus saattaa ensin herättää kuulijan huomion verbittömyydellään. Suomen kieltä on tutkittu 2000-luvulla paljon juuri konstruktiokieliopin näkökulmasta, ja myös muita itsenäisiä verbittömiä ja finiittiverbittömiä rakenteita on tutkittu (mm. Visapää 2008, Kopotev 2007, Västi 2012). Näissäkin tutkimuksissa on turvauduttu konstruktiokielioppiin perinteisen ellipsin ollessa riittämätön selitys kielen rakentumisen ja käytön tutkimuksessa. Västi on tutkinut sanomalehtiotsikoita ja niiden verbittömyyttä (esim. *Oikeusasiamieheltä huomautus*) ja Visapää A-infinitiivikonstruktioita (esim. *Yrittää nyt vapauttaa esittäminen esittämisestä*). Vaikka heidän tutkimuskohteensa kuuluvat selvästi kielen marginaalisiin käyttötilanteisiin perinteisen kielenkuvauksen ja käyttöfrekvenssin näkökulmasta, on käytetyt rakenteet periaatteessa yllätyksettömiä ja intuitiivisesti täysin ymmärrettäviä. Heidän tarkoituksenaan onkin ollut tuoda selvästi suomen kieltä olevat rakenteet samalle hyväksyttävälle tasolle finiittiverbillisten rakenteiden kanssa tai jopa kyseenalaistaa kokonaan finiittiverbilähtöinen kielenkuvaus, joka ei riitä kattamaan kielen käyttöpohjaista toteutumista.

koska x -ilmiö edustaa näihin tutkimuksiin verrattuna hieman erilaista kielenainesta: se on uusi, innovatiivinen ja ensi kuulemalta kenties hämmentäväkin rakenne. Toisaalta ilmaus on ymmärrettävä, mutta siitä voi herätä myös jonkinlaisen puutteellisuuden tunne, jota Visapään ja Västin tutkimusaiheista taas ei tule, vaan ne hyväksytään sellaisenaan täydellisinä omassa esiintymisympäristössään. On suomalaisen koulutusjärjestelmän ja siellä korostetun kielenhuollon ansiota, että tavalliset ihmiset usein ajattelevat kieliopin olevan normitettu säännöstö, jossa sanotaan mikä on oikeaa ja hyväksyttävää kieltä, vaikka todellisuudessa kieli elää vahvasti näiden määriteltyjen normien ulkopuolella. Kouluissa opetetaan, että lause on oikein vasta kun siinä on finiittimuotoinen verbi predikaattina. Näin ajattelivat myös useat tutkimustani varten haastatellut, kun he kommentoivat käyttämieni esimerkkilausumien oikeellisuutta, että ne ovat *huonoa suomea* tai eivät ole kieliopin mukaisia:

(6) Mut must noi muut nyt on semmosii että **vaikkei ne oo kieliopillisesti oikein**, niin mä voisin nähdä ne just kuvan selitystekstinä. (N31–40)

Kielioppi voidaan kuitenkin nähdä ainakin kahdesta eri suunnasta. Samassa lausumassa (esimerkki 6) puhuja tuo esiin normitetun kieliopin lisäksi myös kognitivistien näkökulman, jonka mukaan kielioppi on käyttöpohjainen, joustava ja dynaamisesti muuttuva säännöstö, joka on ennemminkin alati järjestäytyvä kuin jo järjestäytynyt (Herlin & Visapää 2005: 7, Langacker 2008: 231), kun hän itse luo käyttök kontekstia kohtaamalleen uudelle *koska x* -rakenteelle. Saman näkökulman jakaa myös Langacker (1987: 57), kun hän kuvaa ihmisen

luonnollista kielioppia vakiintuneiden kielenyksiköiden rakenteellisena valikoimana² (*structured inventory of conventional units*). Valikoima tai inventaario sopiikin terminä oikein hyvin, kun on kyse siitä, että katsotaan mitä vakiintuneesti käytettyjä (konventionaalistuneita) rakenteita (yksikköjä) luonnollisessa kielessä on. Nämä voidaan yrittää järjestää ja tehdä jonkinlainen kuvaus valikoimasta lingvistisiin tarkoituksiin. Tutkimuksen kautta tämä voidaan pyrkiä tekemään systemaattisesti, jota tämäkin tutkimus omalta osaltaan tekee, mutta sama hyväksyttävä ja käytettävä rakenteellinen kielenyksiköiden valikoima toimii jokaisen kielenkäyttäjän sisäisessä kieliopissakin potentiaalisesti paljon laajempaan kuin mitä empiirisessä tutkimuksessa koskaan saadaan kartoitettua.

Jos jotain rakennetta aletaan jaetusti käyttää ja toistaa, se muodostuu ihmisen kognitiivissa omaksi polukseen ja siten täysin käyttökelpoiseksi kieliopin rakenteeksi, kuten vaikka mainituksi kuvatekstiksi. Näin tapahtuu, vaikkei mikään instituutio sille olisikaan hyväksytyn leimaa antanut. Käytön kielioppi on yksilön kuulemien ilmausten ja niistä tehtyjen yleistysten summa (Kotilainen 2012: 226). Näin ollen useasti eri ihmisten toistama jossain määrin yhtenäinen rakenne voidaan perustellusti väittää olevan osa ainakin niiden ihmisten kielioppia. Toisaalta se on myös osa tulkitsijoiden muokkautuvaa kielioppia olettaen, että he ymmärtävät viestin samalla tavoin. Kieliopillisuus ei siis ole riippuvainen jonkin rakenteen arvottamisesta tai hyväksymisestä, vaan se on viestin välittämiseen tarkoitettu toimiva muoto, toisin sanoen luonnollinen normi, jossa kielen ymmärrettävyys ja taloudellisuus ovat etusijalla preskriptiiviseen normiin nähden. Näin dynaamisesti ajateltuna kielioppi muodostuu erilaisista konstruktioista, joista osa muodostuu finiittiverbin ympärille ja osa ilman finiittimuotoista tai ilman minkäänlaista verbiä, eivätkä ne ole arvoristiriidassa keskenään (Kotilainen 2012: 232). Koen mielekkääksi lähestyä myös *koska* x -rakennetta tästä näkökulmasta, koska siinä tunnusomaista on juuri konstruktion verbittömyys, ei verbin puuttuminen, ja ilmaisuvoimainen sekä ymmärrettävä kokonaisrakenteen merkitys. Tätä merkitystä päästään tutkimaan kognitiivisen semantiikan kautta.

² Pentti Leino (mm. 1994: 12) on suomentanut Langackerin termin konventionaalisten kielellisten yksikköjen järjestyneeksi luetteloksi. Koen valikoiman kuitenkin kuvaavan luetteloa paremmin kognitiivisen kieliopin varastoa kielenyksiköistä, joka jokaisella ihmisellä yksilöllisesti (idiolektisesti) on eikä vain kielenkuvauksen kieltä holistisesti tarkastelevasta näkökulmasta.

2.3 Kognitiivinen semantiikka

Lakoff (1987: 582) sanoo, että kognitiivinen semantiikka on välttämätön kieliopillisten konstruktioiden merkitysten kuvaamiseksi. Kieliopillisia rakenteita ei voida selittää tai ymmärtää ilman kognitiivista merkityksenantoprosessia. Kieli on luonnollisesti sidoksissa aina sitä käyttäviin ihmisiin ja kommunikaatiotilanteisiin (P. Leino 1993: 21), joten niidenkin ymmärtäminen ja sisällyttäminen mukaan tutkimukseen on ensiarvoisen tärkeää kieltä tutkittaessa.

Kuten luvussa 2.2 sivusin, kognitiivinen kielentutkimus pohjaa generatiivisten kielioppisääntöjen ytimen sijaan käytetyn kielen pelkistettyihin rakenteisiin eli konstruktioihin, skeemoihin tai muotteihin, jotka toimivat sääntöjen vastineina (P. Leino 1993: 21). Ensisijaisesti ei arvioida kieliopillisuutta, vaan kuvataan, mitä mahdollisuuksia jollain tietyllä muodolla on. Mahdollisuudet ovat rakenteen täytön vaihtoehtoja, mutta myös käytön laaja potentiaali merkityksen kontekstuaalisen muodostumisen kautta.

Kognitiivisen semantiikan mukaan maailmantiedon ja kielitiedon välille ei voida vetää rajaa, ja tästä seuraa ongelma, kuinka merkitysrakenteen taustatieto voidaan kuvata kielitieteellisesti (Onikki 1994: 70). Kuvaus tuntuu jäävän aina jossain määrin intuition kautta selitettäväksi, koska selvärajaista rakennetta tai prosessia ei voida todentaa. Skeeman käsite on kuitenkin keskeinen teoreettinen apuväline tämän taustatiedon kuvaukseen (Onikki 1994: 71). Onikki (mp.) toteaa, että skeeman käsitettä on käytetty hyvin laajasti eri tieteenaloilla ja sitä pidetään aina jonkinlaisena yleistyksenä, mutta näiden yhteensovittaminen tai samaksi toteaminen ei ole ongelmatonta. Olen itsekin päätenyt järjestämään käsittelemääni *koska x* -ilmiötä kahteen eri skeematyyppiin, jossa toisessa yleistyksenä toimii rakenteen muoto *koska x*, ja toisessa merkitys eli käytettyjen sanojen sisältö ja niiden muodostamat merkitysverkot. Ne eivät kuitenkaan ole toisistaan erillisiä, vaan luonnollisesti näyttävät saman asian kaksi puolta: muodon oppiminen ja merkityksen yhdistäminen siihen. Skeemat ovat oleellisia apuvälineitä, kun yritetään muodostaa kielitieteellistä perustetta, miten ja miksi ihminen kognitiivisesti käsittelee ja ymmärtää jopa itselleen ennalta tuntemattomia rakenteita tai niiden merkityssisältöjä kontekstista riippuen. Rakenneskeemoja käsitellen tarkemmin seuraavaksi. Yhden sanan avaamat merkitysverkot tai -skeemat taas liittyvät kiinteästi kehyssemantiikkaan, jota käsitellen luvussa 2.3.2.

2.3.1 Skeemat rakennesysteeminä

Kognitiivisen kieliopin mukaan kaikki asiat, joita lingvistiikassa voidaan sanoa malliksi, rakenteeksi, kaavaksi tai säännöksi ovat skeemoja (Tuggy 2007: 94). Ihmisen koko lingvistinen

ymmärrys rakentuu siis skeemojen ja niiden toteumien varaan. Skeemat ovat luonnollisessa kielessä käytettyjä toistuvia ilmauksia ja niitä esiintyy kaikilla kielen tasoilla (Langacker 2008: 221).

Mikä kielellinen skeema on? Lapsen kieltä ja sen kehittymistä tutkinut Piaget (Piaget & Inhelder 1977: 14–15) kuvaa skeemarakenteen syntyä toiminnan tuloksena. Kun ihminen kuulee uuden ilmauksen, ymmärrettyään sen hän tallentaa sen muistiin, josta se on myöhemmin aktivoitavissa ja mieleen palautettavissa vastaavan tilanteen tullessa eteen. Ymmärtämisestä tulee silloin muistamista tai tunnistamista (P. Leino 1993: 40). Jokainen ilmauksen käyttökerta vahvistaa rakenteen vakiintumista, jolloin uudesta alun perin irrallisesta konkreettisesta ilmauksesta tulee vakiintunut kielen yksikkö ja toistuvasti käytetystä yksiköstä abstrahoituu skeema (Langacker 2008: 222–223). Tiettyyn tilanteeseen tai toimintaan liittyvää skeemaa voidaan yleistää uusiinkin kohteisiin yleistävän sulauttamisen kautta (Piaget & Inhelder 1977: 16–17). Kieltä oppivan lapsen puheessa tämä tulee selvästi ilmi, kun hän analogisesti siirtää oppimansa rakenteen toiseen tilanteeseen, johon se taas ei välttämättä sovi. Piaget’n skeema toiminnan tuloksena ei ole kaukana Johnsonin (1987: xix) ruumiilliseen kokemukseen perustuvasta skeeman synnystä, jossa skeemat rakentuvat kehon ja ympäristön toiminnan ja vuorovaikutuksen perusteella. Eri tutkijat tuntuvat puhuvan skeemasta hieman eri näkökulmista (Piaget lapsenkehityksen, Johnson ruumiillisuuden ja metaforan, P. Leino merkityksenymmärtämisen prosessin), mutta kaikkien taustalla on kuitenkin sama ajatus: skeema rakentuu toistosta, vanhoista tutuista merkitysyhteyksistä ja uusista laajentumista. Skeema on sekä tulkintaprosessi (vanhan perusteella ymmärretään uutta) että prosessin tulos (laajentunut ymmärrys). Myös Onikki (1994: 86) pääättelee Johnsonin (1987: 156) olevan sitä mieltä, että skeema on sekä proseduuri että prosessin (tilapäinen) lopputulos.

Skeeman ollessa sekä proseduuri että tulos tekee sen tyhjentävästä selittämisestä haasteellista, koska skemaattisuus on aina suhteellista (Tuggy 2007: 84). Jonkun tietyn rakenteen tai käsitteen skeemaa ei voida absoluuttisesti määrittää vain yhdellä tavalla, vaan skemaattisuus on aina liukuvaa (mp.). Liukuva tarkoittaa sitä, että skemaattisuus on hierarkkinen systeemi, joka toimii aina kahteen suuntaan: jokainen kielellinen ilmaus on aina esimerkki tai toteuma jostain ylemmän tason skeemasta, ja toimii samanaikaisesti sitä alemman tai yksityiskohtaisemman tason skeemamallina. Langacker (1987: 132–135) esittää hierarkkisuuutta esimerkiksi niin, että *eläin* on skeema *nisäkkäälle*, joka puolestaan on skeema *jyrsijälle*, joka taas toimii skeemana *oravalle*, ja jokainen näistä olioista on aina edeltävän skeemansa toteutuma. Toteutumia arvioidaan vertaamalla niitä muodostettuun prototyyppiin ja arvioi-

malla, onko niissä riittävästi yhteneviä osia, jotta ne voidaan lukea saman skeeman toteumiksi (Tuggy 2007:86). Tämä skeeman vertailu muistuttaa hyvin paljon prototyypisyyden ajatusta: kuinka paljon poikkeamaa prototyypistä sallitaan, jotta kohde vielä voidaan ajatella kuuluvan samaan luokkaan prototyypin kanssa. Pingviinit ovat lintuja, vaikka ne eivät lennä, sillä niillä on kuitenkin höyhenpeite ja ne munivat munia. Jos niillä olisi suomupeite, ne kuuluisivat matelijoihin, jotka myös munivat ja hautovat munia. Skeema on kuitenkin enemmän yhtenäinen ajatusmalli, ”kokonaisolemus”, kuin luettelo välttämättömiä ja riittäviä ominaisuuksia (Langacker 1988: 134). Samalla tavalla skeemojen toteumia arvioidaan suhteessa abstraktimpaan skeemarakenteeseen: mikä on riittävän suuri määrä yhteneväisyyttä skeeman ja toteuman välillä, jotta ne ymmärretään tai luokitellaan vielä saman ylemmän tason skeemarakenteen alle.

Uudet skeemat uusine samankaltaisuuksineen vanhoihin skeemoihin verrattuna luovat diakronisesti kieltä ja hierarkkista skeemasysteemiä eteenpäin. (Tuggy 2007: 97) Tästä on kysymys myös omassa tutkimuksessani, kun muodostan ensin *koska* x -rakenteen ydinskeeman ja sen jälkeen pohdin sen moninaisuutta ja kehittymistä uusiin skeemarakenteisiin. Kognitiivisessa kieliopissa on aivan luonnollista, että skeemat toimivat ristiin eri hierarkiatasoilla, eikä hierarkkisuus koskaan ole jyrkän yksisuuntaista kategorisointia (mp.). Näin skeemoista muodostuu kolmiulotteinen verkko, jossa tasot eivät etene vain kaksiulotteisesti ylös tai alas, vaan aivan kuin huone olisi lattiasta kattoon ja seinästä seinään täynnä verkkoa ja solmukohdita, jotka kaikki olisivat jossain verkostollisessa yhteydessä toisiinsa. Tästä rakenneskeema-verkoston ajatuksesta käytän tutkimuksessani nimeä rakenneskeema eli skeema mallirakenteena.

2.3.2 Kehyssemantiikka

Fillmoren (1982) kehittämä teoria kehysssemantiikasta lähtee tarpeesta selittää tekstiä suurempia merkityksiä ts. asioita, joita ei tekstissä leksikaalisesti mainita, mutta jotka kuitenkin siitä ymmärretään. Petruck (1996: 3) antaa esimerkin: *Julia avaa lahjat, kunhan on puhaltanut kynttilät ja syönyt kakkua*. Ainakin meille länsimaalaisille on selvää, että kyseessä on Julian syntymäpäiväjuhlat, vaikkei sanaa *syntymäpäivä* virkkeessä käytetäkään. Mutta sanat *lahjat*, *kynttilät* ja *kakku* yhdessä ikään kuin avaavat niiden omaa leksikaalista merkitystä suuremman kehyksen, jossa osaamme tulkita syntymäpäiväjuhlien sekä kaiken siihen liittyvän tapahtuvan.

Kehys (*frame*) on yhteen liittyneiden käsitteiden systeemi (Fillmore 1982: 111). Edellisessä esimerkissä *lahjat*, *kynttilät* ja *kakku* kuuluvat kaikki käsitteinä samaan syntymäpäivän merkityskehykseen. Käsitteet useimmiten ovatkin yksittäisiä sanoja. Kun mielen taustalla nämä erilliset sanat on yhdistetty toisiinsa jonkin tietyn merkityskentän (ajatuskentän) välityksellä (esimerkiksi syntymäpäivä), yhden sanan/osan esiintuominen aktivoi koko kehyksen ja sen laajan joukon eri käsitteitä (mp.) Toisin sanoen, kun puhuu yhdestä, puhuu kaikista, tai ainakin tuo potentiaalisesti saataville kaikki kentän eri osat (mts. 130).

Merkityskentät eivät ole millään tavalla kiinteitä: yksi sana voi kuulua moniin eri kentiin, sillä kentän sisältö vaihtelee tieto- ja kokemuspohjaisesti puhujan, kuulijan ja kontekstin mukaan. Esimerkiksi *kynttilä* voi kuulua juuri syntymäpäivän kehykseen, mutta yhtä lailla kynttilät kuuluvat muistotilaisuuksiin, joulukuun tai romanttiseen illalliseen. Kehyssemantiikassa sana siis määritellään sen yhteydestä taustatietoon ja kontekstiin eikä pelkästään suhteessa muihin sanoihin (myös Petruck 1996: 3). Näin sanalla ei voi olla vain yhtä leksikaalista toisista sanoista erottautuvaa merkitystä, vaan eri konteksteissa se merkitsee eri asioita riippuen siitä, mitä käsitteitä sanan käyttäminen kehyksessä tuo esiin.

Myös näkökulma välittyy sanavalintojen myötä. Puhuja kuvaa tilanteet aina jostain näkökulmasta valitsemalla, mitkä kehyksen osat hän kielentää ja miten hän kielentää ne (Västi 2012: 49–50). Esimerkiksi Fillmore (1982: 121) ottaa sanaparin *shore* ('ranta') ja *coast* ('ranta'), joiden suomennos ei näytä sanojen näkökulmamerkitystä englannissa. Mutta jos puhuja käyttää sanaa *shore*, hän katsoo rantaa mereltä päin, ja jos taas puhuja käyttää sanaa *coast*, katsoo hän rantaa maalta käsin. Täytyy olla kielellisesti ja kulttuurisesti ymmärrystä sanojen koko kehyksestä, jotta tämän näkökulmaeron pystyy tulkitsemaan. Viestin ymmärtäminen vaatii siis kokemuksellisen merkityskentän jakamista lähettäjän ja vastaanottajan välillä (mts. 120). Voi hyvin olla, että ensimmäisessä kappaleessa ollutta lausetta ei yhdistäisi syntymäpäivään, jos omassa kulttuurissa sitä ei olisi tapana juhlia ainakaan näiden traditioiden mukaisesti. Jää siis kuulijan kokemusmaailman vastuulle, mitkä osat kehyksestä aktivoituvat.

Viestillä on aina lähettäjä ja vastaanottaja. Viestissään puhuja toivoo tuovansa esiin tarkoituksenmukaisen tiedon valitsemalla sanansa tietoisesti (Fillmore 1982: 117). Valitsemalla käyttämänsä sanan tai sanat puhuja kohdistaa kuulijan huomion niihin ja nostaa mainitut asiat etualalle (Talmy 2000: 257–258). Etualaistamisesta Talmy käyttää myös nimeä kuvio (mts. 311–312). Etualaistetun kuvion kanssa samaan aikaan taka-alalle jää paljon mainitsemattomia asioita, jotka ovat kuitenkin aina läsnä ja tarkoituksenmukaisesti tulkittavissa etualaistetun sanan ja kontekstin kautta. Tästä taka-alasta Talmy puhuu myös taustana. Jotta ko-

ko viesti olisi ymmärrettävä, täytyy vastaanottajan tunnistaa käsitteet eli mainitut asiat sekä tuntea konteksti, jotta hän osaa yhdistää kuvion mainitsematta jääneeseen taustaan lähettäjän tavoittelemalla tavalla (mts. 257–258). Tämä Talmyn etu- ja taka-alaistamisen ajatus vastaa Fillmoren käsitteiden yhdistymistä erilaisissa merkityskentissä, jossa yhden käsitteen mainitseminen tai etualaistaminen aktivoi taustan koko kuvan viestin vastaanottajan mielessä. Myöhemmin myös Langacker (1987: 233) on kehittänyt Talmyn kuvio-tausta-jakoa omaan muuttuja-kiintopiste-ajatteluunsa.³ He kaikki siis puhuvat pitkälti samasta asiasta vain eri termein.

koska x -rakenteen lyhyimmässä käyttömuodossa, jossa vain yksi nominatiivimuotoinen substantiivi ikkunoidaan (*windowing* ks. Talmy 2000), on kyse hyvin maksimaalisesta taka-alaistamisesta. Yleensä ikkunointi toimii niin, että joku osa jätetään mainitsematta, mutta se on silti lausumassa selvästi mukana, kuten esimerkiksi Talmyn hahmottelemassa väylän ikkunoinnissa (*path windowing*) esimerkissä 7a–d:

(7a) Laatikko putosi lentokoneesta ilman halki mereen.

(7b) Laatikko putosi lentokoneesta. (keskiväli ja loppu aukkoistettu VÄYLÄ ja KOHDE)

(7c) Laatikko putosi ilman halki. (alku ja loppu aukkoistettu LÄHDE ja KOHDE)

(7d) Laatikko putosi mereen. (alku ja keskiväli aukkoistettu)

Vaikka esimerkeissä lentokone b–d on selvästi valittu etualalle jokin tietty asia, on loput tilanteesta kontekstin avulla vastaanottajan helppo kognitiivisesti nähdä tilanteen koko kuvana. Talmy (2000: 272–273) puhuu myös kausaaliketjusta (*causal chain*), jossa *I broke the window* kertoo vain tekijän ja sen tuloksen, että ikkuna on rikki. Kaikki muu jää kuulijan aukon täyttämisen varaan kontekstin avulla. Rikottiinko ikkuna kivellä tai potkaisemalla vai onko kyseessä tunnustus, kun etsitään syyllistä rikkoutuneen ikkunan edessä? Kausaaliketju houkuttelee pohtimaan ikkunointia ja aukkoistamista *koska x* -rakenteen kannalta, jossa kyseessä on selkeästi kausaalisuuden ilmaisu *x:n* avulla. Samantyyppinen ikkunointi voitaisiin tehdä siis myös *koska x* -rakenteella: *Ikkuna rikki, koska pallo*, jossa samalla tavalla kuvataan tilanne ja syy melkein kuvatekstimäisesti, ja lukija joko tietää tai ainakin odottaa saavansa tietää lausumaa seuraavasta tekstistä, mitä kaikkea tapahtumaketjuun on kuulunut. Tässä keksityssä esimerkissä nostetaan selvästi esiin syy tai aiheuttaja *koska x* -rakennetta käyttämällä. Näin ei tapahdu englanninkielisessä alkuperäisessä esimerkissä *I broke the window* yhtä voimakkaasti, vaikka samaa aukkoistamisen ja ikkunoinnin menetelmää siinä käytetäänkin. Tästä voidaan

³ Talmy on kehitellyt teorioitaan jo vuodesta 1972, mutta yhtenäisinä niteinä *Toward a Cognitive Semantics* osat 1 ja 2 julkaistiin vasta vuonna 2000 (Onikki-Rantajääskö 2010: 46).

päätellä, että *koska* x -rakenteen tarkoitus on ikkunoinnin ja aukkoistamisen avulla tuoda koko kuvan näyttämöllä todellinen spottivalo etualaistettavaan ts. ilmipantuun asiaan, mutta samalla tuoda kuulijaa kiinnostavaksi osaksi myös taka-ala ja mitä kaikkea siihen kuuluu. Mitään muuta kun ei mainita.

Konteksti toimii ymmärtämisen avaimena siinä, kuinka etu- ja taka-ala liittyvät toisiinsa. Pelkät sanat ilman kontekstituntemusta viestivät vain vähän, eivätkä todennäköisesti kaikkia niitä asioita, joita puhuja on tarkoittanut. Mutta vaikka kehyksen sisältämät käsitteet perustuvat käytännössä tulkitsevan yksilön kokemukseen, on silti oletettavaa, että niiden rakenteet, abstraktiot ja yleistyksset ovat jollain tasolla kulttuurisesti ja sosiaalisesti jaettuina, koska muuten viestinnän ymmärtäminen ylipäätään olisi mahdotonta (Fried & Östman 2004: 41–42). Toiset lausumat voidaan ymmärtää täysin kulttuuritiedon pohjalta, mutta on tilanteita, joissa oikeaan tulkintaan tarvitaan tarkkaa kontekstietoa. Nämä eritasoiset kontekstitiedot Fillmore (1982: 124) jakaakin kolmeen ryhmään: 1. yleinen tieto, 2. tekstistä itsenäinen tieto ja 3. tekstikohtainen tieto. Olen kokenut tämän jaottelun ohjaavaksi, mutta aineistoni perusteella olen jakanut nämä kontekstietolähteet hieman eri tavalla. Olen ensin jakanut ne tekstikohtaiseen ja tekstin ulkopuoliseen kontekstiin ja siitä vielä yksityiskohtaisempiin osiin, jotta kokemustaso nousisi paremmin näkyviin:

1. ympäröivä teksti
 - a. rakennetta edeltävä teksti
 - b. rakennetta seuraava teksti
2. tekstin ulkopuolinen maailma
 - a. maailmantieto
 - b. ajankohtaistieto
 - c. sisäpiiritieto

Fillmoren ryhmät 1. ja 2. kuuluvat omassa jaottelussani molemmat kakkosryhmään, ja ryhmä 3. kuuluu ensimmäiseen ryhmään. Tekstin ulkopuolisen maailman olen jakanut kolmeen osaan sen kattavuuden näkökulmasta. Maailmantieto pitää sisällään ajatukset tieteestä, luonnosta, uskonnosta ja yleisestä kulttuurista – asiat, jotka ovat yleisesti länsimaisen ihmisen oletetun perustietämyksen rajoissa, sekä aistillinen kokemustieto. Tähän samaan kategoriaan luokittelen myös kulttuurikohtaisen perustietämyksen, joka suomen kieltä tutkiessani sisältää nimenomaan suomalaisen kulttuurin tuntemisen. En koe tämän tutkimuksen kannalta tar-

peelliseksi jaotella näitä kahta eri tasoille, koska suomalaisen kulttuuritiedon ja yleisen länsimaisen maailmantiedon yhtenäisyys on se, että ne eivät ole tekstikontekstiin sidottuja. Voidaan olettaa, että suomalaisessa kulttuurissa elävät ja viestivät ihmiset jakavat samanlaiset perustiedot ympäröivästä maailmasta.

Ajankohtaistieto sisältää ajankohtaisesti tapahtuneet asiat Suomessa ja ulkomailla (mediat yleensä välittäjinä). Ajankohtaistieto on ajalliseen kontekstiin sidottua tietoa toisin kuin maailmantieto, joka ei juurikaan muutu ajan kuluessa. Jos puhutaan esimerkiksi Ulkoministeriön tietomurrosta (esim. 8), ymmärtääkseen asian täytyy seurata aikaansa ja tietää mistä nimenomaisesta tapauksesta on kyse. Sisäpiiritiedoksi olen luokitellut yksityisen tiedon, johon ei ole pääsyä, ellei itse kuulu johonkin tiettyyn alakulttuuriin tai sosiaaliseen piiriin, tunne sitä tai ole tietoinen puhujan henkilökohtaisesta elämästä ja sen tapahtumista. Voidaan sanoa, että sisäpiirissä viestin konteksti on paikallisesti jaettu. Palaan näihin jaotteluihin työni myöhemmässä vaiheessa (luku 5.2).

(8) Kiista verkon valvonnasta kuumenee. Puolustusministeri Carl Haglund astui maanantaina julkisuuteen puolustamaan asettamaansa työryhmää, jonka tehtävänä on laatia laki verkkotiedustelun toteuttamisesta. Yhtenä Callen argumenttina oli, että viranomaisten nykyiset valtaoikeudet eivät riitä, "**koska UM:n tietomurto**". (MUU)

Ryhmät etenevät ilmeisimmästä opaakeimpaan: helpommin saatavilla olevan kontekstin tarjoaa ympäröivä, erityisesti edeltävä, teksti ja vaikeimman sisäpiiritieto. Käytän näistä nimitystä kontekstiavain, koska se kuvaa mielestäni hyvin sitä, kuinka tietolähde toimii avaimena tekstin kokonaismerkityksen ymmärtämiseen.

Yhden sanan mainitsemisesta syntyvä kognitiivinen prosessi yhdistää kuulijan mielessä mainitun sanan sisältämän käsitteen ja siihen liittyvät toiset käsitteet, joiden yhteys ja linkki määräytyy kontekstin tulkinnan mukaan tietyn suuntaisiksi. Eri konteksteissa esiintyvä sama sana, esimerkiksi kynttilä, avaa erilaiset merkityskentät ja -verkostot (kuten hautajaiset, joulukuukauspäivät tai syntymäpäivät ja niihin liittyvät toiset sanat). Voidaan siis ajatella, että leksikaalisella yksiköllä on myös olemassa valmiita skeemamalleja, joita pitkin ajatus kulkee tiettyssä esiintymisympäristössä. Yhteys ei ole sattumanvarainen, vaan kontekstin ja vastaanottajan kokemus- ja tietomaailmaan perustuva ja siten jo valmis malli, joka toki on aina auki muutoksille.

Olen valinnut tutkimuksessani käytettäväksi käsitteeksi merkityskenttä kuvaamaan sitä käsitteiden ja ajatusten verkostoa, jonka perusteella käytetyn *koska* x -rakenteen merkitys on tulkittavissa. Tästä samasta jonkinlaisen kognitiivisen alueen käsitteestä on käytetty eri paikoissa erilaisia nimityksiä kuten *script* ('käsikirjoitus'), *frame* ('kehys'), *scene*, *scenario*

(molemmat 'näkyvä') (ks. Tuggy 2007: 104). Fillmore (1975: 124) tarjoaa samasta asiasta laajan tulkintakehyksen jo kognitiivisen kielentutkimuksen alkuaikoina, kun hän sanoi, että näkyvä (*scene*) voi olla mikä tahansa koherentti osio ihmisen uskomuksista, teoista, kokemuksista ja kuvitelmista. Tähän sisältyvät kaikki ihmisen tuntemat kulttuuriset ja institutionaaliset rakennelmat, kehonkuva, viestinnälliset kokemukset jne., eli käytännössä katsoen juuri se ala, jonka katson olevan osa kontekstiavaimen avaamaa merkityskenttää. Skeemaa käytetään myös tässä yhteydessä laajalti (Tuggy 2007: 104). Sanasta aukeava merkityskenttä skeemana kuitenkin eroaa rakenneskeemasta merkittävästi. Rakenneskeemassa muottina on nimenomaan rakenne, mutta tässä skeemayhteytenä toimii merkityskenttä. Sen vuoksi olen nimennyt tämän merkitysskeemaksi tarkastellakseni näitä skeeman kahta eri puolta erikseen.

Kaikkea ei voi eikä tarvitse sanoa tyhjentävästi joka kerta jättämättä mitään sanomatta, sillä ihmisen kognitio on joustava ja hyvin mukautumiskykyinen. Se ymmärtää etu- ja takalaistamisen, ikkunoinnin ja aukkoistamisen viestintämallin takeltelematta. Viestityn asian vähemmän tärkeät tai itsestään selvät asiat voidaan helposti aukkoistaa luottaen kuulijan kykyyn täyttää nämä aukot, ja tämä aukkoistaminen antaa samalla ihmisen rajallisen huomiokyvyn nähdä selvästi tärkeät ja etualalle nostetut asiat (Talmy 2000: 305). Yksittäiset sanat yhdistyvät kontekstin kautta merkityskenttinä rajoittamattomiin kokonaisuuksiin. Juuri tämän rajoittamattomuuden potentiaalin vuoksi ihmiset pystyvät nopeasti oppimaan uusia asioita ja tapoja, käyttämään ja erityisesti kehittämään niitä edelleen. Ymmärtämisen, omaksumisen, käytön ja soveltamisen prosessi kuvaa täydellisesti *koska* x -rakenteen luonnetta. Nämä viestien koodaamisen mahdollisuudet tekevät viestinnästä tehokasta ja täyttävät Gricen (1975: 45) määrän maksiimin kriteerit, kun annetaan riittävästi mutta ei liikaa tietoa käsiteltävästä asiasta. Tätä käyttää hyväkseen myös *koska* x -rakennetta käyttävä viestijä ja jopa ottaa sen kielellisen leikkittelyn välineeksi äärimmilleen vietyä.

2.4 Perusteleva ja kausaalinen *koska*

Kieli on toimintaa. Kielellisellä ilmauksella on aina jokin syy miksi se on tuotettu. Puheaktiteorian mukaan lausumien muodosta vastaanottaja voi tulkita erilaisia merkityksiä. Esimerkiksi *Kastan sinut Elisaksi* kuvaa toimintaa, jossa lapsi saa kasteessa nimen⁴. Kuulija osaa tul-

⁴ Esimerkki on hieman ontuva. Tarkkaan ottaen lapsi ei saa kasteessa nimeä, vaikka niin sanotaankin. Virallisen kastekaavan mukaan lapsi saa ensin nimen, jonka pappi usein ensimmäisenä kuulijakunnalle ilmoittaa, ja hänet kastetaan sen nimisenä osaksi seurakuntaa: *Te vanhemmat olette antaneet lapsellenne nimen NN. Tänään hänet*

kita lausuman viran puolesta tehdyksi institutionaaliseksi teoksi sen muodon perusteella. (Ks. Larjavaara 2007: 481–504.) Myös *koska* x -ilmiössä on kyse jonkinlaisesta viestin aktinomaisen luonteen tulkinnasta. Jotta kuulija osaisi tulkita *koska* x -rakenteen merkitystä, käyttää hän siinä apunaan mm. lausuman muotoa erityisesti *koska*-sanana viestimän merkityksen kautta. Ilona Herlin (1997) on suomen kielessä perehtynyt *koska*-konjunktion merkitykseen ja merkityksenkehitykseen, ja käytän hänen tutkimustaan tässä avatakseni oman työni kannalta olennaisia havaintoja *koska*-konjunktion osalta.

koska-sanalla alkavien lauseiden jaottelu merkitykseltään erilaisiin käyttötilanteisiin ei aina ole kovin helppoa ja yksinkertaista. Herlin luettelee useita eri tutkijoita, joilla on ollut omat perustelunsa ja jaottelunsa *koska*-alkuisten lauseiden eri käyttötapauksiin. Näistä Herlin nostaa esille mielestään suomen kieleen sopivat kaksi selvästi erilaisiin kategorioihin jaotettavaa piirrettä: kausaalisuus ja perustelevuus. Keskeinen ero perustelevassa ja kausaalisessa *koska*-lauseessa on puhujan tekemä valinta. Perustelevassa *koska*-lauseessa on aina valintoja ja tulkintoja tekevä agentti, joka päälausessa arvioi, käskee, kysyy tai tekee jotain (Herlin 1997: 31). Seuraava lainaus (esim. 9) on esimerkki omaa käytöstä perustelevasta *koska*-lauseesta:

(9) Minähän läksin sieltä väleen pois, koskei sinuu näkynnä siellä, en kehanna yksin ollak (mts. 27).

Kausaalisessa *koska*-lauseessa agenttia ei ole, eli päälauseen tapahtumat ovat väistämättömiä eikä niissä ole päättävää tai päättelevää agenttia mukana. Kausaalisissa lauseissa *koska*-sanana sijaan voisi usein käyttää sanoja *kun*, *siksi*, *sen tähden (kun)* (Herlin 1997: 32). Jos lauseissa ei ole lainkaan inhimillistä toimijaa, ei siinä voi myöskään olla päättäjää tai päättelijää, joten se ei voi olla perusteleva lause. Seuraava lainaus (esim. 10) on esimerkki kausaalisesta *koska*-lauseesta, jonka toimija ei ole inhimillinen olento:

(10) oman talon keitintä ei voi siirtää kokonaisuudessaan koska keitin on kiinteä (mts. 54).

Rajanveto perustelevan ja kausaalisien *koskan* välillä ei ole sekään yksinkertaisen selvä, vaan niiden välillä on jatkumo. Siinä aktiivisen päättelijän (agentin) tekemästä omakohtaisesta perustelusta (episteemisestä kausaalisuudesta) siirrytään ulkoisten tapahtumien välisten kausaalisuhteiden osoittamiseen liukuvasti (Herlin, 1997: 77). Herlin ei pidä episteemistä

kausaalisuutta varsinaisena kausaalisuutena, mutta toisaalta kausaalisuus yksinkertaisimmillaan kuvaa syysuhteisuutta, jota myös henkilön omaa toimintaa perusteleva lausuma viestii. Tämä perustelevuus sisältyy kiinteästi *koska*-sanana merkitykseen, jonka avulla puhuja osoittaa yhden tilanteen toisen perusteluksi (mts. 81).

Vaikka yleensä *koska*-lause seuraa selityksenä päälausetta, voi se toimia syntaktisesti itsenäisenäkin kysymys-vastausparin jälkijäsenenä (Herlin 1997: 50). Omassa tutkimusaineistossanikin on muutamia päälauseesta itsenäisiä *koska*-rakenteita, joista osa on juuri dialogin jälkijäsenenä, mutta muutaman kerran rakenne esiintyy itsenäisenä otsikossa. Herlinillä on esimerkkejä tällaisista dialogimaisista itsenäisistä *koska*-lauseista:

(11) S: miksetä vastannu mulle?

R: koska me oltiin tänne tuli kaks tyttöä me oltii ostamas tupakkaa ne jäi alas tupakalle (mts. 50).

Koen Herlinin tekemän jaottelun mielekkääksi omassa tutkimuksessani, ja olen käyttänyt sitä tulkintaohjeena analyysissäni. Olen jättänyt pois Herlinin (1997) mainitseman kolmannen kategorian eli temporaalisen *koska*-lauseen käytön, sillä käsittelemäni ilmiön rakenteeseen ei temporaalinen *koska* näyttäisi kuuluvan lainkaan. (Esimerkki temporaalisesta *koska*-lauseesta, joka ilmaisee habituaalista tilannetta: *Sillom mentiin pellavaa kylvään koska tyyni oli.*) Herlininkin mukaan temporaalisuus on ollut vahvaa vain vanhassa kirjasuomessa sekä tietyillä murrealueilla ja nykyään temporaalisuus on väistynyt kausaalisuuden yleistyessä (mts. 47).

3. SURFFAILUA JA HAASTATTELUJA

Metodisesti aloin tutkia *koska x* -rakennetta ensin oman intuitiivisen kielitajuni avulla, ja sen perusteella olen etsinyt ja löytänyt internetistä *koska x* -rakenteeseen kuuluvia autenttisia esiintymiä. Näistä olen koonnut korpuksen *koska x* -rakenteen ilmentymistä satunnaisessa internet-otoksessa. Tämän korpuksen ja oman analyysini pohjalta olen rakentanut kyselytutkimuksen, johon vastaukset olen kerännyt lyhyillä kasvokkaishaastatteluilla. Internet-lähde edustaa tutkimuksessani *koska x* -ilmiön autenttista käyttöä, ja kyselytutkimuksen tarkoituksena on saada tutkijan omien ajatusten ulkopuolista tietoa siitä, miten *koska x* -rakenteen käyttö ymmärretään kielenpuhujien keskuudessa.

Varhaisimmat aineistoesimerkit olen löytänyt jo joulukuussa 2013, jolloin suunnittelin mahdollista kandidaatintyöni aihetta ennen kuin ilmiöön oli kohdistunut julkista huomiota. Lopullinen aineisto on pääosin kerätty vuosina 2014 ja 2015, ensin kandidaatintyötäni ja sitten pro gradu -tutkimustani varten.⁵

3.1 Kirjalliset esiintymät

Aloitin aineiston keräämisen jo kandidaatintyövaiheessa satunnaisella nettisurffauksella ja tekstien selaamisella etsien esiintymiä *koska x* -rakenteen käytöstä. Pistin merkille, että ihmiset käyttävät *koska x* -rakennetta luonnollisimmin ja selvästi eniten sosiaalisessa mediassa (lyh. some): Facebookissa, Twitterissä, Instagramissa, keskustelupalstoilla ja blogeissa. Muutamia näytteitä löysin myös painetuista kirjoista ja nettijulkaisujen uutisteksteistä, mutta niissäkin *koska x* -ilmaukset hakivat samaa rentoa puhekielisyyttä tai sitaatinomaisuutta kuin some-teksteissä (esim. 12 ja 13). Malli niihin lienee saatu juuri epävirallisista some-keskusteluista. Tästä voidaan päätellä, että ainakin tässä vaiheessa rakenteen käyttöä kyse on epämuodollisesta tyyliä, koska mm. Nyt-liitteen verkkosivut voitaneen ajatella hieman rennommaksi mediaksi kuin päälehti Helsingin Sanomat.

⁵ Haluan kiittää Markus Hamusta tarkkasilmäisestä ohjaustyöstä ja avusta aineiston keräämisessä. Kiitos myös Tampereen alueen ompeluelämää -ryhmän jäsenille luvasta käyttää yksityisiä Facebook-keskusteluita aineistona tutkimuksessani ja myöhemmin lukuisista internetaineistovinkeistä. Aineiston keruu yksin ilman Hamusen ja ystäväni apua olisi ollut paljon mittavampi urakka.

(12) SEKSI. Kotiaskare, jota ei aina ehdi hoitaa iltaysin jälkeen. **Koska jalkapallo-ottelu, iltalenkki tai valtuuston kokous.** (PL/Lahti, Katja & Rämö, Satu 2013: Vuoden mutsi, Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava s. 201)

(13) Karl Fazer aikoo muuttaa pois Suomesta **koska verot**, kertoo Yle (MUU/<http://nyt.fi/a1305938262336>)

koska x -aineistoa ei ole helppoa järjestelmällisesti hankkia, sillä rakennetta käytetään internetissä satunnaisesti ja laajasti kaikenlaisissa aiheyhteyksissä. Olen kerännyt aineistoa internetistä Google-haun kautta, ja olen lisäksi saanut aineistoa omista Facebook-verkostoistani. Aion käyttää pro gradu -tutkielmassa myös hyväkseni kandidaatintutkimukseeni keräämiäni aineistoesimerkkejä (40 kpl). Tämän lisäksi olen saanut apua Markus Hamuselta, joka teetti syksyllä 2014 Tampereen yliopistossa pitämällään menetelmäkurssilla aineistohakutehtävän *koska x* -rakenteesta. Aineistoni koostuu kokonaisuudessaan yhteensä 140 esiintymästä. Tämä määrä on riittävä osoittamaan tutkimuksen kannalta oleellisia säännönmukaisuuksia analyysiosiossa.

Sattumanvarainen haku on tässä työssä ollut tapa löytää autenttista *koska x* -aineistoa, sillä valitettavasti tutkimuksentekohetkellä ei ollut käsillä aineistokorpusta, josta esiintymiä olisi voinut hakea täsmähaulla⁶. Sellaiset aineistokorpukset, jotka ovat koodattuja (esim. Kielipankin 90-luvun sanomalehtiaineisto tai kaunokirjallisuuskorpukset), eivät sisällä tätä ilmaustyyppiä, koska ne ovat selkeästi hieman vanhempia kuin *koska x* -rakenne. *koska*-sana on suomen kielessä yleinen, ja sitä käytetään tyypillisesti perinteisemmissä lauseyhteyksissä kuin tässä uudessa *koska x* -rakenteessa (*koska*-konjunktion käyttö, ks. Herlin 1997). Laajat haut eivät siis toimi, sillä *koska*-sanana parina voi olla lähes mikä tahansa verbitön kokonaisuus, ja pelkkä *koska* hakusanana antaa tulokseksi melkein yksinomaan näitä perinteisempiä sanan sivulauseellisia (verbillisiä) käyttöyhteyksiä. Rakenne on siis niin minimalistinen, että tehokkaita ja luotettavia hakulausekkeita ei ole käytettävissä. Täsmähauissa olen käyttänyt x:nä hyvin yleismaailmallisia aiheita kuten rakkaus, tiede ja uskonto⁷. Ilmiö on kuitenkin viime aikoina ollut sen verran pinnalla, että aineistoni suurelta osin koostuu perusaiheita mielikuvituksellisemmista esimerkeistä, kuten:

(14) Wau. Aika rohkeaa. En usko, että valitettavasti onnistuisi Helsingissä edes syrjäisemmälle paikalle, **koska 1. kaupunkikuva, 2. yksityinen sijoittaja ja 3. kansainvälinen wau-arkkitehti.** (Fb j.)

⁶ Sittemmin Turun yliopistossa on laadittu laaja suomenkielisen [www-aineiston korpusta](http://www.aineiston.korpusta), josta tarkkoja hakuja voidaan tehdä (ks. <http://bionlp.utu.fi/>). Samoin Suomi24.fi -sivuston tekstimassa 15 vuoden ajalta on kerätty tekstikorpukseksi (ks. <https://korp.csc.fi/download/Suomi24/>).

⁷ Hakukenttään "*koska rakkaus*", "*koska tiede*" ja "*koska uskonto*".

(15) No siis kun mulla on huomenna se todistuksenhakusessio (– –) niin mulla on sinne se hame tuloil-
laan. Ja **koska teekkari ja TSI ja accessories**, niin päätin tehdä itelleni vyön. Tällä kertaa ei tuu turva-
vyötä vaan tupsuvyö! Siis täysin turha laitos, mutta piru siitä tulee hieno! Valkoinen paita, musta hame ja
tupsu vyöksi. I'm all teekkarilakki todistustenjaossa. (Fb y.)

Onneksi rakenteeseen törmää ihan sattumaltakin taajaan, koska sen käyttö on vallalla oleva trendi. Sattuma on ohjannut minua ja ystäviäni useiden esimerkkien äärelle erityisesti viral-
listen esiintymien kohdalla (kuten esim. 12 ja 13).

Hyvin laajat erilaiset käyttömuodot viestivät ilmiön elinvoimaisuudesta ja muuntau-
tumiskyvystä. Tutkimukseni ei kuitenkaan pysty ottamaan kantaa siihen, millaiset aihealueet
innostavat *koska* x -rakenteen käyttöön, koska aineisto on edellä mainituista syistä täysin sat-
tumanvaraista. Tämän vuoksi tutkimukseni opportunistinen aineisto on vain esimerkinomai-
nen.

Taulukko 1. Aineistomäärät lähteiden mukaan jaoteltuna.

Lähde	Lyhennys	Esiintymät
Facebook/Twitter julkinen	FB/TW j.	5/7
Facebook yksityinen	FB y.	56
Keskustelupalsta (julkinen)	KP	25
Blogi	BL	25
Muu sähköinen materiaali	MUU	15
Painetut lähteet	PL	4
Keskustelu / Tekstiviesti	SUORA	3
Yhteensä		140

Seuraavissa luvuissa viitataan aineistolähteeseen kunkin esimerkin kohdalla Lyhennys-
sarakkeen lyhennyksiä käyttäen. Kuten taulukosta 1 nähdään on aineiston pääpaino sähköi-
sissä some-lähteissä. Aineistossa on mukana julkista internetmateriaalia sekä suljettujen Fa-
cebook-ryhmien keskusteluita (tässä Facebook yksityinen, koska keskusteluita eivät voi näh-
dä ryhmän ulkopuoliset jäsenet), joista jälkimmäisissä olen pyytänyt asianosaisilta luvan
käyttää heidän sanomisiaan aineistona tutkimuksessani. Aineisto on tuotettu tietämättä, että
olen tekemässä aiheesta tutkimusta. Aineisto internetsivulinkkeineen on minulla tallennettu-
na sähköisessä muodossa. Valitettavasti muutama esiintymä oli ehtinyt jo poistua internetistä
kuvantallentamishetkellä, joten aivan kaikista lausumista tallennetta ei ole.

Käytän työssäni *koska* x -rakenteen käyttötilanteista eli todellisista esiintymistä ilmausta lausuma. Lauseiksi niitä ei voi kritiikittömästi kutsua, sillä niissä ei ole ilmiönä finitiivimuotoista verbiä, vaikka ajatuksellisella tasolla ilmaus sisältäisikin yhden kokonaisen proposition prosesseineen kaikkineen, joka on lauseen semanttinen ydin. Tutkimukseni perustuu tämän ajatuksen todentamiseen ja esiin tuomiseen.

3.2 Kyselytutkimus

Kandidaatintutkimukseni perustui puhtaasti lingvistin intuitiiviseen analyysiin *koska* x -rakenteesta. Tässä pro gradu -tutkimuksessani keskityn erityisesti rakenteen semantiikkaan, joten halusin tutkimusaineistoksi myös muiden kielenkäyttäjien arviota rakenteen avaamasta merkityksestä ihmisten mielissä. Uudessa paikkaansa ja normejaan etsivässä rakenteesta sen merkityksen ja ymmärtämisen kirjo voi olla vaihteleva eri kielenpuhujien välillä, jolloin yhden ihmisen intuitiivinen arvio ei riitä tyhjentävän semanttisen tutkimuksen perustaksi (Itkonen & Pajunen 2010: 72, 78). Tässä merkityksen muodostumisen tilassa en voi olettaa, että oma kieli-intuitioni olisi yhteinen muiden kielenpuhujien kanssa (Raukko 2002: 356), joten on mielenkiintoista selvittää, saako oma analyysini tukea haastattelemiltani ihmisiltä, vai onko merkityskenttä vielä toistaiseksi täysin vakiintumaton ja tulkitsijakohtainen.

Haastattelin 24:ä sattumanvaralla valittua aikuista ihmistä. He eivät olleet erityisesti suomen kieleen tai kielitieteelliseen tutkimukseen perehtyneitä, vaikka osa oli yliopiston opiskelijoita. Yhtenä kysymyksenä kuitenkin oli, että onko haastateltava yleisesti ottaen kiinnostunut suomen kielestä. Osa haastateltavista oli minulle ennestään tuttuja ja osa tuntemattomia. Haastatelluista suurin osa oli naisia (18/24) ja miehiä oli kuusi. Ikäjakama oli 18-vuotiaasta yli 60-vuotiaaseen. Iän ja sukupuolen lisäksi otin taustatietoihin mukaan kysymykset aktiivisesta internetin käytöstä, kiinnostuksesta suomen kieleen sekä *koska* x -rakenteen tunnettuudesta ennen haastattelua. Näillä pyrin saamaan käsityksen siitä, onko *koska* x -ilmiön tunnettuus riippuvaista iästä, internetin käytöstä tai siitä, kokiko vastaaja olevansa kiinnostunut suomen kielestä ja sen ilmiöistä yleisellä tasolla. Moni sanoikin, että heille esimerkiksi suomen kielen oikeinkirjoitussäännöt ovat tärkeitä ja että ylipäänsä kirjoitettaisiin hyvää suomea. Oletan tämän mielipiteen jossain määrin näkyvän myös haastattelun vastauksissa. Toisaalta haastattelutilanne saattaa vääristää tämän kohdan vastauksien rehellisyyttä, sillä suomen kielen tutkimukseen osallistuttaessa voi olla vaikea sanoa, ettei ole äidinkieltään kiinnostunut. Näin ollen voi olla, että esimerkeissä käytetyn kielen arviointiin ja arvot-

tamiseen kiinnitettiin enemmän huomiota juuri tilanteen asetelman vuoksi, koska ajateltiin niiden olevan oleellisia huomioita. Haastattelun taustatiedot näkyvät taulukosta 2.

Taulukko 2. Haastateltujen taustatiedot ikäjakauman mukaan.

Ikä	Lkm.	Omasta mielestään aktiivinen somen ja internetin käyttäjä		On kiinnostunut suomen kielestä		<i>koska x</i> -ilmiö on entuudestaan tuttu	
		Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
18-30	6	5	1	4	2	6	0
31-40	8	7	1	4	4	4	4
41-50	1	1	0	1	0	1	0
51-60	7	5	2	6	1	3	4
61-	2	1	1	2	0	1	1
Yht.	24	19	5	17	7	15	9

Oletukseni mukaan nuoret ja nuoret aikuiset käyttävät somea ja internetiä melko paljon, joten he todennäköisesti olisivat törmänneet *koska x* -rakenteeseen aikaisemminkin. Näin olikin alle 30-vuotiaiden ryhmässä, mutta sitä vanhemmilla ilmiön tunnettuus etukäteen jakautui tasaisesti tunnistamisen ja tunnistamattomuuden välillä. Tämä tieto on arvokas tutkimukselleni, jossa haluan selvittää ovatko tulkinnot mahdollisesti ilmiön tuttuudesta riippuvaisia, vai voidaanko lausumia tulkita ilman rakenteen tuntemusta etukäteen.

Taulukko 3. Haastattelun taustatietokysymysten vastaukset.

	Kyllä	Ei
Omasta mielestään aktiivinen somen ja internetin käyttäjä (lukija)	19	5
On kiinnostunut suomen kielestä	17	7
<i>koska x</i> -ilmiö on entuudestaan tuttu	15	9

Taulukosta 3 nähdään, että suurin osa haastatelluista oli omasta mielestään aktiivisia internetin käyttäjiä, vaikka varsinkin vanhemmista (yli 31-vuotiaat) useat sanoivat olevansa aktiivisia lukijoita, ei niinkään itse sisällöntuottajia. Tutkimuksessani kuitenkin oleellisempaa on juuri se, että lukevatko ja seuraavatko he internetiä aktiivisesti, jolloin he olisivat voineet törmätä *koska x* -rakenteeseen mahdollisesti todennäköisemmin. Haastatelluista 3/5 olikin jo

tietoinen *koska* x -rakenteen käytöstä internetissä, ja nuorista alle 30-vuotiaista kaikki tunsivat ilmiön entuudestaan. Muutama jopa kertoi itsekin käyttävänsä rakennetta tai voivansa kuvitella itsensä käyttämässä sitä. He, jotka eivät olleet mielestään aktiivisia internetin käyttäjiä, eivät myöskään etukäteen tunteneet *koska* x -rakennetta (poikkeuksena tuttavani, joka etukäteen tiesi minun tekevän *koska* x -rakenteesta pro gradu -tutkielmaa, ilmiö ei kuitenkaan sen ulkopuolelta ollut tuttu). Tämä vahvistaa oletuksen, että *koska* x -ilmiö on vahvasti tutkimushetkellä pesiytynyt nimenomaan internet-teksteihin ja some-maailmaan, joiden puolesta todistavat jossain määrin myös kirjallisen aineistoni lähteet (taulukko 1).

Huolimatta siitä, oliko rakenne haastatelluille jo tuttu vai ei, haastattelussa he kaikki saivat eteensä kolme esimerkkiä, joista käytän tutkimuksessani nimiä lausuma 1, 2 ja 3.

1. Ei pääse nukkumaan, koska naapurissa ryyppybileet.
2. Ei saa ronkkia ruokaa, koska Afrikan lapset!
3. Laiskottelua, koska kesä.

Kaikki kolme esimerkkiä oli poimittu suoraan kirjallisesta aineistomateriaalistani. Ainoastaan lausuma 1:stä muokkasin alkuperäisestä keskustelun vastinparista. Alkuperäinen koko keskustelu oli:

- (16) A: oispa tOsi kiva pääsTä jo nukkumaan, muttei pääse **koska taapero**.
 (17) B: Ei pääse, **koska naapurissa ryyppybileet**. (FB y.)

Koska puhujan B vastauksessa (esim. 17) osa päälauseen verbiketjusta (*nukkumaan*) on ellipsoitunut, olen sen ymmärryksen vuoksi haastattelun esimerkkiin lisännyt. Alleviivasin myös esimerkeistä *koska*-rakenteen, jotta haastateltavan huomio kiinnittyisi erityisesti siihen. Kysyin haastatelluilta kysymyksiä "*Mitä sun mielestä tässä sanotaan tai halutaan sanoa?*" ja "*Mitä sä tästä ymmärrät?*". Tarkoituksena on selvittää, poikkeako mahdollisesti merkityksen tulkinta sen perusteella, onko ilmiö jo tuttu, vai onko rakenne samankaltaisesti tulkittavissa tästä huolimatta.

Tavoitteenani oli ottaa mukaan kolme erilaista rakennetyyppiä. Ensimmäisessä esimerkissä halusin testata, tulkitsevatko haastatellut sen ellipsitapaukseksi, josta vain *olla*-verbi on jätetty pois. Toinen esimerkki sisältää mielestäni laajemman ajatuskokonaisuuden, jota ei yksiselitteisellä verbin lisäämisellä voi täydentää normatiivisen kieliopin mukaiseksi lauseeksi, mikäli sitä pidettäisiin tavoitteena. Tavoitteeni kuitenkin on todistaa, että rakenne ei ole ellipsi vaan oleellista on rakenteen kautta avautuva ajatuskokonaisuus. Kolmas esimerkki voi-

si mielestäni olla sekä ellipsitapaus että ajatuskokonaisuus. Haastattelussa halusin testata nämä muodostamani hypoteesit kysymällä mitä muut näistä ymmärtävät ja mitä niissä heidän mielestään halutaan viestiä.

Sain riittävästi tutkittavaa aineistoa haastatteluistani, vaikka otos olikin suhteellisen pieni. Suuremmalla otoksella voisi saada tilastollisesti merkittäviä tuloksia taustamuuttujiin suhteutettuna, mutta tälläkin määrällä voidaan päästä käsiksi ihmisten kognitiiviseen ajatteluun kvalitatiivisesta näkökulmasta.

4. KOSKA X -ILMAUKSEN RAKENNE

Vaikka kognitiivinen kielioppi suosii kielen ilmiöiden kuvaamista ja välttelee formaalistamista, toistuvista kielenilmauksista on kuitenkin löydettävissä myös rakenteellisia muotoja. Tutkimukseni tässä luvussa esittelen ensin rakenteelliset toistuvuudet *koska x* -ilmiön esiintymismuodoista aineistossani, jonka jälkeen käsittelen löydöksiäni skeemarakenteen kautta. Analyysi siitä, mikä näiden muotojen merkitys on tulkinnessa seuraa luvussa 5.

4.1 Rakenteen osat

Tutkimani ilmiön esiintymisissä toistuu tasaisesti kiinteänoloinen rakenne. Lausuma alkaa *koska*-konjunktioilla ja sen rakenneparina esiintyy useimmiten substantiivilauseke (NP). Aineistoa kerätessä suurin osa vastaan tulleista rakennepareista oli substantiivilausekkeita (128/140). Näitä voi olla samassa virkkeessä yksi tai useampi peräkkäin. On myös huomattavaa, että lausumissa esiintyvä substantiivi toteutuu lähes yksinomaan nominatiivimuotoisena joko yksikössä tai monikossa (esim. 18 ja 19).

(18) Käytännön esimerkkeinä tulee mieleen vaikkapa se että pitää käsitellä ruoka- aineita jollakin tietyllä tavalla **koska uskonto**. (yksikön nominatiivi) (TW j.)

(19) rikkala(p)io ei toimi meillä **koska koirat**. (monikon nominatiivi) (FB y.)

Nominatiivimuotoisten substantiivilausekkeiden lisäksi aineistossa oli 9 paikallissijapäätteistä substantiivilauseketta ja yksi adjektiivilauseke (esim. 21). Ainoastaan yhdessä paikallissijatapauksessa *koska*-sanana parina oli vain tämä yksi sana (esim. 20). Muissa esiintymisissä lauseke oli rinnakkain nominatiivimuotoisen NP:n kanssa. Käsittelen näitä tapauksia tarkemmin luvussa 5.3.

(20) Mutta nyt alan nukkumaan kun ommellakkaan ei voi (**koska mökillä**). (FB y.)

(21) Minä, tunteeton kivi järvenpohjalta, märisen **koska vittu Sherlock kuoli**. Ja nyt huutonauroitken itseleni **koska typerää**. SHERLOCK NO! (KP)

Vaikka yleensä *koska*-sanana parina onkin substantiivilauseke, osoittavat muutamat tästä poikkeavat esimerkit sen, että rakenne ei ole joustamaton. Sen vuoksi olen laajentanut rakennetta kandidaatintyössäni (Sinnemaa 2014) muotoilemaani *koska* NP -konstruktiota tähän työhön *koska x* -rakenteeksi, koska haluan todeta tutkimuksessani rakenteen mahdolli-

suudet substantiivilausekkeen ulkopuolellakin. Kognitiivisen skeemaoppimismallin mukaan ihmiset sisäistettyään skeemarakenteen alkavat dynaamisesti kehittää sitä edelleen, jolloin opittua rakennetta voidaan innovoiden viedä eteenpäin uusiin muotoihin. Sen osoittavat sekä paikallissijaiset substantiivi- ja adjektiivirakenteet että *koskan* vaihtuminen esimerkiksi *mutta*-konjunktiksi (ks. seuraava luku 4.1.1). On kuitenkin mahdotonta sanoa, millainen suhde NP:n ja muiden lausekkeiden käyttömäärissä on opportunistisen aineistonhankinnan vuoksi, ja tilanne kuitenkin elää vahvasti kielenkäytössä koko ajan. Aineistonkeruutavasta johtuen huomioiduiksi tulevat ensisijaisesti NP-tapaukset ja muut nousevat esiin joko NP:n rinnalla tai sattuman kautta, koska en näitä muita muotoja tavoitteellisesti aineistoa kootessa etsinyt.

Pääsääntöisesti nominatiivimuotoisia substantiivilausekkeitä on rakenteessa yksi ja lausekkeessa vain yksi sana (aineistossa 106 kpl/140 esiintymää) (kuten 18 ja 19) Verrattuna tähän kaksisanaista NP-lausumia oli vain 17/140, kolmi- ja nelisanaista yhteensä 15 sekä sitä useampisanaista yhteensä 8. Aineistossa oli myös useita esiintymiä, joissa ilmauksessa oli rinnastettu useampia NP:itä keskenään (esim. 22 ja 23).

(22) **Koska kylmyys, talvi ja lumi** niin lämmitin saunan. (koska NP, NP ja NP) (MUU)

(23) Itse asiassa haluaisin nähdä sellaisen tutkimuksen, jossa verrataan keskenään vanhempien eron kokeneita lapsia ja helvetillisissä perheolosuhteissa eläviä lapsia. Siitä voitaisiin ehkä nähdä kannattaako niihin kammottaviin parisuhteisiin jäädä maleksimaan, **koska ydinperhe ja koska biologiset vanhemmat**. (koska NP ja koska NP) (KP)

(24) Tänään aion olla poikkeuksellisen ilkeä! **Koska miesmenkat, koska uskonto, koska kiukku, koska rouvan kiukku, koska väsymys ja koska humala!** *ilkeää noitanaurua* (6 x koska NP) (KP)

Toisinaan siis *koska*-sana toistuu ennen jokaista elementtiä ja toisinaan elementit rinnastuvat luettelomaisesti yhden *koska*-sanan perään. Kyseessä on eri x:ien tai *koska* x -ainesten rinnastus listauksena. Yhden kerran *koska*-sanaa käytettynä (esim. 22) teksti on kevyempää ja luettavampaa kuin painollinen kahden tai useamman kerran toisto (esim. 23 tai 24). Todennäköisesti *koska*-sanan toiston tarkoitus on entisestään korostaa rakennetta ja sen täydennettävää selitystä tarjoavaa merkitystä, mutta jos *koska*-sanaa toistetaan useammin kuin kaksi kertaa, alkaa mielestäni kielen sujuvuus siitä jo kärsiä ja lukija väsyä rakenteen ylikäyttöön. Tehokeinona säästeliäästi käytettynä se kuitenkin saattaa toimia, kuten esimerkin 23 tapauksessa. Siinä puhuja voimallisesti alleviivaa kaksi vastapuolen pääteesiä diskurssissa, jossa keskusteltiin erilaisista perhemalleista.

4.1.1 *koska*

Rakenteessa on lähes poikkeuksetta mukana konjunktio *koska*. Rakenteen kaikki muut osat voivat vaihdella. Vaikka yleisesti substantiivi ja sen nominatiivimuotoisuus onkin lähes yhtä erottamaton osa rakennetta kuin *koska*, niissä on kuitenkin enemmän variaatiota kuin ajatuksia yhdistävässä *koska*-konjunktiossa. Konjunktoiden tehtävä kognitiivisen kieliopin mukaan on hahmottaa kahden eri entiteetin välinen relaatio, jossa toisena osapuolena on kiintopiste ja toisena muuttuja (P. Leino 1994: 25). Herlinin (1997) tutkimuksen mukaan *koska*-konjunktio yhdistää nykyään perustelevalta tai kausaalisen entiteetin (muuttuja) johonkin prosessin kiintopisteeseen (yl. päälause), jota perustellaan tai jolle esitellään syy. Tästä seuraa, että pelkkä *koska*-sanan mainitseminen nostaa esiin jo perustelevuuden funktion, jossa konjunktio seuraava sana toimii syynä (muuttujana), jolla perustellaan kiintopistettä. Kiintopiste on aineiston esimerkeissä useimmiten edeltävä pää- tai sivulause (esim. 18), mutta voi vaihdella kontekstiavaimen myötä kokonaiseen diskurssiin tai ajankohtaisiin tapahtumiin (esim. 23 ja 25).

(25) Englanti palaa, **koska Darwin**. (BL)

Esimerkissä 25 viitataan siihen keskusteluun, jota Iso-Britanniassa käytiin vuonna 2011 huligaanien riehuessa kaduilla ja polttaessa autoja useampia viikkoja. Silloin uskonnolliset ihmiset syyttivät sekularisaatiota ylimmän auktoriteetin ja ruodussa pysymisen vartijan puuttumisesta, jolloin ihmiset saattoivat käyttäytyä miten tahansa pelkäämättä Jumalan vihaa ja tuomiota. Toisin sanoen heidän mukaansa Darwinin evoluutioteoria olisi ollut sysäys silloiseen Iso-Britanniassa vallinneeseen kaaoksen tilaan. Blogikirjoituksen otsikossa näin viitattiin sekä yhteiskunnassa käynnissä olleeseen keskusteluun että ajankohtaisiin tapahtumiin lyhyesti ja ytimekkäästi esimerkin 25 virkkeellä. Siinä kiintopistettä eli Englannin palamista selitetään yhdellä sanalla, joka viittaa ja yhdistää päälauseen ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen diskurssiin.

Syysuhde ja kiintopiste-muuttuja-relaatio aktivoituu intuitiivisesti *koska*-sanan laukaisemana, jonka todistaa myös se, että haastattelemani henkilöt (10/24) vastasivat kysymykseeni *miksi rakennetta käytetään* sanomalla, että sillä ilmaistaan syytä (ks. kaavio 6 s. 78). Herlinin (1997: 104) mukaan suomessa *koska*-sana on vahvemmin ollut puhekielessä perustelun merkinä ja kausaalisuuden ilmaus olisi ainakin tuolloin 1997 ollut enemmän kirjakielissä käytössä. Omasta aineistostani tällaiselle jaolle ei voida löytää tukea, koska aineistoni on pääsääntöisesti puhe- ja yleiskieltä kirjoitetussa muodossa, jossa nämä kaksi sekoittuvat keskenään toisten ollessa selkeää puhekielisyyttä some-palveluissa ja osan virallisia uutistekstejä

tai jossain määrin suunnitellusti kirjoitettuja tekstikokonaisuuksia (esim. blogitekstit). Olen myös todennut, että tutkimukseni kannalta ei ole oleellista erotella perustelua tai kausaalisuutta omiin ryhmiinsä *koska*-sanana käyttöyhteyden mukaan, kun yhteistä ja huomionarvoista kaikissa tutkimukseni aineistoesimerkeissä on konjunktion herättämä syysuhteisuuden ajatus. Sillä ei ole merkitystä, perustellaanko jotain agentin kognition kautta vai ulkoisten asioiden kausaalisia seuraussuhteita, vaikka aineistosta tällaisia jaotteluja voitaisiinkin tehdä (esim. 26 ja 27). Jatkossa käytän molemmista yhteistä kausaalisuuden termiä yksinkertaisuuden vuoksi.

(26) Loma loppuu, **koska koulu**. (BL) (kausaalinen)

(27) En varsinaisesti rakasta ruoanlaittoa, mutta kiltisti kokkaan joka päivä monipuolisen kasvisaterian lapsille, **koska terveelliset elämäntavat**. (BL) (oman toiminnan perustelu)

Kausaalisuutta selittävänä syynä on rakenteessa useimmiten ilmipantu vain yksi sana, joka ilmaisee jotain oliota, osatekijää tai osallistujaa, mutta tämä ei hämää millään muotoa merkityksen ymmärrystä. Riittävää on *koska*-sanana ilmaisema syyn relaatio kiintopisteen ja selityksen välillä.

Täydellinen konjunktion varioimattomuuden sääntö ei kuitenkaan ole. Olen poiminut aineistooni muutamia esimerkkejä lisäkonjunktion tai jonkin toisen konjunktion käytöstä *koska*-konjunktion sijaan. Aineiston keruutavan vuoksi nämä ovat kuitenkin harvinaisia ja täysin sattumanvaraisia löydöksiä verrattuna *koska*-sanana löytöääriin. Poikkeusten käytön laajuudesta en voi tämän tutkimuksen sisällä sanoa mitään, koska en ole erikseen niitä etsinyt. Otin ne kuitenkin mukaan tuomaan perspektiiviä *koska* x -ilmiön kokonaiskuvaan. Tällaisia skeemasta poikkeavia lausumia aineistossani oli viisi. Olen liittänyt ne kaikki tähän kronologisessa aikajärjestyksessä. Palaan kronologisuuteen myöhemmin luvussa 5.3.1.

(28) Mahtavaaaa Annika! Jeee! Samaistun fiiliksiin vaikka ite en koskaan dippaa tuukkaan tekeen **mutta koska mies**. (FB y.) (heinäkuu 2014)

(29) ugh. väsyttää ihan sikana, **muttakun inspiraatio**... (FB y.) (lokakuu 2014)

(30) -- edessä kipollinen mudcake-jätskiä ja iso kahvikupillinen.. (ei oo ees tehnyt mieli tota lempparia, vaikka sitä kaapis ollut jo kauan, mut ny on ihan hallitsematon fiilis.. pääsispä lenkille **mutta lapset**.. no sit jät(s)kii) (FB y.) (lokakuu 2014)

(31) Polttelis päästä ompeleen **muttaku lapset** :D teki hyvää kadoksissa olleelle ompeluinspiksellä tää messupäivä! :) (FB y.) (marraskuu 2014)

(32) en saa mitään aikaan. ärsyttää. Haluaisin ommella, **mutta kun pahviseinät**. Ja molemmat lapset he-reillä, eilen istuin kaksi tuntia yläkerran aulassa ja ihmettelin myyntiin laitettavia kankaita samalla kun ravasin noin kolmen ja puolen minuutin välein jomman kumman huoneessa. Väsyttää tää unipuljaaminen. Aina toki just silloin on näin ku mies on illassa. (FB y.) (marraskuu 2014)

Kaikissa lausumissa pääkonjunktiona on *mutta*. Yhteistä *koska*-lausumiin näissä on jonkinlainen syyn tai selityksen tarjoaminen päälauseensa predikaatioon. Erona kuitenkin on kielteisyys, eli ei perustella jotain tekoa koska jotain muuta on tapahtunut, vaan perustellaan, että jotain ei voi tehdä, koska joku muu sen estää, tai kuten esimerkissä 28 sitä ei ole tarkoituskaan tehdä, vaan kirjoittaja vain iloitsee ystävänsä diplomityöurakan loppuunsaattamista seurattuaan oman miehensä vastaavaa urakkaa joskus aikanaan (tulkinta tehty sisäpiiritiedon perusteella). Esimerkissä 31 *lapset* ovat esteenä jonkin asian tapahtumiselle. Ajatuksen voisi siis kääntää *koska* x -rakenteeksi muuttamalla päälauseen negatiiviseksi *En pääse ompeleen, koska lapset*. Jos *muttaku*-konjunktin vain vaihtaisi *koskaksi*, merkitys muuttuisi täysin (*Polttelis päästä ompeleen, koska lapset*), jossa lapset ovat syynä ompeluvimmalle eikä esteenä sen toteuttamiselle, kuten tässä esimerkissä 31. Merkitysero on sama kuin olisi tavallisissa *koska* ja *mutta kun* -lauseissa.

Vesa Heikkinen (2013) mainitsee blogikirjoituksessaan *Koska ja että uudenaikaisessa käytössä myös että-konjunktin* esimerkin:

(33) Joka kesä istumme pitempään **ilman että tutti, kaatuminen, vaippa**. (BL)

Muita *että*-konjunktin esimerkkejä aineistoa etsiessäni ei tullut vastaan, mutta tämä vain puoltaa sitä, että rakenne ei ole riippuvainen pelkästä *koska*-konjunktista. Muitakin erilaisten konjunktoiden käyttöä varmasti esiintyy, ja se todistaa vahvasti skeemarakenteen oppimisen, hallinnan ja kehittämisen mallin olevan käytännössä toimiva kognitiivinen kielenkäytösystemi. Pidän näitä kuitenkin ilmiön kehityksen tässä vaiheessa vielä marginaalisena variaationa, mutta paraikaa sekä tulevaisuudessa rakenteen hyötykäyttö muidenkin konjunktoiden kanssa on täysin mahdollista ja alati laajenevaa. Viimeisimmän esimerkin (34) *mutta*-konjunktin käytöstä löysin Suomen Kuvalehden sarjakuvaosiesta (SK 19/2015, s. 80).

Kramppeja & Nyrjähdyksiä

TOINEN SARJAKUVA DEMOKRATIAN VAIKEUDESTA

(34)

(PL)

Lehti on tunnettu sisällöllisistä ja kielellisistä korkeatasoisuudesta, ja myös sen sarjakuvat ovat usein enemmän ajatuksia herättäviä kuin puhtaasti viihdyttäviä, joten rakenteen levinneisyyden suunta nuorten idiolekteista varttuneempienkin kielenkäyttöön on kiinnostava.

4.1.2 Tunnusmerkkisyys ja nominatiivimuoto

koska x -rakenteesta tekee tunteita ja huomiota herättävän sen tunnusmerkillinen, tavallisuudesta poikkeava muoto. Tunnusmerkkisyys on teoria kielen yksiköistä, jotka ovat binaarisessa oppositiosuhteessa keskenään (Battistella 1996: 7). Tätä teoriaa on käytetty lingvistiikassa selittämään mm. kielen omaksumista, kehittymistä ja hiipumista asettamalla vastinpareiksi kielenpuhujien tavallisena ja erikoisena pitämät muodot (mp.). Tunnusmerkitön pari tästä duaalisesta suhteesta on sellainen, joka koetaan tavalliseksi ja odotuksenmukaiseksi yksiköksi aina kulloisessakin tilanteessa ja tunnusmerkillinen sitten on siitä poikkeava ja huomiota herättävä muoto tai yksikkö (Elšik & Yaron 2006: 3). Esimerkiksi naapurien välisessä keskustelussa *teidän lapset* -muodon käyttäminen koetaan hyvin neutraaliksi sanavalinnaksi, kun taas *teidän kakarat* saa lisäsävyyksen mahdollisesti aggressiivisesta ja negatiivisesta suhtautumisesta naapurin lapsiin tai heidän tekemisiinsä. Tunnusmerkillinen muoto siis ikään kuin kiinnittää jonkin merkin käytettyyn yksikköön, joka erottaa sen tavanomaisemmasta vaihtoehdosta aina kontekstista riippuen. Kaikki tunnusmerkkisyyttä tarkemmin käsitelleet teoreetikot (ks. esim. Croft 2003, Greenberg 2005, Haspelmath 2006) ovat olleet yhtä mieltä siitä, että yksi selvimmistä tunnusmerkkisen ja -merkittömän eroista on frekvenssi.

koska x -rakenne nostattaa selvästi reaktion joissakin ihmisissä vastustuksen tunteita. Haastatteluissa tuotiin esiin sellaisia mielipiteitä kuin *No niin tää ny on vähän no en mä pidä tätä minään* (lausuma 2) tai *No tästä puuttuu ainakin jotain, mitä mä en kirjottais koskaan etkä varmaan säkään* (lausuma 1). Kysyttäessä syytä rakenteen käyttöön eräs haastateltavista piti sitä sivistymättömyytenä ja toinen laiskuutena tai välinpitämättömyytenä, ettei viitsitä tai osata kirjoittaa ”kunnollista” lausetta. Mutta yhtä kaikki jokainen haastateltavista ymmärsi rakenteella haettavan syyn merkityksen ja tulkitsi esimerkkilauseita samankaltaisesti. Kaikki ymmärsivät kyseessä olevan kausaalisuutta ilmaiseva *koska*-lause, joka oli pukeutunut erikoiseen huomiota herättävään asuun. Toiset tämän poikkeavan asun hyväksyivät tavanomaisen *koska*-lauseen rinnalle, toiset eivät. Arvio rakenteen kelpoisuudesta ei silti poista sen tulkinnaassa käytettyä osin paradigmaattista suhdetta sen ja *koska*-lauseen välillä. Tämän perusteella voidaan päätellä, että tunnusmerkitön muoto syyn ilmaisulle on tavallinen kausaalinen tai

perusteleva *koska*-lause ja tunnusmerkilliseksi vastinpariksi selvästi tunnistetaan verbitön lyhyt *koska* x -rakenne, joka kuitenkin on ikään kuin samassa tehtävässä kuin tunnusmerkitönkin muoto. Täysin vastaava tunnusmerkillisen ja tunnusmerkittömän muodon merkitys ei ole, sillä *koska* x -rakenteessa on usein merkityksen kautta lisänä jotain muuta kuin tunnusmerkittömässä lausevaihtoehdossa olisi. Kielellä on taipumus erottaa kaksi saman funktion vaihtoehtoista tapaa erikoistamalla ne vain tiettyihin tilanteisiin sen sijaan, että ne olisivat täysin vapaasti vaihdettavissa keskenään (Langacker 2008: 232). Käsittelen *koska* x:n käytön erikoistumista tunnusmerkittömästä *koska*-lauseesta enemmän luvussa 5.

Tunnusmerkillisen ja -merkittömän muodon eroavaisuuden suurin huomio kiinnittyy ensin *koska*-lausuman verbittömyyteen ja sen jälkeen nominatiivisijaan. Substantiivi ja verbi ovat kognitiivisessa kieliopissa tärkeitä kategorioita: substantiivi esittää oliota ja verbi prosessia (Langacker 1987: 183, 244). *koska* x -rakenteessa verbin puuttuminen vie lausutusta pois ilmipannun prosessuaalisuuden. Jäljelle jää vain olion nostaminen esiin, jota tarkastellaan kunkin henkilön mielessä avautuvaa taustaa vasten. Taustalla voi olla mukana verbejä eli prosesseja, kuten silloin, kun kuvassa näkyy naapurit viettämässä ryypybileitä, bileet ovat käynnissä. Vaikka tekeminen tai verbi ei ole rakenteessa kirjallisesti läsnä, se on kuitenkin mukana kehyksen ja deverbaalin substantiivin (*ryypyy*) kautta. Jokaisen viestiä tulkitsevan kuvaan valikoituneet verbit ovat usein saman suuntaisia, mutta yksilöllinen kokemus- ja ajatusmaailma näkyy niiden kautta mm. modaalisisissa valinnoissa (ks. luku 5.1.1). Esimerkissä ryypybileet kuva imperfektiivisestä (samanlaisena jatkuvasta, tuloksettomasta) prosessista siis avautuu.

Nominatiivisijan tulkinnassa voidaan käyttää apuna Lakoffin ja Johnsonin SÄILIÖ-metforaa (1980: 51), jonka mukaan koko elämä voidaan nähdä SÄILIÖN tai VÄYLÄN kautta tulkituna. Tästä kognitiivisesta tulkinnasta kumpuaa käytetty ja ymmärretty kieli. Ihminen ymmärtää maailman ruumiillisuuden, aistikokemuksien ja näiden kokemusten metaforisen abstrahoimisen kautta, ja sitä kielentävät mm. erilaiset sisällä, ulkona, vieressä ja takana olemiset (SÄILIÖ) tai siirtymiset paikasta toiseen (VÄYLÄ) (Onikki 1994: 74–75). Tätä teoriaa puoltavat suomessa mm. morfeemitason ilmiönä paikallissijat. Esimerkiksi lauseessa *Menen keittiöön, näen veden tippuvan hanasta ja suljen sen olio (minä)* siirtyy suljettuun säiliöön (*keittiöön*), näkee jonkin toisen olion (*veden*) kulkevan väylää pitkin (*tippuu ilman halki*) jostain suljetusta säiliöstä (*hanasta*) ja tukkii säiliön vuotoaukon (*sulkee hanan*). Tämän teorian mukaan ihminen siis tulkitsee vastaanottamansa viestin kehyskuvaa ruumiillisen kokemus- ja ajatuskentän kautta.

Ilman ankkuroivaa taustaa kuvio ei merkitse mitään. *koska* x- rakenteesta SÄILIÖN tai VÄYLÄN spatiaalisen merkitsemisen tunnukset eli sijapäätteet puuttuvat sen yleisimmässä nominatiivimuotoisessa variantissa, eli ilmaistu muoto itsessään ei anna vinkkejä kuvion ankkuroimisesta taustaansa. Rakenteen käyttö luottaa viestinnän intersubjektiivisuuteen, jossa ihmiset laskevat sen varaan, että kumpikin subjektiivisen ymmärryksensä avulla voivat kommunikoida toistensa kanssa mahdollisimman ongelmattomasti (Raukko 1994: 37). Tällöin rakenteen ankkurina toimii vahvasti viestin vastaanottajan oma kokemusmaailma. Kuulijan on ymmärtääkseen viestin pakko kiinnittää mihinkään kiinnittymätön nominatiivimuotoinen kuvio taustaan oman kokemuksensa ja tietojensa perusteella, kuten Talmyn kuvio-taustajattelussa (2000: 311–312).

Vaikka tunnusmerkkisyysteorian mukaan tunnusmerkitön muoto on yleensä lyhyempi ja kiinnittymättömämpi ja tunnusmerkillinen muoto on kompleksisempi (eli siinä on enemmän ainesta, esim. sijapäätteitä) (Greenberg 2005), ei se tässä tapauksessa pidä paikkaansa. Typologian näkökulmasta nominatiivimuoto olisi tunnusmerkitön, mutta *koska* x -rakenteessa se ilmaisee tilanteesta vain olion, eikä kerro mitään sen suhteesta taustalla avautuvaa kehystä vasten, joka tavallisesti (tunnusmerkittömästi) tapahtuu sijapäätteiden kautta. Olion relationaalisuus (paikkaan tai asiaan kiinnittyminen), joka yleensä lauseissa selkeästi ilmaistaan, puuttuu täysin. Kun rakenteessa on vain yksi sana (NP), olio jää nominatiivisijaisena ikään kuin ilmaan leijumaan, ja tulkitsijan tehtäväksi jää sitoa se kehykseen ymmärrettävällä tavalla. Tilanteesta riippuen myös ympäröivä teksti luo usein kiinnittymispintaa oliolle, mutta oleellista kiinnittymiselle on myös virkkeen itsensä synnyttämä tila ja tulkintakehys. Ilmaan jättäminen luo rakenteeseen laajan tulkintavapauden ja valtavan joustavuuden (tästä lisää luvussa 5.3.2).

4.2 Rakenteen itsenäisyys

Vaikka *koska* x -rakenne merkitystasolla osin voidaan rinnastaa kokonaiseen *koska*-sivulauseeseen sen samanlaisen selittävän luonteen vuoksi, rakenteessa on myös oma vivahde-ero, joka nostaa sen selkeämmin esiin kuin tavallinen *koska*-lause. Molemmat esiintyvät yleensä sivulausemaisesti päälauseen jäljessä, mutta ne voivat toimia myös omina itsenäisinä yksikköinä kuten kysymys-vastaus-parin jälkijäsenenä (*koska* x -rakenteesta esim. 35). *koska* x -rakenne toimii aineistossa myös kaksi kertaa otsikkona (esim. 36) sekä joissakin lähteissä omana itsenäisenä yksikkönään (esim. 37). Se ei siis ole riippuvainen mistään muusta lauserakenteesta.

(35) miks mun perse roikkuu? ;_ (keskustelunaloitus)
 stonem vastaa: **koska painovoima.**
 Wildone vastaa: **Koska geenit.** (KP)

(36) **Koska rakkaus** (BL)

(37) Lapsettoman ajan tissit vai vyötärö? Vyötärö. **Koska push-upit.** (PL)

Rakenteen itsenäisyyttä puolustaa myös sen erottaminen muusta tekstiympäristöstä jollain tavoin. Lausuman päättymisen merkinä on x:n perässä jokin välimerkki (piste, kysymys- tai huutomerkki), ja toisinaan rakenne itsessään on erotettu muusta virkkeestä sulkumerkein (esim. 20) tai jopa lainausmerkein (esim. 38). Lainausmerkkien käyttö tuokin merkitykseen tärkeän oman tulkinnallisen lisänsä, jolloin lainauksen voidaan ajatella olevan ironinen referointi jonkun toisen (kuvitteellisen tai todellisen henkilön) puheesta. Lausumasta välittyy, että joku toinen olisi käyttänyt samaa argumenttia, mutta puhujan ironinen asenne kuvastuu lainausmerkkien käytön myötä. Näin ilmaukseen saadaan tuotua diskurssin moniäänisyyttä. Lainausmerkkien käyttö voi viitata myös siihen, että lausuma edustaa yleistä tunnettua argumentointitapaa, joksi *koska x* -rakenne jo luetaan. Esimerkissä 38 puhuja todennäköisesti nivoo yhteen useita argumentteja ja viittaa lainauksellaan siihen yleiseen ajatukseen, että lapset ja heidän hyvinvointinsa ja turvallisuutensa on kaikkein tärkeintä eikä sitä voi mitata rahassa. Samalla hän kuitenkin tuo näin ajattelevat ivan kohteeksi, jos he ovat valmiita tekemään typeryyksiä ja maksamaan törkeää ylihintaa heijastinliiveistä vain tähän ”lasten parhaaksi” -ajatteluun perustuen.

(38) Tässä on vähän samaa ideaa kun muinoin myytiin eräiden toimesta lapsille heijastinliivejä moninkertaisella hinnalla mitä kaupasta sai, eihän kukaan uskaltanut sanoa mitään ”**koska lapset**” (FB y.)

Esimerkkejä 39 ja 40 voisi pitää itseensä viittaavina *koska x* -ilmiön olemassaolon selityksinä tai arvosteluina. Näissä esimerkeissä puhuja ei käytä *koska x* -rakennetta osana omaa puhettaan sen nimenomaisessa merkityksessä omaa argumentointiaan selittävänä osana, vaan viittaa siihen, että jotkut toiset ovat käyttäneet *koska tiede* -rakennetta osana heidän puhettaan. Esimerkissä 40 kaksi henkilöä keskustelee tästä ”*koska tiede*” -lausuman käytöstä muka-tyhjentävänä vastauksena moniulotteiseen keskusteluun metafysiikasta. Puhuja A toivoi, ettei kukaan enää jatkossa käyttäisi vain ”*koska tiede*” -argumenttia, johon puhuja B kommentoi sen olevan rasittava tapa käydä keskustelua ja näin arvostelee sitä argumenttia käyttävät ihmiset apinoiksi. Näissä puhujat viittaavat nimenomaan *koska x* -rakenteen käyt-

töön, eivät käytä itse sitä osana omaa puhettaan. Merkittävää tässä onkin juuri se, että näissä esimerkeissä *koska tiede* -lausuman käyttö nähdään omana rakenteenaan, joka sisältää moniulotteisen, tässä tapauksessa liian lavean ja mitään selittämättömän merkityssisällön yksityiskohtaiseen keskusteluun, johon tällainen rakenne ei ironisesti käytettynä sovi.

(39) Mä odotan vielä että kuulisin yhdenkin hyvin perustellun syyn uskoa ateismiin. **"Koska tiede" ei ole hyvä syy** koska tiede voi ainoastaan ottaa kantaa toistuviin, fysiikan lakeja noudattaviin ilmiöihin. (KP)

(40)

A: Olisin hyvin iloinen, jos joku tämän lukisi ja muistaisi, niin toivon, ettei ensi kerralla keskustelussa "perustelisi" metafysiikkaa (todellisuuden perimmäistä rakennetta) **vain sanomalla "koska tiede"**, --

B: Vaikka oikeassa olet siinä, että tieteessä käsitellään myös teorioita, ovat nämä teoriat aina kiinni materiassa ja empiristisissä havainnoissa. Tajuan pointtisi kyllä siinä, että **"koska tiede" on hyvin rasittava selitys** ja osoittaa sinun argumentoivan apinan kanssa, mutta ei se minun mielestä sulje sitä faktaa, että tiede tukee materialismia. (KP)

Someviestinnän aikakautena uusi *koska x* -muotokin on otettu käyttöön erilaisissa lyhyttä ja ytimekästä viestintää puoltavissa viestintätavoissa. Rakenne esiintyy Facebook-viestien ja statuspäivitysten lisäksi omana *hashtagina* (#) Twitter-viesteissä (esim. 41 ja 42) ja sitä käytetään hyväksi myös ytimekkäinä kuvateksteinä. Esimerkissä (43) *koska x* -rakenne toimii samanaikaisesti sekä kuvatekstinä että Twitter-viestinä.

(41) Pyttispäivä! Omaa tekoa toki, koska #parisuhde. #kivatullakotio (TWj.)

(42) Ei haitannut, ei loukannut, mutta nauratti: päiväkodin juhlan lauluissa ei tonttuja. Hoitaja kertoi, että poistettu, koska #uskonto #joulu. (TWj.)

(43)

(TWj.) (https://twitter.com/_aite_/status/543675380411150338)

Facebookissa ja Twitterissä ihmiset kertovat omista kuulumisistaan ja elämässä tapahtuneista asioistaan lyhyiden viestien avulla. Viesteissä oleellista on nopea ja ytimekäs asioiden kuvaus, johon *koska* x- rakenne hyvin sopii. Osa kuvattomista Facebookin päivityksistä voisikin ajatella olevan kuvatekstejä asioille, joita lukijat eivät näe, mutta voivat kuvitella merkityskentän avaaman mielikuvan kautta. Tähän asiaan myös eräs haastateltavista kiinnitti huomiota lausuman *Laiskottelua, koska kesä* kohdalla. Hän näki mielessään kuvan, jossa näkyy varpaat hiekkarannalla tai riippukeinussa, ja tämä kirjoitus voisi olla siinä samassa Facebook-päivityksessä kuvatekstinä. Lausumassa on siis kuvatekstimäinen kaiku, joka toimii kuvan kanssa tai ilman. Jos kuvaa ei ole, lukija muodostaa sen itse mielikuvituksensa kautta, kuten esimerkin 44 haastateltava.

(44) Mulle tulee tästä mieleen heti et joku on lomalla. Tää sopis just johonki facebook-päivitykseen, kuvatekstinä. -- Jos tässäki vois kuvitella, et tässä ois joku myös netti-ilmiö varpaankuvat jossain hiekkarannalla tai riippukeinussa niin onhan tää tavallaan lyhyesti ja ytimekkäästi sanottu hei et mä oon kesälomalla ja mä vaan tässä riippumatossa köllöttelen (N33)

Samanlaista tehokasta viestinvälitystä eivät tavalliset *koska*-lauseet tekisi. Onkin selvää, että vaikka kausaalisuuden ilmaus on viestinnässä tavallista, tuo *koska* x- rakenne siihen oman lisänsä ytimekkyyden kautta. Rakenne houkuttelee käyttöä ympärilleen ja laajentaa alaansa medioista toiseen. Näin se todentaa omaa erillistä ja itsenäistä käyttötapaansa kokonaisuutena, jossa rakenne itsessään kertoo enemmän kuin sen pari sanaa.

Näiden rakenteen itsenäisyyttä puoltavien havaintojen perusteella voitaisiinkin käyttää *koska* x -rakenteen *koskasta* kausaalisuuden lisäksi termiä argumentoiva *koska*. Hyvin usein rakennetta käytetään nimenomaan argumentoinnin välineenä pelkän selittävän sisällön sijaan. Tähän samaan argumentointikeinoon myös esimerkkien 39 ja 40 puhujat viittaavat pitäen sitä rasittavana.

4.3 Skeema mallirakenteena (rakenneskeema)

Kreikkalainen sana σχῆμα (skhêma) tarkoittaa muotoa ('form') tai hahmoa ('figure'). Kognitiivisessa kieliopissa skeema nähdään säännön vastineena, joka vakiintuu yhdistämään rakenteen johonkin merkitykseen järkipärisen tunnistamisen eikä kielellisten sääntöjen kautta (Oakley 2007: 215). Sääntöjä taas pidetään tarkkarajaisena järjestelmänä, joka sanoo, mikä kielessä on oikein ja mikä väärin. Kognitiivinen kielioppi ei tue tällaista dualistista näkökulmaa kielioppiin, vaan luonnehtii kielioppia verkostona, joka ei miltään kantilta ole selvärajai-

nen tai tarkasti määriteltävissä. Verkosto rakentuu erilaista rakenneskeemoista, jotka ovat abstrahoituja muotoja luonnollisessa kielessä käytetyistä ilmauksista (Langacker 2008: 215).

Nopeasti ajateltuna *koska* x- rakenne näyttää lyhyenä ja ytimekkäänä melko selvärajaiselta ja säännönmukaiselta, joten sen skeeman muodostamisenkin pitäisi olla yksinkertaista. Kuten aineiston esittelystä voidaan nähdä, pääsääntöisesti rakenteen käyttö onkin melko samankaltaisena toistuvaa. Tätä käsittelen seuraavassa alaluvussa 4.3.1. Käytetyistä lausumista voidaan kuitenkin nähdä myös rakenteen variaatiota, jotka laajentavat skeemaverkostoa. Katson rakennetta hieman laajemmasta perspektiivistä hierarkkisen verkostoajattelun kautta alaluvussa 4.3.2.

4.3.1 *koska* x -ilmiön rakenneskeema ja sen prototyyppi

Skeema on säännöllisesti toistuva abstrakti muoto, ja konstruktio on muodon ja merkityksen vakiintunut suhde, jonka merkitys ei seuraa muodon eri osien omien merkitysten summasta vaan niiden yhteenliittymästä. Luonnollinen kieli muodostaa skeemoja, ja opitut skeemat näkyvät puheessa skeeman toteumina ja sen variaationa. Tässä luvussa keskityn opittuun skeemarakenteeseen, joka konstruktiona yhdistää muotoon merkityskentän, jota käsittelen tuonempana luvussa 5.

Jotta rakennetta voidaan tarkastella, sille täytyy määritellä muoto, joka prototyyppisellä edustaa ensimmäistä ajatusta rakenteesta. Helpoiten aktivoitava muoto on yleensä alkupe-
räinen rakenne, joka voidaan määritellä myös skeemarakenteen prototyyppiksi (Langacker 2008: 226). Ensimmäiseksi muodoksi lyhyestä konjunktio x -ilmauksesta muodostui rakenne *koska* x. Se on kiinnittänyt huomiota somessa, joten muotoa voitaneen pitää alkuperäisenä konjunktio + x -rakenteena. Prototyyppi muodostaa rakenteen ytimen, josta muut käytön kautta kehittyvät muodot saavat ja ovat saaneet inspiraationsa (Langacker 2008: 239).

Yleisin konjunktio rakenteen käytössä on *koska*. Kuten olen esittänyt, *koska*-sana aktivoi nykyään kielenkäyttäjillä pääsääntöisesti syysuhteen esittämistä kahden eri pisteen (muuttuja ja kiintopiste, ks. 4.1.1) välillä, joista *koska*-sanaa seuraava osa kertoo syyn jollekin yleensä edeltävälle asialle, mutta toisinaan myös sitä seuraavalle kokonaisuudelle (esimerkiksi otsikkona). Syyksi tarjottu sana tai lauseke on rakenteessa aina verbitön, jolloin mitään toimintaa sinänsä ei ole sanallisesti kuvattu, mikä ei kuitenkaan tarkoita verbillä tavanomaisesti ilmaistun prosessin puutetta käsiteltävästä asiasta tai tilanteesta. Verbittömyys on rakenteelle tunnusomaista, sillä tavallisesti *koska*-konjunktioa seuraa normaalina pidetty finiitiverbillinen lause. Verbittömyys tekeekin *koska* x -rakenteesta poikkeavan ja huomattavan.

Tämä huomionarvoisuus puoltaa rakenteen itsenäisyyttä ja eroavaisuutta tavallisesta selittävästä sivulauseesta, vaikka niitä kausaalisesti voidaankin pitää osin paradigmaattisina keskenään. Rakenteen itsenäisyyttä puoltaa myös, että se jollain tavalla usein erotetaan muusta kielellisestä materiaalista omaksi kokonaisuudekseen eri välimerkkejä käyttäen tai jopa tätä nimenomaista rakennetta referoiden (ks. luku 4.2).

Rakenteessa syytä selittävä sana on prototyyppisesti substantiivi, joka ilmaistaan yksikön tai monikon nominatiivisijassa. Kuten olen luvussa 4.1.2 esittänyt, nominatiivisija ei itsessään sido morfologisesti substantiivia mihinkään, joten sidonnan on tapahduttava pragmaattisen tiedon perusteella tulkitsijan mielessä. Tästä seuraa, että koko rakenteen tulkinnan täytyy olla suurempi kuin ilmaistun substantiivin ensyklopedinen merkitys, jolloin *koska* + NP kuvaa aina itseään suuremman merkityskehyksen. Näin ollen voidaan sanoa, että kyseessä on konstruktio. Tarinan avautumismekanismin paneudun tarkemmin seuraavissa luvuissa.

Tässä vaiheessa voidaan kuitenkin määritellä muodon perusteella vakiintuva konstruktio:

$$\textit{koska} + \textit{substantiivi (nom.)} = [\textit{koska NP}_{\textit{yks/mon nom.}}]$$

Kuvio 1. *koska* NP -konstruktio.

Pidän tätä *koska* NP -konstruktion tai -skeeman prototyyppinä, koska siinä on pysyvästi yleensä samanmuotoinen *koska*-osa ja tapauskohtaisesti vaihteleva NP-osa, joka on aineiston perusteella rakenteen yleisin lauseenjäsentyyppe. Kuten aiemmin olen jo tuonut ilmi, on olemassa myös tästä prototyyppistä poikkeavia ilmauksia, joista osaa voisi mahdollisesti pitää jopa omana konstruktionaan (esim. *mutta* x -konstruktio). Prototyyppisyys täytyy kuitenkin määritellä, jotta sitä vasten voidaan verrata siitä poikkeavia rakenteita (Leino & Östman 2005: 193). On perusteltua lähteä rakentamaan prototyyppiä *koska* NP_{yks/mon nom.} yhdistelmän ympärille, vaikka jatkuvasti muuttuvassa innovatiivisessa kielenkäytössä prototyyppi voi olla haasteellista määritellä. Kuitenkin myös englannin kielessä keskusteluun on noussut nimenomaan *because* NOUN -rakenne (esim. Amerian Dialect Society 2013, Liberman 2012, McCulloch 2014), ja omakohtaisen kokemuksen perusteella toistaiseksi suomessa *koska* NP on edustetuin muoto kyseisestä rakenteesta. Tähän voidaan verrata kaikkia muita variaation muotoja, joita eteen tulee.

4.3.2 Hierarkkinen skeemaverkosto

Todennäköisesti ensimmäinen ja prototyyppiksi muodostunut rakenne on *koska* NP, joka oli myös kandidaatintutkimukseni kohde. On oletettavaa, että rakenne on lainautunut suomeen suoraan englannista, jossa samaa *because* NOUN -rakennetta alettiin viljellä nettimaailmassa laajemmin 2010-luvun alussa. Gretchen McCulloch (2014) teki tutkimuksen aiheesta, jossa hän tarkasteli GoogleTrendin kautta lausumien *because race car*, *because of reasons* ja *because reasons* esiintyvyyttä Googlen hauissa 2010-luvulla. Sen mukaan ensimmäinen näistä kolmesta ilmiön alkuun panneesta ehdotuksesta olisi ollut *because race car* -meemi⁸, joka sai alkunsa vuonna 2011 myynti-ilmoituksesta, jossa alkuperäinen virke *Completely stripped inside because race car* on selvästi elliptinen (Know your meme 2011). Samaa alkuperän pohdintaa ovat ihmiset käyneet Mark Libermanin (2012) blogikirjoituksen *Because NOUN* alla, ja tähän McCullochin tutkimus jossain määrin toimii vastauksena.

Vaikka englanninkielinen vastine *x*:lle onkin N eikä NP yllä mainituissa tutkimuksissa ja keskusteluissa, tutkimusaineistossani on kokonaisuudessaan runsaasti myös monisanaisia lausekkeita (40/140), vaikka pääosin NP:ssä on vain yksi lekseemi. Rakenne tuntuu määrittyvän vahvemmin lausekkeen nominatiivisijaisuuden ja verbittömyyden kuin vain yhden lekseemin käyttämisen kautta. Skeema onkin enemmän yhtenäinen ajatusmalli, ”kokonaisolemus”, kuin luettelo välttämättömiä ja riittäviä ominaisuuksia (Langacker 1988: 134), ja kokonaisolemuksen kautta malli käsitetään. Yksi lekseemi riittää edussanana rakenteen lausekkeeksi, mutta lausekeajattelun vuoksi edussana voi helposti saada mukaansa edussanaa määrittäviä osiakin. Rakenteen toistuvuuden ja tunnistettavuuden kannalta kuitenkin tärkeää on nominatiivimuodon ja verbittömyyden säilyminen.

Nominatiivimuotokaan ei ole niin tärkeä osa rakennetta kuin verbittömyys, sillä muutamissa aineiston esimerkeissä oli nominatiivisijan asemesta käytetty muita paikallissijamuotoja (aineistossa 9kpl, esim. 17 ja 20) tai adjektiivia (esim. 21). Esimerkiksi englannissa on paljon käytössä myös adjektiiveja, interjektioita tai lauselyhenteitä NP:n paikalla. Tyler Schoebler (2014) tutki yleisimpiä *because x* -rakenteita ihmisten twiittauksissa, ja yleisimmäksi *x*:n paikalle nousi lauselyhenne *yolo* (‘you only live once’), jolla oli tuplasti enemmän käyttömääriä (1003 kpl) kuin toiseksi tulleella *schoolilla* (519). Tästä twiittausotoksesta kuitenkin käytetyin sanaluokka oli nomini (32,02%) ja vasta toisena oli lauselyhenteet (21,78%). Joukossa oli myös adjektiiveja (16,04%), interjektioita (14,71%) ja muita keskustelupartikke-

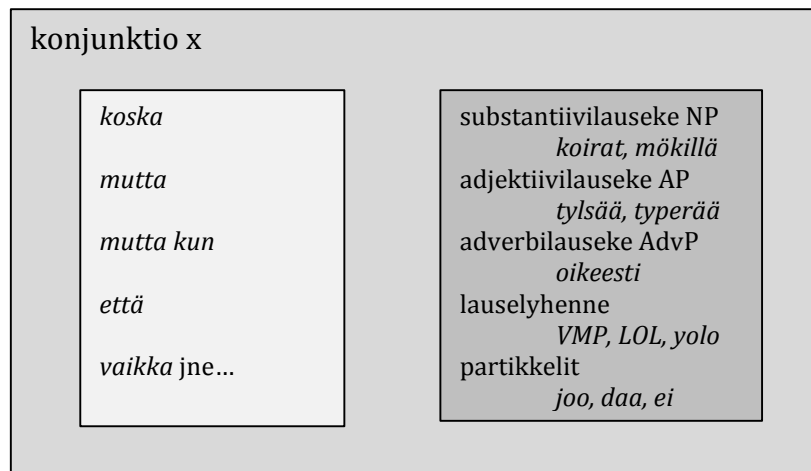
⁸ Meemi on internet-ilmiö, joka leviää nopeasti ja saavuttaa suuren, vaikka toisinaan hyvin lyhytaikaisen, huomiota. Meemi kulkee eteenpäin esimerkiksi toistettuna hokemana tai kuvana (Urbaani sanakirja, sv. meemi), esim. kuha-meemi: <http://www.iltasanomat.fi/viihde/art-1445568653823.html>.

leita (kuten *yeah, no*, 12,97%). Myös adverbeista (esim. *because seriously*) oli kirjoituksessa maininta. Suomen kielestä vastaavaa tutkimusta ei liene vielä tehty, ja tämä tutkimukseni näyttää voimakkaasti aineistonkeruutavasta johtuen vain substantiivien ylivallan, joka ei todennäköisesti kuvaa todellisen käytön jakaumaa totuudenmukaisesti. Nopean viestinnän aikakautena aineistoni on vain otos tietystä ajanhetkestä, joten jo tutkimuksen kirjoitushetkellä se kuvaa osin mennyttä aikaa, ei nykyisyyttä. Silti myös omassa aineistossani on muutama esimerkki mm. lauselyhenteistä ja keskustelupartikkeleista (esim. 45 ja 46). Näistä on siis nähtävissä, että ihminen ymmärrettyään skeeman voi vapaasti laajentaa sitä uusiinkin kohteisiin, ja nämä muut kuin *koska* NP esiintymät todentavat skeeman laajentumisen kognitiivisesti. Niissä on riittävästi yhteneväisyyttä prototyyppiin (*koska* NP_{yks/mon nom.}) ja abstraktiin skeemarakenteeseen (*koska* x), jotta ne voidaan vielä katsoa kuuluvan saman skeemarakenteen alle. Laajentumat kuitenkin voivat muodostaa omia alakategorioitaan sanaluokan mukaan jaoteltuina.

(45) Eääääää, nyt risteilee päässä niin miljoona ajatusta :D Kun mä en oo oikeen pystyny hymyilemään silleen oikeasti ja aidosti perjantain jälkeen, **koska vmp**. Eilinen ehkä kruunasi kaiken ja sen kyllä huomasi vielä tänään pitkälle päivään. (BL) (*vmp* 'vittu mitä paskaa')

(46) Sit siinä matkalla ku tultiin pois sieltä ja jäätiin jossain siellä Tullintorin pysäkillä pois ni siinä oli Bonus Kirppis vieressä ja mä sit heitin vaa iha läpäl et mennääks boonuksee ja niinhä me menttiin enkä todellakaan uskonut löytäväni sieltä mitään, **koska daa**. Mutta toisin kävi ja mulle lähtikin mukaan aika paljonkin tavaraa ja nyt oon iha köyhä. (BL)

Skeemarakenteen laajeneminen muihin kuin *koska*-konjunktioon taas kertoo muodostuneesta hierarkkisuuudesta, jolloin prototyypin yläpuolelle on syntynyt vielä abstraktimpi taso konjunktio x. Yhteistä edelleen on rakenteen verbittömyys ja myös nominatiivimuotoisen NP:n yleisyys, mutta konjunktio voikin olla esimerkiksi *mutta* tai *mutta kun*. Aiemmin mainitsin myös esimerkin *että* (esim. 33), mutta yhtä hyvin voisi käyttää konjunktiota *vaikka* (*Ei pysty lepäämään, vaikka flunssa.*) tai *kunnes* (*Leikittiin ulkona, kunnes ukkonen*). Rakenteen laajentuminen eri konjunktioihin lienee vain ajan ja mielikuvituksen kysymys.

Kuvio 2. Konjunktio x:n hierarkkinen rakenneskeema.

Olen hahmotellut hierarkkisesta *koska* x -rakenteen ympärille kasvaneesta skeema-verkosta kuviossa 2 esitetyn mallin. Mallissa skemaattisuus jakautuu hierarkkisesti ylemmältä abstraktilta konjunktio x -tasolta erilaisiin konjunktio mahdollisuuksiin ja x:n mahdollisiin lausekkeisiin tai lauselyhenteisiin. Molemmissa sisemmissä palikoissa on mahdollisuus vaihteluun laatikon sisällä. Molemmat laatikot kuitenkin ovat oleellinen osa konstruktiota eli rakenneskeemaa. Todellisten toteumien määrä näiden lausekkeiden ja sanojen kanssa on rajaton. Kaikkien lausekerakenteiden vaihtoehdot eivät kuitenkaan ole helposti sopivia x:n tilalle, esimerkiksi adpositio- tai infinitiivilausekkeet eivät luontevasti tunnu sopivan x:n paikalle (esim. *En voinut tulla, koska *ennen viittä* tai *Mun pitää mennä, koska *tekemään*). Deverbaalista muotoa käyttävä lauseke *Mun pitää mennä, koska ?tekeminen* tai partisiippilauseke *ADHD-tyyppi kuluttaa paljon energiaa, koska ?menevä* voisivat kenties olla mahdollisia, mutta yhtään sellaista esimerkkiä ei aineistostani löydy, joten jätän nämä vain hypoteettisiksi maininnoiksi.

Määrittelemästäni prototyypistä lähtenyt skeema on selvästi levittäytynyt moneen suuntaan. *koska* x on laajentunut *koskasta* muihinkin konjunktioihin ja alkuperäisestä nominatiivimuotoisesta substantiivilausekkeesta useampiin muotoihin ja lausekkeisiin. Laajentumassa näkyy sekä hierarkkinen käsitysmaailma että rakenteen leviäminen vierekkäisiin samantyyppisiin mutta erilaisiin lausekemalleihin. Ytimenä säilyy kuitenkin konjunktion kielipillinen merkitys, joka yhdistää skemaattisesti toisiinsa kiintopisteen ja muuttujan (Lan-gacker 2008: 539). Esimerkiksi *koska* yhdistää syyn ja seurauksen ja *mutta/mutta kun* syyn ja jonkin sen takia toteutumattomaksi jäävän asian. Eri osien paikat skeemarakenteessa ilmaisevat niiden yhteyden toisiinsa konjunktion välityksellä. Rakenteen ainoa kaikissa toteutumisissa pysyvä sääntö on verbittömyys. Tästä kokonaisuudesta syntyvän konstruktion tehtäväksi jää avata rakenteen syvempi merkitys, joka ei ole rakenteesta itsestään nähtävissä, mikä on konstruktioajattelun perimmäinen ydin.

5. MERKITYKSEN AVAUTUMINEN

Kognitiivisen kielentutkimuksen ajatukseen kuuluu, ettei kieli ole erillinen eikä sitä tule erottaa siitä käyttävistä ihmisistä ja kommunikaatiotilanteista (P. Leino 1993: 21). Tutkimusta tehdessä tästä joudutaan hieman joustamaan, jotta voidaan saada jotain tuloksia aikaan myös kognitiosta ja merkityksenantoprosessista, vaikka alkuperäinen tilanne olisikin jossain määrin häivytetty tai kadonnut. Tutkimukseni haastatteluosio onkin tehty juuri näin: irrotin alkuperäisen kommunikaatiotilanteen autenttisista esiintymistä erillisiksi tutkittaviksi esimerkkilausumiksi ja ilman kontekstia tulkittavaksi tekstiksi. Näin pääsin analysoimaan ja tutkimaan merkityksenantoprosessia, kun haastateltavani joutuivat pohtimaan lausumien merkityksiä ilman tilanteellisen kontekstin antamaa kehyksen tukea. Tutkimuksen tuloksista nähdään, mitä eroavaisuuksia ja yhtäläisyyksiä eri ihmisten välillä oli ja mitä ne kertovat rakenteen merkityksestä ja skeemasta tulkinnan kautta.

Lausuman taustalla olevan kehyksen vaikutusta merkityksen tulkintaan tutkin haastattelujen lisäksi myös internetaineistostani. Aineistossa merkilläpantavaa on, kuinka osaa voidaan tutkia ilman tekstiä ympäröivää välitöntä kontekstitietoa ja kuinka osan tulkintaan kontekstitieto on välttämätön viestin merkityksen ymmärtämiseksi. Jaottelen aineiston luvussa 2.3.2 luomani kontekstiavainjaottelun mukaisesti, ja perustelen jakoa tarkemmin luvussa 5.2.

Kuulijan ja kontekstin lisäksi merkitykseen vaikuttaa luonnollisesti myös puhuja, ja miksi hän on valinnut juuri tietyt rakenteet tai sanat käytettäväkseen. Skeemarakenne laajenee käytössä, jos se on havaittu produktiiviseksi tavaksi viestiä, kuten esitin hierarkkisen skeemarakennekuvion kautta luvussa 4.3.2. Tätä skeemarakenteen muokkaamista analysoin luvussa 5.3.

5.1 Kuulija merkityksen tuottajana (merkitysskeema)

Skeema on abstraktin rakenteen lisäksi myös tulkitsijan mieleen avautuva näkymä siitä, mitä lausuma sisältää. Avaimena *koska* x -rakenteessa toimii x, jonka kautta avautuu sen skeema eli merkitysverkko. x toimii siis yhteytenä merkitysverkkoon, joka on kunkin ihmisen mieleen muodostunut totuttu ajatuspolku eli skeema näiden kahden välillä. Tämän merkitysskeeman yhteyden syntyyn vaikuttavat kuulijan omat elämänkokemukset ja ennakkotiedot. Avain eli x voi liittyä kokemuksen kautta useaan eri merkitysverkkoon (kuten *kynttilä* luvussa 2.3.2), jotka päällekkäisinä toimivat taustana ja joiden kautta merkitys tulkitaan (Panther & Thornburg

2007: 239). Eräs haastateltavani esitti tämän prosessin kuvaavasti (esim. 47), vaikka hänellä ei ollut aiempaa kokemusta *koska x* -rakenteesta ennen haastattelua eikä hän ollut opiskellut tai työskennellyt lingvistiikan tai kirjallisuudentutkimuksenkaan alalla. Esimerkki kuvastaa hyvin kognitiivisen merkityksenantoprosessin luonnollisuutta, kun tulkitsijan ei tarvitse tietää kielitieteellisiä teorioita ja termejä pystyäkseen sen selväsanaisesti kuvailemaan.

(47) -- halutaan luoda joku tunnelma siihen tekstiin ja just ehkä jättää lukijalle enemmän vapautta tai enemmän vapautta just tulkita et voi sit lisätä ite ne verbit ja sit se voi se teksti muuttua sen mukaan et miten se lukija sen kokee. Esimerkiks just toi kakkonen et miten lukija oman elämäkokemuksen ja tietojensa pohjalta sit sen niinku haluaa nähdä et mihin se Afrikan lapset nyt viittaa -- (N31–40)

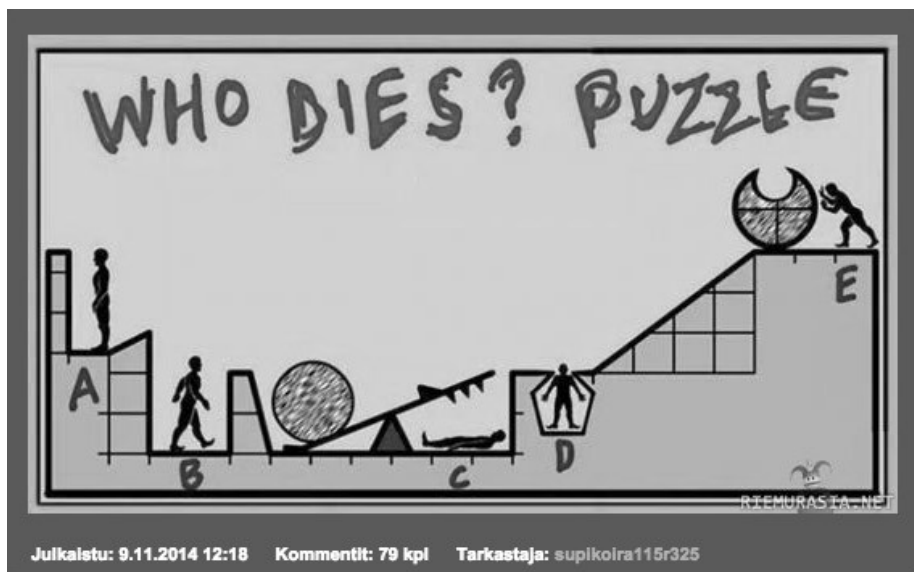
koska x -rakenne jättää taustan hyvin avoimeksi, mitä haastateltavakin kuvaili tulkinna-
pautena, mutta rakenne kuitenkin ohjaa kuulijaa *x:n* kautta (*mihin se Afrikan lapset nyt viittaa*). Tulkinta ei siis koskaan ole täysin mielivaltainen, vaan yhteys *x:n* ja merkityskentän välillä on totutun skeeman kautta kulkeva. *x* toimii rakenteessa solmukohtana.

Solmut eli esimerkiksi yksittäiset sanat yhdistyvät toisiin solmuihin, kuten kynttilät syntymäpäiviin tai ebola kuolemaan (esim. 48), ja näiden luomat laajat yhteydet toimivat tulkinna-
taustana eli merkityskenttänä. Raukko (1994: 65) on verrannut solmujen yhteyttä toisiinsa hermoverkkona, jossa taajaan aktivoitu yhteys kahden solmun välillä voimistuu jokaisen käyttökerran myötä. Verkon muotoutuminen on siis oppimista ja totutun tavan muodostamista, jota kutsutaan myös skeeman syntymiseksi. Tämä toimii samalla tavalla lapsenkielenkehityksessä kuin aikuisenkin uuden kielimateriaalin omaksumisessa.

Skeemat vahvistuvat tulkitsijan kokemusmaailman myötä. Viestin lähettäjä tekee oman arvionsa vastaanottajan senhetkisistä tiedoista, taidoista ja asenteista ja ottaa sen huomioon viestissään valitsemalla sanansa riittävän tyhjentävästi tai oikeammin avaavasti (Langacker 2008: 220). Mutta vaikka lähettäjä voi näitä asioita yrittää arvioida, vastaanottajan omat kokemukset ja solmujen välille muodostuneet aktiiviset yhteydet muodostavat lopullisen merkityskentän, jota vasten viesti avautuu. Tässä yhtenä merkityksenantoprosessina toimii mm. metonymisyys.

Metonymia on kognitiivinen prosessi, jossa yksi käsite toimii välittäjänä (A), joka yhdistää sen tulkitsijan mielessä toiseen käsitteeseen (B) (Panther & Thornburg 2007: 239). Metonymiassa siis ilmaus, joka periaatteessa ilmaisee entiteetin A, ymmärretäänkin osoittavan toista entiteettiä B, joka jollain tavalla yhdistetään A:han ja on siten mentaalisesti saavutettavissa sen (A:n) kautta (Langacker 2008: 250–251) Metonymian teoria osuu kiinnostavasti myös *koska x* -rakenteen tulkintaan, jossa käytetään samaa merkityksensiirtoa A:sta B:hen tai

yhdestä merkityssisällöstä kokonaiseen tapahtumaan. *koska* x -rakenteessa tuodaan viestissä esiin vain yksi entiteetti (x), mutta sillä viitataan kokonaiseen tapahtumasarjaan, jossa mainittu entiteetti on jollain tavalla osallisena. Esimerkiksi paikan nimi usein laajennetaan koskemaan jotain tiettyä (usein traagista) tapahtumaa, joka tapahtui siinä paikassa: Vietnam, Hiroshima, Waterloo (mp.), Suomen lähipiirissä esimerkiksi Estonia tai Utøya. Tästä ilmeinen esimerkki aineistossani on 48, jossa viruksen nimeä käytetään kulkuvälineenä ajankohtaisesti uutisoituun epidemiakriisiin, sen aiheuttamiin tuntemuksiin ja pelkoihin ja niistä kumpuaavaan ironisuuteen.

(48) <fly-man> Kaikki kuolee **koska ebola** (MUU) (<http://www.riemurasia.net/kuva/Kuka-tai-keht%C3%A4-kuolee/151847>)

Esimerkin *koska ebola* metonyyminen merkitys avautuu silloin, jos kuulija yhdistää x:nä mainitun viruksen nimen maailmalla paraikaa kuolemaa aiheuttavaan epidemiaan. Yhteys tulkitsijan mielessä ebolan, kuoleman ja viruksen leviämisen pelon välillä on muodostunut ajankohtaisia uutisia seuraamalla, jolloin linkki on vahvistunut hetkellisesti niin voimakkaaksi, että se voi tulla ensimmäisenä mieleen kysymyksestä *who dies*. Langacker (2008: 226) puhuu samasta linkin voimakkuudesta aktivoitumisen helppoutena. Yhteytenä, joka helpoiten ja nopeimmin otetaan tulkintaan mukaan. Tämä riippuu aina kunkin yksilön senhetkisestä kokemusmaailmasta ja mikä siinä on "pinnalla" helpon yhteyden päässä. Yhteyden aktivoitumisen helppouteen vaikuttaa vahvasti myös konteksti, jota tutkin tarkemmin luvussa 5.2.

Laajasti ottaen metonyymisyys on hyvä työkalu koko *koska* x -ilmiön tarkasteluun. Metonyymisesti ajatellen rakenteen x toimii aina merkkinä, yhtenä osana laajemmasta kokonaisuudesta, jossa kokonaisuus rakentuu mielikuvaskemaan eli x:n vakiintuneiden yhteyksien

kautta. Esimerkissä 49 puhuja B liittyy Helsinkiin itse monenlaisia merkitysyhteyksiä omiin kokemuksiinsa ja ajatuksiinsa pohjautuen, ja myös keskustelun ulkopuoliset lukijat tulkitsevat vastauksen omien merkityskenttensä kautta. Nämä kentät eivät suinkaan ole samanlaiset paljasjalkaisten helsinkiläisten, sinne muuttaneiden, sieltä pois muuttaneiden ja siellä koskaan asumattomien ihmisten kesken, koska kokemukset ja asenteet vaikuttavat kaikkiin yksilöllisesti.

(49) A: Minkä verran pitää puliveivarilta puuttua itsesuojeluvaistoa, että se tulee asiakseen vittuilemaan, tuuppimaan ihmisiä ja potkimaan autoa neljän hengen porukkaan, jossa kaksi on kaiken lisäksi lähes parimetrisiä äijiä? Meinasi terraarionhakureissu saada suttuisen käänteeseen, kun ei saatanan lättäpäälle mennyt mikään puhe perille että nyt kannattaisi jatkaa matkaa. Ei tosiaan ole tapana ihan syyttä suotta keskeillä päivää alkaa jengiä viskoa, mutta sen autonmonottamisen johdosta tämä sankari kyllä keräili hetken aikaa sekä itseään että maallista omaisuuttaan kadulta, kun isännällä alkoi leipoa kiinni. Uskomattomia reikäpäitä sitä reitille sattuu.

B: **Koska Helsinki**

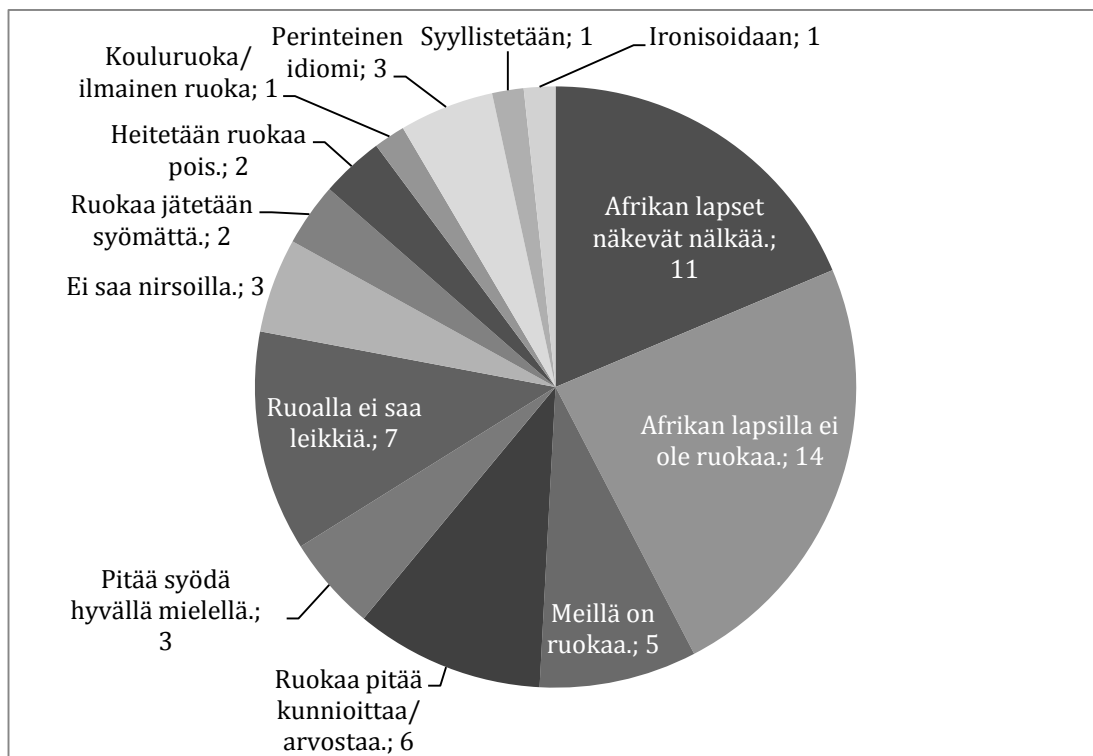
A: Syyttäisin ehkä enemmän vähän puutteellista aivokapasiteettia, koska ei nähdäkseni ihan kaikki helsinkiläiset ole noin typeriä. (FB y.)

Mahdollisia tulkinta-, näkökulma- ja asenne-eroja voidaan arvioida sen tiedon pohjalta, että puhuja B ei ole koskaan asunut Helsingissä, kun taas puhuja A on aikuisena kaupunkiin muuttanut. Mielikuva mainitusta asiasta muodostuu puhujien omien kokemusten pohjalta (Oakley 2007: 216), jotka hahmottuvat osaksi koko viestin merkitystä (Langacker 1987: 183). Ilman tausta-ajatusta Helsingistä puhuja B:n viestin merkitystä on vaikea tulkita. A taas jakaa kokemusmaailmansa B:n kanssa niin, että hän ymmärtää B:n viestin merkityksen, vaikkei olekaan samaa mieltä hänen kanssaan. Keskustelun mielipiteiden vaihtoon ja tulkintaan riittää yksi etualaistettu sana, jonka yhteys taustaan avautuu jaetusti puhujien kesken. Merkitys rakentuu siis sekä subjektiivisesti että intersubjektiivisesti: jokaisen kielenkäyttäjän merkitystausta, maailmantieto, on koko laajuudessaan yksilöllinen, mutta kommunikaation onnistumiseksi täytyy merkitystaustan olla riittävästi määrin jaettua (Onikki-Rantajääskö 2010: 48). Näin esimerkissä 49 myös on, koska viestintä onnistuu ja keskustelu jatkuu luontevasti.

Rakenteessa mainittu x (Talmy:n kuvio, Langackerin muuttuja) kiinnittyy aina taustansa, jota kutsun merkityskentäksi (Talmy taustaksi, Langacker kiintopisteeksi). Yhteys x:n ja merkityskentän välillä on toisinaan vahva ja toisinaan heikko, ja yhteyden voimakkuuteen vaikuttavat konteksti, käyttötiheys ja merkityksen tulkintaan liittyvien sanojen määrä. Yhteydet ovat eläviä ja muuttuvat alati kielenkäytön mukana, mikä on yksi kognitiivisen kieliopin perusajatuksista. Jos kuviota ei kiinnitetä minkään yhteyden kautta taustaan, ei viestiä voida tulkita (Huomo & Sivonen 2010: 30). Sen vuoksi *koska* x -rakenteessa taustan merkityskentän olemassaolo ja yhteys x:ään on välttämätöntä. Vaikka jokaisella ihmisellä on oma kielioppinsa,

tiedon ja kokemuksen jaettuus näkyy viestinnän onnistumisena sekä siinä, että eri ihmiset tulkitsevat viestiä samalla tavoin. Tämä näkyy myös haastateltavieni vastauksissa.

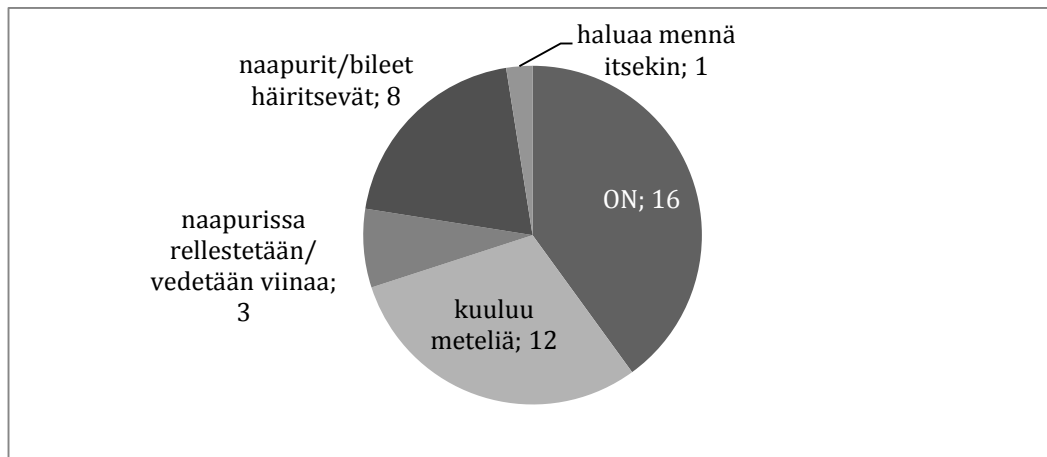
Kolmesta esimerkkilausumasta haastateltavat kertoivat omia ajatuksiaan niiden merkityksistä. Ajatukset x:n ja taustan yhdistymisestä eri ihmisten välillä kulkivat usein täysin tai melkein samoja ratoja. Toiset käyttivät vastauksissaan täsmälleen samoja sanoja, kuten kaavioista 2 ja 3 voidaan nähdä. Varsinkin toiseen esimerkkiin suuri osa vastasi, että lausuma tarkoittaa sitä, että *Afrikan lapsilla ei ole ruokaa* tai *Afrikan lapset näkevät nälkää*. Vaikka loogisesti päälauseella ja lausuman sisältämällä presuppositiolla ei ole syy-seuraussuhdetta keskenään, on tällainen merkitysyhteys silti voimissaan lapsena opitun merkitysskeeman mukaan. Kukapa meistä ei olisi joskus tullut syyllistetyksi Afrikan lasten nälänhädästä silloin, kun ruoka ei jostain syystä lapsena ole maistunut? Lapsena opittu merkitysskeema on niin voimakas, että vielä aikuisenakin se tulee mieleen automaattisesti ruoan arvostamisen ja haaskaamisen yhteydessä. *koska Afrikan lapset* siis aktivoi rakenteena tämän ikiaikaisen ja jaetun äitilapsi-diskurssin, jonka jaettuus on ilmeistä. Myös arvostamisen ajatuksen monet haastateltavat nostivat esiin.

Kaavio 1. Kehyksestä avautuvat maininnat lausumasta *Ei saa ronkkia ruokaa, koska Afrikan lapset*.

Osa haastateltavista siis täydensi rakenteen lisäämällä siihen verbin ja ruokayhteyden (*koska Afrikan lapset* → *koska Afrikan lapset **näkevät nälkää** / koska Afrikan lapsilla ei ole*

ruokaa). Ajatus rakenteesta muodostuu kokonaisen ajatuksen välittämiseksi muokkauksen kautta. Tämän lisäksi kaikki haastateltavista pohtivat hieman rakenteen pragmaattista puolta, eli miksi tällaista argumenttia oli käytetty ja mitä se avulla on haluttu viestiä. Näiden ajatusten kirjo ruoan arvostamisesta ja haaskaamattomuudesta syntyi täysin kuulijan mielessä aikaisemmin opittujen ajatusmallien kautta.

Kaavio 2. Kehyksestä avautuvat maininnat lausumasta *Ei pääse nukkumaan, koska naapurissa ryyppybileet*.

Kaaviossa 2 on kahteen muuhun kaavioon (1 ja 3) verrattuna määrällisesti huomattavasti vähemmän erilaisia merkitystulkintoja. Tämä johtunee siitä, että ykköslausumassa itsessään sanotaan jo paljon eikä kovin laajaa tulkintaa tarvita viestin merkityksen ymmärtämiseksi. Useimmat haastateltavista vastasivatkin, että *naapurissa on ryyppybileet*, johon sitten kiinnittyy taustan muut asiat kuten *melu, häirintä* ja *juominen*. Täysin suljettu ja yksiselitteinen ei lausuma kuitenkaan ole, sillä yksi haastateltavista ehdotti sille myös vaihtoehtoista tulkintaa (esim. 50), jossa häiriintymisen sijaan puhuja olisi saattanut haluta mennä itsekin juhlimaan ja sen vuoksi ei malttaisi tai haluaisi mennä nukkumaan.

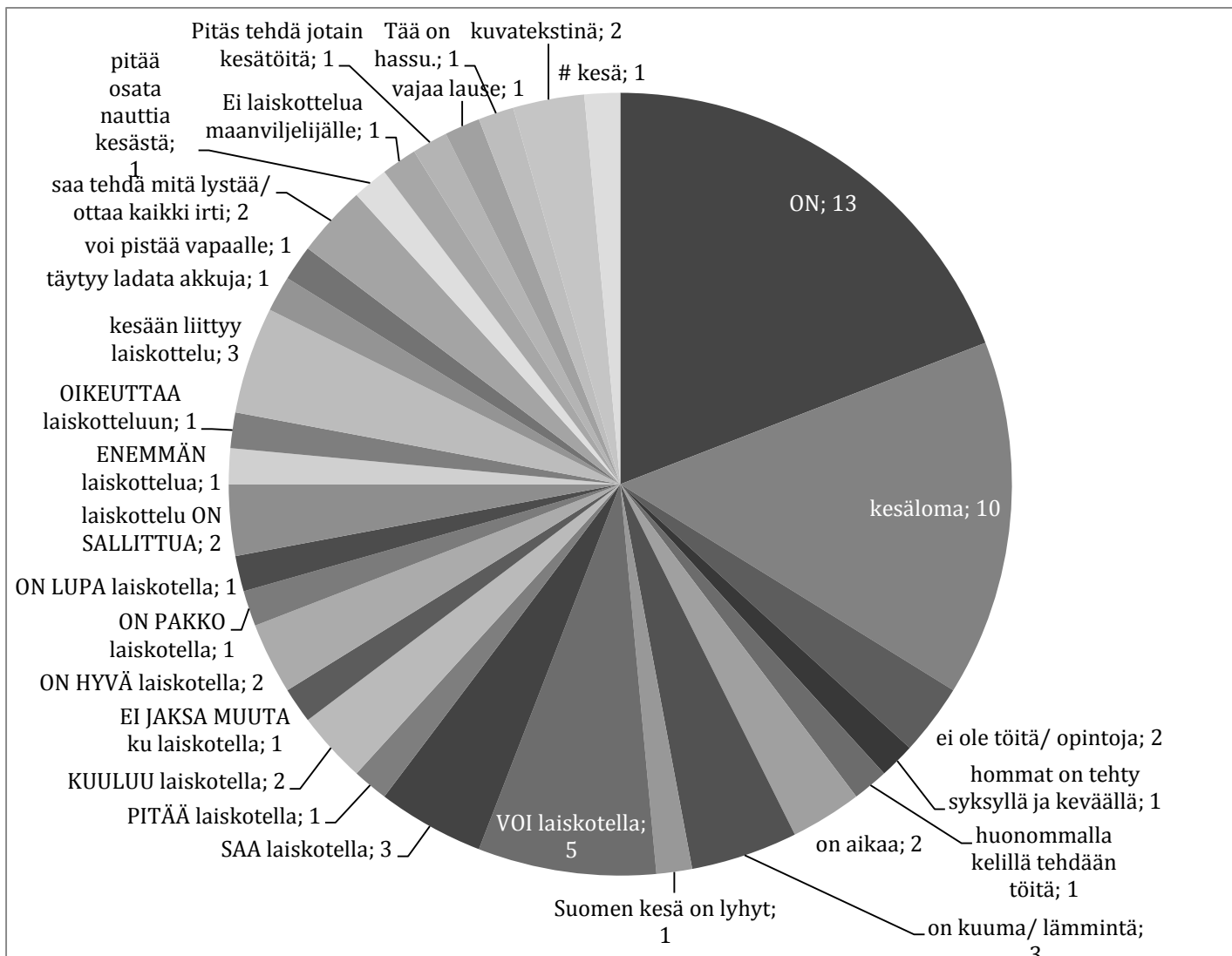
(50) Että on niin kova meteli ettei pysty nukkumaan. **Teoriassa kai tossa ykkösessä vois olla sekin että tekis mieli mennä tonne ryyppybileisiin**, että sen takia ei pääse nukkumaan. Mutta kyllä minä enempi sitä metelihäirintää. (M60-)

Kaavio 3 on esimerkki siitä, kuinka yksi lausuma voi tuottaa useita erilaisia merkitystulkintoja, jotka kuitenkin jollain tavalla liikkuvat samantyyppisissä merkitysverkoissa keskenään x:n avaaman ajatuksen kautta. Haastateltavat siis projisoivat erilaisia mielekkäitä tilaneyhteyksiä ja tulkintoja, joissa ko. kontekstiton lausuma voisi olla mielekäs. Haastatteluista voidaan päätellä, että *kesä* ja *laiskottelu* liittyvät ihmisillä usein yhteen loman, lämmön ja vapaasta nauttimisen kanssa. Kaaviosta nähdään kuinka viljalti erilaisia tulkintoja haastateltavat

tekivät. Osa liikkuu läheisesti toisten kanssa samantyyppisissä lomailuun liittyvissä merkityksissä, mutta toisaalta joukossa oli myös yksi toisenlainenkin näkökulma (esim. 51).

(51) -- **Ei laiskottelua maanviljelijälle, koska on kesä.** Näinkin päin voi koska talvella niillä on enemmän vapaata. Sitten seuraa toukotyöt ja maa tuottaa kaiken ja sitä täytyy enemmän hoitaa. (M60-)

Haastateltavan vastaus vahvistaa sen kognitiivisen kieliopin väitteen, että jokaisella ihmisellä on omat käytön ja kokemuksen kautta vahvistuneet merkitysskeemansa. Ne näyttäytyvät merkityksen tulkinnan kautta kuvion yhdistymisessä tietynlaiseen henkilökohtaiseen merkityskenttään, jos tulkinnan apuna ei ole käyttää kontekstia, joka ohjaisi tulkintaa selkeämmin haluttuun suuntaan. Tästä nähdään, että merkitysverkoston rajat ovat sumeita ja jatkumomaisia, kun kesä voi johdattaa ajatuksen toisaalta lämpöön ja kesälomaan, mutta myös lämmön kautta luonnon kasvukauteen ja maanviljelijän työsarkaan.

Kaavio 3. Kehyksestä avautuvat maininnat lausumasta *Laiskottelua, koska kesä*.

Kuulijan osuus merkityksen tulkinnassa on kontekstittomassa yhteydessä hyvin ilmeinen, kun potentiaalinen käyttöyhteys pitää assosoida, kuten kaaviot 2 ja 3 osoittavat. Lausumissa x on kaikille samanlaisena annettu, ja sen liittyminen merkityskenttään ilman kontekstin tukea on useimmilla samankaltainen, koska ihmisten kokemukset naapurien bileistä ja kesän laiskottelusta ovat hyvin yhteneviä. Ne ovat osin täsmälleen samanlaisia (kuten *Afrikan lapset näkevät nälkää*), osin samankaltaisia (*kesäloma* ja *ei ole töitä tai opintoja*), mutta osin myös toisistaan ratkaisevasti poikkeavia, kuten kaavion 3 vastausten modaalisuus viestii (*koska kesällä kuuluu/pitää/saa laiskotella*). Tämä kertoo vahvasti merkityksen tulkitsijakeseisydestä ja tulkitsijan maailmankuvasta.

5.1.1 Modaalisuus lausuman *koska kesä* tulkinnassa

Ihmisen valitsemat sanat kertovat hänen henkilökohtaisesta suhtautumisestaan johonkin asiaan. Erityyppisiä sanoja käyttämällä puhuja ilmaisee, onko kyseessä oleva tilanne hänen mielestään esimerkiksi pakollinen, luvallinen, toivottava, oikeutettu, ansaittu jne. Tilanne voi olla pakotettu sekä ulkoisista että sisäisistä seikoista johtuen (esim. *Mun pitää mennä vessaan* tai *Mun pitää osallistua serkun valmistujaisiin*). Tätä kutsutaan modaalisuudeksi. (ISK §1551.) Modaalisuus kiinnitti huomioni analysoidessani haastateltavien merkitystulkintoja esimerkiksi *Laiskottelua, koska kesä*.

Osa haastateltavista yhdisti *kesään* ja *laiskotteluun* sen, että laiskottelu on positiivinen asia, jota saa ja voi hyvillä mielin ansaitusti kesällä tehdä. Toisten mielestä se oli jopa pakollista, kuten esimerkissä 52, jossa puhujan mielestä Suomen lyhyt kesä pakottaa ihmiset nauttimaan siitä silloin, kun siihen on mahdollisuus.

(52) No koska Suomen kesä on lyhyt **on pakko laiskotella on pakko pitää hauskaa**. (N41–50)

(53) Tää nyt on laiskotellaan, koska on kesä tai **laiskottelu on sallittua** koska on kesä **tai jopa käsky että pitää laiskotella**, laiskottelua, laiskottele koska kesä. (N31–40)

(54) No sit on vaan et kun on kesäloma niin **voi laiskotella** niin se on syy siihen, **se oikeuttaa siihen**. (M18–30)

(55) **Saa laiskotella** koska on kesä. Hommat on tehty syksyllä ja keväällä niin kesällä **saa tehdä niinku lystää**. (N18–30)

Esimerkissä 53 puhuja pohtii itsekkin laiskottelua luvallisuuden ja määräämisen välillä. Ikään kuin muina vuodenaikoina laiskottelua ei katsottaisi yhtä hyvällä, johon myös esimerkin 55 puhuja viittaa. Syksy, talvi ja kevät on asetettu tehokkaan työnteon ajaksi, jonka jälkeen *kesällä saa tehdä niinku lystää ja kesäloma* — *oikeuttaa siihen* (esim. 54).

Merkitysskeema kuvaa hyvin tätä vaihtoehtoisten tulkintojen kenttää ja yhteyksiä x:n ja merkityksen välillä. Päättelyn solmukohtina kaikilla on sekä *kesä* että *laiskottelu*, ja niiden yhteys toisiinsa rakentuu samansuuntaisten, mutta kuitenkin modaalisesti vierekkäisten yhteyksien kautta eri tulkitsijoilla. Aineiston perusteella vahvin tulkinta oli se, että *kesällä voi laiskotella*, mutta myös monenlaisia pakon, velvollisuuden ja välttämättömyyden yhteyksiä oli useilla haastateltavilla. Tämä kertoo tulkitsijan omasta ajatusmaailmasta ja sen vaikutuksesta merkitysskeemaan. Raukko (1994) esittää tämän topologisesti niin, että esiin nostetut solmut ovat yhtenäisessä merkitysverkossa kolmiulotteisia huippukohtia, ja niiden välisissä linkeissä on myös elämää, jonka tämä tulkinnan modalisuus hyvin osoittaa.

5.1.2 Ilmipanematon tekijä tai kokija

Kognitiivisen kieliopin väitettä kielen kontekstista irrottamisen mahdottomuudesta tukee se, että osataksaan vastata kysymykseen *Mitä tässä sun mielestä halutaan sanoa?* haastateltavat loivat itse irrallisille lausumille kontekstin. Sen lisäksi, että haastateltavat tulkitsivat mahdollista tilannetta ja mitä siitä on yritetty sanoa (vrt. edelliset luvut 5.1 ja 5.1.1), he toivat esiin mielestäni huomionarvoisesti vielä sen kuka viestin sanoo tai vastaanottaa. Vaikka suurimaksi osaksi merkityksentulkinnoissa haastateltavat vastasivat geneerisessä nollapersoonassa (merkitty skemaattinen 0, joka on eri asia kuin elliptinen ilmaus. Se merkitsee rakenteen persoonaa, jota skeeman mukaisesti ei täsmennetä tai se jää avoimeksi) (esim. 56), oli joukossa myös minämuotoista tulkintaa (esim. 58), joka voi olla joko vastaaja itse tai asettuminen alkuperäisen puhujan asemaan, sekä jonkun toisen ihmisen asettamista tilanteeseen (esim. 57).

(56) Ni että **(0) ei voi nukkua**, koska naapurissa on ryyppybileet ja siellä pidetään paljon mekkalaa, joka estää tän nukkumisen. (kokijana skemaattinen 0) (N31–40)

(57) Että **tää ihminen ei pysty nukkumaan**, koska naapurissa on niin kova ääni, että se häiritsee nukkumista. (kokijana tämä ihminen) (N18–30)

(58) No naapurit häiritsevät **nukkumistani** ryyppybileillään. (kokijana minä) (N41–50)

Varsinkin kieltoesimerkissä *Ei saa ronkkia ruokaa, koska Afrikan lapset* viestin vastaanottajien kirjo oli tulkittu nollapersoonan lisäksi (esim. 59) lähes yhtä usein joko *meiksi* tai *lapsiksi* (esim. 60 ja 61) (ks. kaavio 4). Kiellolla on yleensä joku kohde, joten on ymmärrettävää, että tulkitsija sellaisen esimerkin luomasta taustakuvasta myös löytää. *meillä* haastateltavat ymmärtävät todennäköisesti *me suomalaiset*, koska ajatuskiteymä *meillä* olevasta ruoasta ja Af-

rikan lasten ruokapulasta on ollut pitkään Suomessa vanhempien käyttämä argumentti miksi ruoka pitäisi syödä eikä jättää syömättä. Tästä samasta syystä kiellon kohteeksi tulkittiin usein juuri lapset.

(59) Että kun Afrikassa on nälkäisiä nälkiintyneitä lapsia, niin **(0) ei saa leikkiä ruoalla** vaan se pitää käyttää siihen mihin kuuluu eli syödä. (kiellon kohde 0) (N18–30)

(60) No koska Afrikan lapsilla ei oo tarpeeks ruokaa niin **mekään ei saatais ronkkia ruokaa**. Pitäis ihan hyvällä mielellä syödä, kun kerta on ruokaa. (kiellon kohde me) (N31–40)

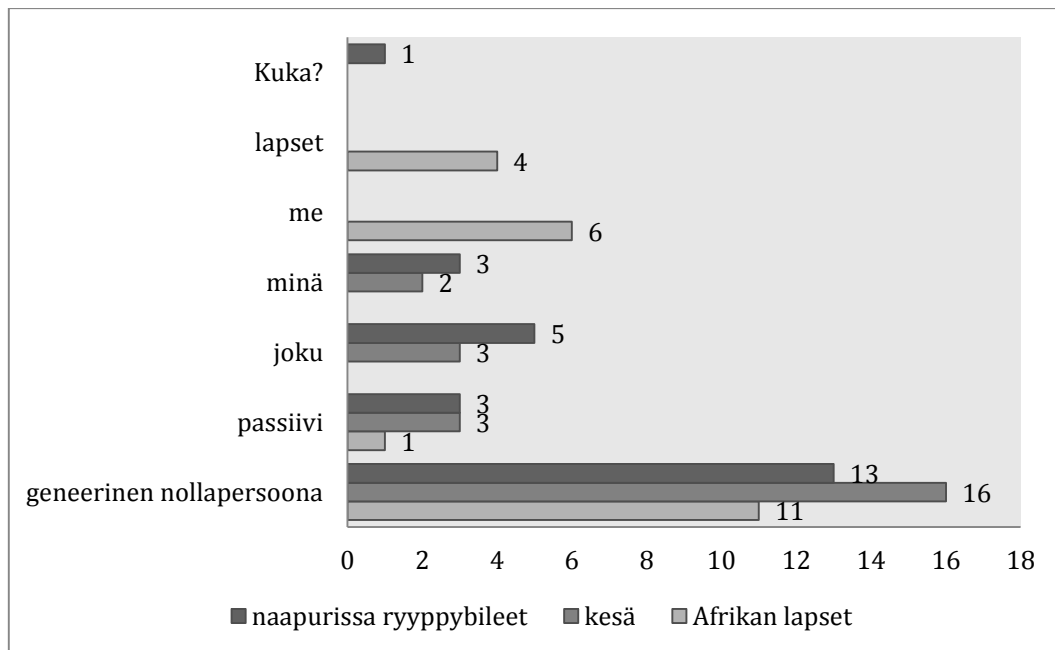
(61) – – ehkä siinäkin **kielletäis jotain lasta** ronkkimasta ruokaa, koska Afrikassa lapsilla ei ole ruokaa jota ronkkia. (kiellon kohde lapsi) (N31–40)

Myös kolmannessa esimerkkilausumassa *Laiskottelua, koska kesä* esiintyi tulkinnassa kokijana muitakin kuin geneerinen nollapersoonaa, mutta selvästi vähemmän kuin kahdessa ensimmäisessä esimerkissä. Tämä voi johtua kolmannen esimerkin hyvin minimalistisesta aineistosta, jossa ns. päälauseessakaan ei ole finiittimuotoista verbiä vaan vain partitiivimuotoinen nomini. Voidaan olettaa, että kun ei ole selvää verbimuotoista aktiivista tekemistä, ei ole selvää teon tekijääkään, joten tekijä/kokija jää myös tulkinnassa enemmän huomiotta kuin kahdessa edeltävässä esimerkissä. Muutamia tekstissä mainitsemattomia tekijöitä haastateltavat kuitenkin toivat esiin, kuten esimerkissä 62 tulkitsija löytää lausuman avaamasta mielikuvasta laiskottelevan teinin tai esimerkissä 64 tekijä on ymmärretty minän kautta. Nämä heijastavat suoraan tulkitsijoiden omaa kokemusmaailmaa. Esimerkissä 62 on nähtävissä aikuisen ihmisen väsyminen ja paheksunta laiskottelevaa nuorisoa kohtaan.

(62) Laiskottelua koska kesä. Tää nyt ei kerro yhtään mitään. (Mitä sä ymmärrät siitä?) Et **joku teini** makaa sängyl makaa rannalla ja ihan sen takia ku on kesä eikä sitä huvita tehdä mitään. (tekijä joku, teini) (N51–60)

(63) Saa laiskotella koska on kesä. Hommat on tehty syksyllä ja keväällä niin **kesällä (0) saa tehdä niin-ku lystää**. (tekijä 0) (N18–30)

(64) Kesällä kuuluu laiskotella. Mun mielestä aika yksinkertaisesti tuosta tulee. Että **teen** niin kuin kesällä kuuluu tehdä eli **annan itselleni** luvan laiskotella. (tekijänä minä) (N18–30)

Kaavio 4. Haastateltavien käsitys esimerkkilauseissa viestin tarkoitetusta kohteesta.

Kuten kaaviosta 4 nähdään, geneerinen nollapersoona on vastaajien tulkinnoissa kaikkein yleisin kohdevaihtoehto kaikissa kolmessa esimerkkilausumassa. Tämä selittyy luonnostaan sillä, että myös esimerkkilausuma on esitetty samassa väljässä muodossa ilmipanematta puhujaa tai lausuman kohdetta. Mielenkiintoista kuitenkin on, että kaikki eivät toimi tulkinnaansa näin, vaikka se olisi odotuksenmukaista ja esimerkkilausuman kanssa korreloivaa. Kognitiivisen lingvistiikan mukaan merkitys on aina mentaalinen ilmiö, jossa mielikuvat ovat keskeisessä asemassa (P. Leino 1993: 29). Ymmärtääkseen tilanteen ja viestin merkityksen, mieli luo viestin ympärille kontekstin tai mielikuvan, josta merkityksen voi löytää. Näin ollen on täysin perusteltua, että ymmärtääkseen viestin tulkitsija ikään kuin rakentaa lukemastaan lausumasta mentaalisen kuvan, jossa hän voi kokea, että viestin vastaanottaja on lapsi, joku ihminen tai vaikka *me* tai hän itse (tai asettuen alkuperäisen puhujan rooliin), vaikkei näitä henkilöitä lausumassa olekaan millään tavalla ilmipantuna.

5.2 Merkityksen tulkintaan käytettävä kontekstietieto

Kaikki kielelliset yksiköt ja ilmaukset ymmärretään ja arvioidaan niiden suhteesta kontekstiin (Langacker 1987: 38). Toisin sanoen viestiä ei voida ymmärtää ilman kontekstia. Langacker (mts. 401) erottelee kontekstin kolmeen: systeeminen, tilanteinen ja syntagmaattinen konteksti. Systeeminmukainen konteksti tarkoittaa sitä, että esimerkiksi sanan paikka lausumas-

sa ilmaisee jotain sen merkityksestä. Tästä esimerkkinä juuri konjunktiot toimivat kahden ajatuksen yhdistävänä tekijänä, jolloin *koska* kertoo sen molemmiin puolin olevien kielenainesten kausaalisesta yhteydestä toisiinsa. Syntagmaattinen konteksti yhdistää luonnollisella tavalla toisiinsa kielenaineita, jolloin *lentää*-verbi voi liittyä myös lentokoneisiin, vaikka alun perin ilmausta on käytetty vain olioista, jotka voivat lentää siipiä heiluttamalla (mts. 405). Tilanteinen konteksti on mahdollisesti kaikkein tunnetuin näistä kolmesta. Siihen kuuluu kaikki mainittua kielenyksikköä ympäröivä tekstiaines ja luonnollinen esiintymistilanne paikkoi-neen ja äänensävyineen. Tätä tarkastelen tutkimuksessani, kun pohdin *koska* x -rakenteen avautumista esiintymätilanteen tekstiympäristöstä sekä ympäröivästä maailmasta.

Luonnollisessa kieliympäristössä konteksti on aina läsnä. Usein viestiä ympäröivä (ko.) teksti antaa tulkinntalle kontekstin (kontekstiavaimet 1a ja 1b eli rakennetta edeltävä ja rakennetta seuraava teksti, ks. luku 2.3), mutta myös tekstin ulkopuolinen maailma eli lausuman tilanneyhteys virittää vastaanottajan tulkitsemaan viestiä tietyllä tavalla. Olen luvussa 2.3.2 määritellyt jaottelun erilaisille kontekstiavaimille tekstin sisä- ja ulkopuoliseen maailmaan sekä ulkopuolisessa maailmassa avaimen yleisestä yksityiseen (kontekstiavaimet 2a–2c eli maailmantieto, ajankohtaistieto ja sisäpiiritieto). Olen muodostanut nämä tasot ja tarkastellut niitä tarkemmin esimerkkien kautta kandidaatintyössäni (Sinnemaa 2014, luku 4.2.2), joten tässä tutkimuksessani keskityn analysoimaan kontekstin vaikutusta ja keinoja *koska* x -viestin ymmärtämiseen.

Kommunikoinnissa viestin lähettäjä arvioi vastapuolen senhetkiset tiedot, asenteet, tavoitteet ja halut ja sisällyttää sen perusteella riittävän määrän kontekstitietoa viesteihinsä (Langacker 2008: 220). Kuten aikaisemmin olen esittänyt, viestin vastaanottajan fyysinen, mentaalinen, sosiaalinen, kulttuurinen, tunnepohjainen ja arvioiva tietoisuus vaikuttavat myös kaikki viestin aukeamiseen, koska merkitys lopullisesti muodostuu vasta vastaanottajan mielessä näiden kaikkien pohjalta. Tähän viestin lähettämisen ja vastaanottamisen välille tuo oman lisänsä kummankin osapuolen tietoisuus meneillään olevasta diskurssista itsestään ja kuinka kyseinen ilmaus sopii siihen (mp.). *koska*-sana ilmaisee kausaalisuutta tapahtuneen ja selityksen välillä, ja tämä *koska*-sanon kieliopillinen merkitys on suomenpuhujilla yhteisesti jaettu. Viestin koodaus ja tulkinta lähtee perusasetelmasta, että jotain asiaa selitetään toisella.

Viestin lähettäjä tekee siis arvion siitä, mikä määrä informaatiota on riittävä, jotta viestin vastaanottaja ymmärtää viestin tarkoituksenmukaisesti. *koska* x -rakenteessa merkityksen avaavana solmuna toimii x, jonka on oltava riittävän informatiivinen, jotta viesti välittyisi. Viestin lähettäjä aukkoistaa (ks. Talmy 2000) suuren osan viestistä, joka kuitenkin avautuu

vastaanottajan mielessä taustaan luodun yhteyden ja merkitysskeeman kautta. Avaimena yhteyteen toimii konteksti. Konteksti auttaa vastaanottajaa ymmärtämään ja täydentämään lyhyen rakenteen luoman mielikuvan koherentiksi kokonaisuudeksi.

Riippuen kontekstiavaimesta viesti voi avautua joko kaikille tai vain määritellylle kohderyhmälle. Ilmausta ympäröivä näkyvä tekstikonteksti auttaa kaikkia vastaanottajia tasavertaisesti ymmärtämään viestin merkityksen (kontekstiavain 1a ja 1b). Esimerkiksi blogikirjoituksen otsikossa esiintyvä *koska* x -ilmaus saa selityksensä sitä seuraavasta tekstistä (esim 65). Siinä otsikon merkitys täydentyy selvennyksellä, kuinka perheenäiti on kyllästynyt lastensa nirsoiluun ruoan suhteen. Ilmausta edeltävästä tekstistä taas voi saada kontekstin tulkinta-avuksi esimerkissä 66, jossa kirjoittaja kuvailee ensin tilanteen, paikan ja omat tunteuksensa hämähäkkejä kohtaan, jonka jälkeen ilmaisee ongelman, eli että *ei voi mennä vessaan, koska hämähäkit*, joita hän pelkää yli kaiken.

6.1.2015

KOSKA AFRIKAN NÄLKÄISET LAPSET

En syö.

Eipä se meidän esikoinen koskaan ole ollut mikään kai
ruokaperseily on saavuttanut ihan uudet mittasuhteet.

(65) (BL)

(66) Auttakaa oon mökillä ja tää on saares ja tietty tääl on ulkokuusi Ja siel ulkokuussis on hämähäkkei mitä mä pelkään yli kaiken mä kammoon niitä en vaa pysty käymää vessas sitku mul on 2.hätä niinku nytki en vaa voi mennä wc koska hämähäkit -- (KP)

On kuitenkin ilmeistä, että vaikka tulkinta-apu voi tulla edeltävästä tai seuraavasta tekstistä, liittyy niihin usein myös tulkinnassa tarvittava kokemusperäinen tieto. Kuten kognitiivisessa kieliopissakin ajatellaan, on mahdotonta irrottaa lausumia täysin irti maailmantiedosta (Langacker 1987: 12, 53–54), jonka avulla lukija voi jo heti otsikon luettuaan tulkita esimerkin 65 liittyvän epäloogiseen ruoansyömisessä kehoitukseen ja lasten nirsoiluun ruoan suhteen, vaikka siitä otsikkoa seuraavassa tekstissä puhutaankin. Ihminen kuitenkin luo koherenssia merkitysentulkintaan välittömästi niin, että uusi tieto jäsentyy aina jo olemassa olevan kokemuksen ja skeeman mukaan (Onikki 1994: 80), joten on epäluonnollista yrittää irrottaa tekstejä irrallisiksi kaikesta muusta maailmasta.

Kuten Goethe kuuluisassa sitaatissaan on sanonut, kukin kuulee vain sen, minkä hän ymmärtää. Skeema-ajatus pohjautuu tähän, jolloin jokaisen ihmisen skeemat ovat jossain määrin erilaisia riippuen henkilön omista kokemuksista, ja jokaista uutta tietoa ja tilannetta voidaan tulkita vain kullakin henkilöllä olemassa olevan aikaisemmin koetun ja tiedetyn tiedon perusteella. Toisin päin käännettynä sitä ei voi kuulla, mitä ei ymmärrä. *koska* x -rakenteen tutkimuksen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että luokittelemani ajankohtaistiedon ja sisäpiirin konteksteihin perustuvat lausumat eivät voi avautua sellaiselle, jolla ei asiasta ole aikaisempaa tietoa tai kokemusta. Toisaalta puhujan kanssa yhteisesti jaettu aikaisempi kokemus (kontekstiavain 2c) tai ajankohtaisten asioiden seuraaminen (kontekstiavain 2b) tekee ymmärryksestä välitöntä ja helppoa, koska lausuman pohjalla oleva taustakehys on molempien osalta jo entuudestaan tuttu. Näin viestin lähettäjä voi kohdistaa viestinsä niille, joiden hän haluaakin sen ymmärtävän.

Jos viestin vastaanottaja ei tiedä tai pysty rakentamaan edes mielikuvituksessaan annetuista viestin palasista lausuman ympärille tulkintakontekstia, vaikka annetut sanat sinänsä olisivat ensyklopedisesti merkityksellisiä, jää puhujan tarkoittama viesti avautumatta tai sen tulkinta on täysin tuulesta temmattu ja siksi todennäköisesti virheellinen. Sanat itsessään eivät ole säiliöitä, joiden sisällä merkitys olisi ja sitä voisi vain siirrellä puhujalta kuulijalle (P. Leino 1993: 22). Viestin merkitys ei ole sanoissa, vaan merkitys kumpuaa aina tulkitsijasta. Jos annettu sanajono ei kuulijasta tunnu sopivan yhteen hänellä ennestään olevaan tietoon, esimerkiksi jos lukija ei tiedä kuka Paavo on (esim. 67), hän voi vain arvuutella, millä kaikilla tavoilla Paavo voisi liittyä siihen, ettei rottia voinut pitää pitkään. Oliko Paavo allerginen? Kiusasiko Paavo rottia? Eikö Paavo pitänyt eläimistä?

(67) Mä en muista mun ekan rotan sukupuolta, oisko ollu tyttö kun oli Kikka. Kaks seuraavaa oli poikia ja aika mötköjä sit oli kans kaks poikaa jotka oli sijotuksessa ja vaan hetken meillä **koska Paavo**. (FB y.)

Mutta jos lukija tietää Paavon olevan kirjoittajan kissa, viesti on täysin ymmärrettävä. Sen yhteyden kautta, että Paavo on kissan nimi, avautuu kuulijalle merkityskenttä kissan yleisestä luonnosta ja kissojen ja jyrsijöiden ravintoketjujärjestyksestä. Yhden sanan takana voi olla myös pitkä ja monipolvinen diskurssi, joka on tiedossa vain siinä diskurssissa mukana olleille tai sitä seuraaville. Näin on usein laita esimerkiksi pitkissä keskustelupalstojen viestiketjuissa, joissa yhteen *koska* x -rakenteeseen voidaan kiteyttää laaja aikaisempi keskustelu tietystä aiheesta (esim. 23) tai yleisellä tasolla mediassa käytyä keskustelua aiheen ympäriltä (esim. 14 ja 68). Rakennetta käytetään erityisesti polaaristuneissa keskusteluissa, joissa osapuolina

ovat laajat kansanryhmät, kuten esimerkiksi maahanmuuttokeskusteluissa on maahanmuuttokriittiset ja -myönteiset puolet. *koska* x -rakennetta käytetään tällöin lyömäaseena, johon tiivistyy vastapuolen koko argumentointi ja jonka avulla vastapuolen argumentoinnilta ikään kuin putoaa pohja. *koska* x -rakennetta käytetään argumentoinnissa näin tehokkaana retorisenä keinona.

(68) Mitä sellaista tietoa meillä on käytössämme nyt, mitä esimerkiksi Ruotsilla, Hollannilla tai Saksalla ei ole ollut aikanaan? Miksi heillä on hyvin monimuotoisia ongelmia maahanmuuttajavähemmistöjensä kanssa nyt, kun kaikki se uljas tietotaito on ollut käytössä jo aikaisemminkin? Miten näennäisen fiksit ja järkevätkin ihmiset yhä vielä pitävät kynsin hampain tuosta jargonista kiinni, **koska "kotoutus"**? (KP)

Solmujen ja merkityskentän välissä ja sisällä oleva kontekstietä ohjaa viestin merkitystä haluttuun suuntaan. Langacker (2008: 226) puhuu yhteyden helppoudesta ja Raukko (1994: 50) sen toistuvuuden kautta syntyneestä vahvuudesta. Helppo yhteys on nopea ja ensimmäisenä käsillä oleva merkitysyhteys kuviosta taustaan. Vaikea yhteys on lähinnä sisäpiiriin tai ajankohtaistietoon liittyvä (esim. 68 tai 70). Kuten jo esimerkin 65 yhteydessä mainitsin, lausumat harvoin ovat vain yhden tulkintaväylän kautta avautuvia. Lausumat sijoittuvat kuitenkin limittäin eri kontekstiavaimille, jolloin jossain määrin optimaalisimpaan tulkintaan voi tarvita kerroksellista tietoa kontekstista. Esimerkiksi 69:n tulkintaa ohjaa teksti (*opiskelija, pino kirjoja ja kamera*), mutta myös maailmantieto nykyajan laadukkaista ja kätevimistä (puhelin)kameroista, joilla voi ottaa kuvia tekstistä kopiokoneen käytön sijaan. Esimerkissä 70 taas on päällekkäin tietylle ryhmälle tuttu tieto siitä, että Manduca™ on vauvankantoreppu, ja tieto talvisesta kirjoitusajankohdasta, jolloin haasteena lapsen kantamiseen ulkona kantoreppuun kanssa on kantajan ja lapsen pukeminen optimaalisesti.

(69) Onpa skarppi olo, en muista milloin viimeksi oon ollu näin... opiskelija kohta iso termosmuki kahvia (keväältä jäljellä leimakortissa vielä yksi!), sit pino kirjoja ja (koska nykyaika), kamera räpsymään. (FB y.) (teksti/maailmantieto)

(70) Mun pitäis seikkailla kahden kassin ja muovipussin ja vauvan kaa bussilla keskustaan ja siitä junaan, huohhh. Manduca ei innosta koska pukeutuminen. Plääh. (FB y.) (sisäpiiritieto/ajankohtaistieto)

Tilanteinen konteksti on niin merkittävä osa viestintää, että jos sitä ei luonnollisella tavalla ole saatavilla (kuten haastatteluissani), ihminen muodostaa kontekstin mielikuvituksensa. Tästä todistaa mm. edellisten alalukujen modaalisuuden valinta sekä tekijän tai kokijan sijoittaminen taustakuvaan. Mainittu kuvio x avautuu taustaansa vasten, jolloin taustan merkityskenttään tulkitsija sijoittaa oletetun kontekstin (kokija tai modaalisuus). Luonnollisessa ympäristössä kontekstia ei tarvitse olettaa, vaan se on saatavilla helposti (avaimet 1a–2a) tai

hieman vaikeammin (avaimet 2b ja 2c). Merkitysyhteyden avautumiseen vaikuttaa viestin lähettäjän ja erityisesti vastaanottajan tietoisuus tilanteen arvioinnista ja sen puitteista.

5.3 Variaatio *koska x* -rakenteessa

koska x -rakenteen käytössä on olemassa paljon variaatiota, vaikka prototyyppinen rakenne konjunktio *koska* + nominatiivimuotoinen NP valtaosassa tutkimuksen tapauksia sellaisenaan toteutuukin. Innovatiivisuutensa ja uutuutensa vuoksi rakenne hakee kuitenkin vielä paikkaansa kielenkäytön konventioiden keskuudessa, ja samalla se hakee omia rajojaan siitä, millaisia muotoja missäkin tilanteessa on mahdollista käyttää.

Ihminen oppii uusia skeemarakenteita tunnistamisen ja toistuvan käytön kautta. Kieli jatkuvasti elää ja pysyy liikkeessä toiston, innovaatioiden, uuden aineksen käyttöönoton ja vanhan poistumisen syklissä. Tämä näkyy mm. rakenneskeeman laajentumisissa, joita käsittelem seuraavassa alaluvussa, ja luvussa 5.3.2 tutkin rakenteen synnyttämän avoimen kehyksen rajoja sekä mahdollisuuksia.

5.3.1 Puhuja muokkaa skeemaa

Olen aikaisemmin esittänyt, että *koska x* -rakenne olisi yhteydessä *koska*-sivulauseeseen kausaalisuuden, argumentoituuden ja saman konjunktin käytön kautta. Molemmat rakenteet ovat selittäviä tai perustelevia, mutta selityksen avautuminen rakentuu *koska x* -rakenteessa laajemman merkityskentän kautta kuin *koska*-lauseessa, jossa selitys avautuu nähtävissä olevan tekstin kautta. Teoriassa vakiintunutta rakennetta voidaan sanoa yksiköksi ja siitä poikkeavaa vakiintumatonta rakennetta taas epäyksiköksi. Epäyksiköitä voivat olla esimerkiksi skeemaa muistuttavat lausumat, jotka toisaalta voivat olla tarkoituksenmukaisia rakenteen muokkauksia tai sitten tahattomia lipsahduksia tai virheitä (ks. myös Kotilainen 2012: 223–231). Joku voisi siis väittää, että *koska x* -rakenne on *koska*-lauseen epäyksikkö, josta kumpuavat useat *koska x* -rakennetta vastustavat mielipiteet. Yksikön ja epäyksikön raja on kuitenkin innovatiivisessa kielenkäytössä aina liukuva, ja se vaihtelee puhujittain ja muuttuu ajan myötä (P. Leino 1993: 65). Mikä ensin saattoi vaikuttaa virheeltä, on muutaman vuoden kuluessa saattanut vakiintua omaksi yksikökseen. Näin on mielestäni käynyt myös *koska x* -rakenteelle.

Ensin muodostui innovaation ja käytön kautta rakenneskeema *koska* NP, joka toimii *koska x* -rakenteen prototyyppinä. Puhujat kuitenkin muokkaavat kieltä jatkuvasti, joten *koska x* -rakenne laajeni muun muassa *mutta x* -rakenteeksi, ja näiden ylemmäksi skeemarakenteeksi.

teeksi olen määritellyt konjunktio *x:n*. Pienen viitteen laajenemisen aikasuhteesta saa siitä, että vuonna 2011 englannin *because race car* oli ensimmäisiä *because* NOUN rakenteen lähteitä, josta rakenne nopeasti levisi myös suomeen *koska* NP -rakenteena. Aineistoni ensimmäinen *mutta koska* -ilmaus on päivätty heinäkuulle 2014, jonka jälkeen *mutta kun* -ilmauksia tuli useampia loka-marraskuussa, ja Suomen Kuvalehteen pelkkä *mutta x* -ilmaus päättyi toukuu-kuussa 2015. Ilmausmuoto siis etenee ja kehittyy nopeasti nykyisessä tiedonvälityksessä. Ensin *mutta*-rakenteessakin oli mukana vielä *koska*, joka ajan kuluessa korvautui ensin *kun*-konjunktilla ja tällä hetkellä pelkkä *mutta* on riittävä sellaisenaan. Tämä on karkea ja mahdollisesti epäluotettavakin tulkinta hyvin vähäisestä aineistomäärästä, mutta se saattaa kertoa jotain ilmiön leviämisestä.

Langackerin (1988: 134) prototyyppiajattelun mukaan ei ole olemassa mitään asetettua rajaa, kuinka kauas joku voi etääntyä prototyypistä ja olla silti ryhmän jäsen, jos luokitteli- ja voi löytää samankaltaisuuden ajatuksen tyypillisen ja epätyypillisen tapauksen välillä. Toisaalta mitä kauemmas prototyypistä mennään, sitä epätodennäköisempi ilmaus on, tai se liittyy ennemmin ehkä jo johonkin toiseen prototyyppiin. Skeema onkin enemmän yhtenäinen ajatusmalli, ”kokonaisolemus”, kuin luettelo välttämättömiä ja riittäviä ominaisuuksia (mp). Tuggy (2007: 99–100) puhuu rakenneskeeman täydellisestä tai osittaisesta toteutumisesta riippuen siitä, kuinka hyvin tai väljästi ne toteuttavat ylemmän tason rakenteen osia. Puhuja arvioi näitä (mahdollisesti tiedostamattaan) suunnitellessa viestiään itselleen tuttu- ja tunnetun rakenteiden pohjalta. Voidaan siis ajatella, että *koska x* -rakenne perusmuodossaan on jo käytön kautta konventionaalistunut puhujan mieleen, koska muuten hän ei sitä voisi itse käyttää edelleen ja muokata uudella konjunktioihin ja lausumarakennelmiin.

Ensin puhuja päättää mitä yksityiskohtia hän pitää olennaisina ja mitä haluaa korostaa valittavan sanan/sanojen kautta. Sen lisäksi puhuja arvioi kuulijan kielelliset taidot ja tiedot tilanteesta, ja myös heidän välisensä sosiaalinen suhde (mm. sisäpiiri), konteksti, diskurssi ja arvio kuulijan kielellisestä joustavuudesta vaikuttavat puhujan tekemään ratkaisuun. (P. Leino 1993: 65.) Puhuja arvioi myös sen, onko tuotetussa lausumassa riittävästi yhteisiä aineksia skeeman kanssa ja onko lausuma riittävän lähellä skeemaa, jotta sen voidaan vielä ajatella kuuluvan saman skeeman toteutukseksi (P. Leino 1993: 67, Tuggy 2007: 100). Arvio on onnistunut silloin, kun kuulijakin hahmottaa viestin kokonaisolemuksen ja ymmärtää sen merkityksen rakentuvan tunnetun rakenne- ja merkitysskeeman kautta. Aineistoni *mutta*-esimerkeissä puhuja on mahdollisesti tehnyt alitajuisen arvion konjunktio *x* -skeemarakenteen olemassaolosta *koska x* -rakenteen pohjalta, ja on näin ollen laajentanut

koska x -rakennetta toiseen konjunktioon siirtäen siihen saman tulkintakehyksen. Voihan toki olla, että *mutta* x -konstruktiot olisivat tulkittavia ilman mitään tietoa *koska* x -rakenteestakin. Ilmiö vain on alkujaan levinnyt *koska* x -rakenteen kautta, joten näiden vertailu ei kuulu tämän tutkimuksen aihepiiriin.

Rakenneskeemat eivät koskaan ole absoluuttisia, ja ne antavat sijaa innovaatioille ja kehitykselle. Vaikka rakenneskeema siis toimii jonkinlaisena muottina, puhujalla on laajentumien kautta mahdollisuus luoda uusia rakenteita (Tuggy 2007: 100). Tästä on kysymys muotoilemani konjunktio x -rakenneskeeman *mutta*-esimerkeissä (esimerkit 4.1.1 ja rakenneskeema 4.3.2). Prototyypillisesti rakenneskeemassa *koska*-sana aktivoi syy-seurauskuvion ja x avaa selityssisällön kuulijalle. *mutta* x -rakenteessa laajennetaan prototyypistä *koska* x -konstruktiota ja muodostetaan uusi lähikonstruktio saman minimalistisen materiaalin ympärille. Yhteneväisyys *koska* NP:n ja *mutta/mutta kun/mutta koska* NP:n välillä on ilmeinen. Molemmissa on kyseessä samanmuotoinen tunnusmerkkisesti verbitön ja nominatiivimuotoinen konventiosta poikkeava ilmaus.

Kieli muuttuu positiivisten miellelyhtymien kautta. Subjektiiivisesti katsottuna yksi positiivinen malli voi olla paljon tehokkaampi käyttäytymisen kontrolloimisessa ja ohjaamisessa kuin mitkään määräykset. Konventionaalisesti määritellyt rakenteet edustavat vain pientä osaa rakenteellisten mahdollisuuksien avaruudessa. (Langacker 2008: 221) Jos siis puhuja kokee rakenneskeeman omasta mielestään nerokkaana tapana ilmaista ajatuksiaan, hän sitä todennäköisesti myös käyttää ja laajentaa edelleen, vaikka rakenne ei olisikaan koulussa opetetun kielioppimallin mukainen. Jakauma rakenteen puolesta ja vastaan näkyi myös haastatteluissani, joissa osa tuomitsi rakenteen käytön laiskuudeksi ja osaamattomuudeksi ja osa taas toi ilmi, että itsekin käyttää sitä hyvin tavanomaisesti. Voidaan olettaa, että esimerkin 72 puhuja osallistunee aktiivisesti rakenteen käyttämiseen ja kehittämiseen ja esimerkin 71 todennäköisesti ei.

(71) Mielenkiintoisesti laitettu joo. No tästä puuttuu ainakin jotain, mitä **mä en kirjottais koskaan etkä varmaan säkään.** (M60–)

(72) Se tiivistää helpommin asian ja kuulostaa kivemmalta. Ei niin perinteinen käyttömuoto. Mä mietin **mitä mä ite oon käyttäny** niin tota – – (N18–30)

Jos määrittelemäni rakenteen prototyyppi pitää paikkaansa, on rakenne aluksi koostunut *koskasta* ja nominatiivimuotoisesta substantiivista. Aktiiviset puhujat ovat kehittäneet siitä monipolvisempia lausekkeita (kuten esim. 73), lisänneet rakenteeseen myös sijapäätteitä ja

muita substantiivilausekkeita sekä laajentaneet rakennetta muihin konjunktioihin (ks. esimerkkejä luvusta 4.3.2 Skeemarakenteen hierarkkisuus).

(73) Vähän meinasin jo luennolla pilkkiä **koska loistavasti keikahtanut unirytmini**, joten tästä suunnattiinkin torkkumaan hotlalle. (BL)

Rakenteen ytimenä säilyy kuitenkin sen konjunktion kieliopillinen merkitys, joka yhdistää skemaattisesti toisiinsa kiintopisteen ja muuttujan (Langacker 2008: 539). Esimerkiksi *koska* yhdistää syyn ja seurauksen ja *mutta/mutta kun* syyn ja jonkin sen takia toteutumattomaksi jäävän asian. Rakenteen ainoa kaikissa toteutumisissa pysyvä sääntö on verbittömyys. Tästä kokonaisuudesta syntyvän konstruktion tehtäväksi jää avata rakenteen syvempi merkitys, joka ei ole rakenteesta itsestään nähtävissä. Kaikki prototyypin muokkaukset viestivät rakenteen aktivoiman merkityskehyksen laajuudesta ja toisaalta myös rajoittamisesta.

5.3.2 Kehyksen rajat ja rajoittamattomuus

Kiehtovan *koska* x -rakenteesta tekee sen jokin määrittelemätön elementti, jossa viestin merkityksen kyllä ymmärtää, mutta ilmaus jättää aina tilaa jollekin sanoittamisen ulkopuolelle jäävälle asialle tai tulkinnaalle. Kuten aiemmin olen jo useasti tuonut ilmi, viestin tulkinta riippuu kuulijasta, hänen kokemusmaailmastaan sekä pääsystään kielenkäyttötilanteen eritasoihin kontekstitietoihin. Myös puhuja rajaa tulkintakehystä valitsemallaan käyttämiensä sanojen määrän, muodon ja läpinäkyvyyden. Juuri puhujan valitsema rakenteen toteuma tekee merkityskehyksestä yksiselitteisen tai jättää sen auki monitulkintaiseksi. Kehyksen rajat tai rajoittamattomuus riippuu valituista sanoista.

Rakenneskeema on *koska* x -rakenteen abstraktio, rakennemuotti. Sen informatiivisuus sisältää ajatuksen syyn tarjoamisesta tai argumentoinnista, mutta ei vielä millään tavalla kiinnitä sitä todellisuuteen. Abstraktion toteutumina eli elaboraatioina voidaan pitää kaikkia *koska* x -rakenteen luonnollisia lausumia, jotka aktivoivat puhujan ja kuulijan mielessä merkityskeeman annettuun sisältöön liittyvän mielikuvaverkoston aina kulloisessakin tilanteessa. Suuri määrä skemaattisuutta ja vähän spesifisyyttä (tilannekohtaisuus) kuitenkin hävittää lausumasta yksityiskohdat (P. Leino 1993: 52). Aineistoni perusteella tämä pitää paikkaansa. Tämän todentaa hyvin esimerkki 73, sillä lausumasta ei voida päätellä mitään sen tai kontekstin yksityiskohdista. Kirjoittaja käyttää tässä rakennetta kertoakseen, että häntä valvottaa öisin jostain syystä x, mutta syytä ei eritellä. On siis olemassa jokin syy, jolloin konjunktin varaan rakennettu skeemarakenteen abstraktin tason merkitys toteutuu, mutta lukija ei voi pää-

tellä mitään syyn yksityiskohdista. Toisaalta lukija voisi kuvitella tähän syyksi mitä tahansa perustuen täysin omavalintaiseen kontekstitietoon. Voisi esimerkiksi yrittää lueskella kirjoittajan blogia tarkemmin ja päätellä sen perusteella x:n perustetta. Lausuma on blogitekstin otsikko, mutta tekstissä itsessään ei anneta sen enempää suoranaista selitystä x:n sisällölle, puhutaan vain yleisesti vähistä yöunista. Tekstiympäristökään ei siis anna avainta x:n tulkintaan, vaan tapauksessa todennäköisesti pitäisi olla sisäpiiritietoa syyn tarkemmasta sisällöstä, jos se on kirjoittajankaan tiedossa.

(73) Valvottaa, **koska X** (BL)

Prototyypissä *koska x* -ilmauksessa tulkintakehys jää laajaksi. Nominatiivisijainen substantiivi jää muotonsa puolesta relationaalisesti kiinnittymättä taustaansa, ja on tulkitsijan tehtävä luoda yhteys x:n ja sen avaaman merkityskentän välille. Puhuja luo puitteet ja kuulija yhdistää palaset oman mielensä perusteella. Viestin lähettäjä alkaa rajata tulkintakehystä tarkemmin silloin, kun hän käyttää viestissään yksisanaista prototyyppiä yksityiskohtaisempia lausekkeita (useasanaiset NP:t) tai sijamuototaivutusta. Nominatiivimuoto on prototyyppi, mutta aineistossa on olemassa muutamia esimerkkejä myös paikallissijataivutuksista x:n paikalla. Jos esimerkissä 75 sijana olisi vain nominatiivi *koska mökki*, jättäisi se mökin suhteen sanottuun vapaammaksi kuin adessiivin pääte *-lla*, joka suoraan kertoo jonkin, oletettavasti puhujan, spatiaalisen suhteen mökkiin ja helpottaa taustan kiinnittämistä kuvioon. Esimerkin 75 lausumaan voisi helposti ajatella lisättävän vain finiittimuotoisen verbin, jolloin kuvio ja tausta yhdistyisivät toisiinsa hyvin suoraan (esim. 76).

(75) Mutta nyt alan nukkumaan kun ommellakkaan ei voi (**koska mökillä**). (FB y.)

(76) Mutta nyt alan nukkumaan kun ommellakkaan ei voi (**koska olen mökillä**).

(77) Mutta nyt alan nukkumaan kun ommellakkaan ei voi (**koska mökki**).

Lisäämällä lausumaan 75 finiittimuotoinen verbi saadaan siitä tehtyä tavanomainen *koska*-lause, jolloin Quirkin (ym. 1985: 883–890) ellipsikriteerit a–c voitaisiin katsoa toteutuneen. Tässä tapauksessa voitaisiin siis puhua ellipsisistä. Aivan yksiselitteinen ei ellipsitapaus tosin olisi, sillä mökillä olemisen ja ompelun mahdottomuuden syytä siellä ei esimerkin 76 virke vielä itsessään kerro. Mahdottomuushan voi johtua vaikka siitä, että mökillä ei ole ompelukonetta tai sähköä tai jos mökki on niin pieni, että ompelukoneen ääni herättäisi jo nukkumassa olevat. Oikeastaan selkeämmin tämän lavean tulkinnan kehysten avaa esimerkki 77, jossa kuulijan täytyy tuntea ja tietää henkilöä ja kontekstia pystyäkseen päättelemään viestin oikean tarkoituksen. Silloin kyse voisi olla jopa jostain laajemmasta diskurssista, josta pitäisi

olla tietoinen viestiä tulkittaessa, kuin vain siitä, että puhuja on mökillä, jolloin mökki nähdään vain paikkana. Nominatiivimuotoisuus rakenteessa siis ruokkii laajaa kehystä ja pitää sen irrallaan elliptisen tulkinnan mahdollisuudesta.

Yksityiskohtien häivyttäminen ja minimalistinen sisältö laajentaa rakenteen käytöstä avautuvaa tulkintakehystä, ja spesifisyyden lisääminen rajoittaa kehystä luoden aina vain kapenevan tulkinnan mahdollisuuden. Tästä toimii hyvänä todisteena tekemäni haastattelut, joissa oli mukana tarkoituksenmukaisesti sellaisia lausumia, joissa x-aines oli pieni (*Laiskotte-lua, koska **kesä***; yksi substantiivi yksikön nominatiivissa) ja toisia, joissa se oli suurempi (*Ei pääse nukkumaan, koska **naapurissa ryyppybileet***; kaksi substantiivia, taivutuksina inessiivi ja monikon nominatiivi, syntaktisesti adverbiaali ja subjekti). Haastattelujen perusteella voidaan sanoa, että mitä lyhyempi *koska* x -rakenne on, sitä laajemman tulkintakehyksen se avaa. Kuten kaavioista 1–3 (luku 5.1) nähdään, lausumien perusteella avautuvan kehyksen ajatukset ovat samansuuntaisia eri haastateltavilla, joskin hiukan poikkeaviakin. Kuitenkin esimerkki *koska kesä* avaa huomattavasti enemmän erilaisia tulkintavaihtoehtoja kuin esimerkiksi *koska naapurissa ryyppybileet*, jossa täydennyksinä oli vain *koska kuulu melua/meteliä* tai *siellä rellestetään*. Viimeisimmässä on myös eniten *olla*-verbillisiä täydennyksiä mainittu kahteen muuhun esimerkkiin verrattuna. Palaan tähän tarkemmin luvussa 6.

Yksi rakenteen käytön syistä lienee se, että tulkintavastuu jää pääsääntöisesti viestin vastaanottajalle. Viesti aktivoi kuulijan mielessä merkitysverkkoja, joista käytetyimmät yhteydet nousevat helpoiten esiin. Tästä Langacker (1987: 380) puhuu kognitiivisena korostaisuutena (*cognitive salience*), jossa keskeiset solmukohdat (x:t) ja keskeiset linkit (x:n yhteys merkitysverkkoon) ovat primaarisia kognitiivisessa prosessoinnissa (Raukko 1994: 59). Tämä selittää sen, miksi joku ajatuskytkös on useamman ihmisen mielessä todennäköisempi *koska* x -rakenteen kuultuaan kuin jokin toinen. Ja kuinka nämä kuitenkin vaihtelevat ihmisten kesken, kertoo jokaisen yksilöllisestä tulkintataustastaan.

(78) Tämä on pienpanimoiden viimeinen vuosi. Kun hallitus päättää laimentaa keskioluen, se tulee suurella todennäköisyydellä tuhoamaan juurikin pienpanimot. Toivon tietenkin, ettei näin käy, mutta pelkään silti pahinta. Sen verran tosissaan poliitikot puuhailevat tuota keskioluen laimentamista. Itse olen sitä mieltä, että ruokakaupoissa tulisi saada myydä n. 8% alkoholijuomia. Tämä jos mikä parantaisi pienpanimoiden asemaa, mutta ei - hallitus tuskin koskaan keksii tehdä mitään näin edistyksellistä. Ei, **koska holhous**. (KP)

(79) Mua ahdistaa tämä lasten lelumäärä, vaikkei meillä edes ole paljoa kaveriperheisiin verrattuna. Ja synttäri- & joululahjoja ei olla omille ostettu ollenkaan, **koska isovanhemmat...** (FB y.)

Langacker (2008:241) sanoo, että lekseemin merkitystä muokkaavat kehykset, joissa lekseemi kulloinkin ilmenee. Esimerkissä 79 puhuja luo tässä esiintymisyhteydessä merkityk-

sen sanalle *isovanhemmat* sitä kautta, että isovanhemmat yleensä (tai juuri tässä tapauksessa) ovat sellaisia, jotka lahjovat lapsenlapsiaan vuolaasti jouluisin ja syntymäpäivin, jonka tuloksena lapsiperheen koti on täynnä leluja ja vielä sellaisia, joiden hankintaan vanhemmat eivät ole voineet millään tavalla vaikuttaa. Isovanhemmilla on myös tapana hemmotella lapsenlapsiaan runsain lahjoin. Nämä merkityssisällöt eivät suoranaisesti tule lekseemin omasta ensyklopedisesta merkityksestä, vaan käyttökehyksestä ja *koska x* -konstruktion käytöstä. Samalla tavalla esimerkissä 78 tulkinta voidaan muodostaa edeltävän tekstin, maailmantiedon ja ajankohtaistiedon pohjalta joksikin käsitykseksi siitä, mitä *holhous* tässä yhteydessä merkitsee. Sanaan voidaan jopa liittää selvää affektisuutta *koska x* -rakenteella, ja tässä yhteydessä paheksuntaa yleisesti valtion harjoittamaa alkoholi- ja kansanterveyspolitiikkaa kohtaan, joka tekee yrittäjien ja oluesta nauttivien ihmisten elämästä vaikeaa, turhaan.

Tarjoamani merkitykset eivät ole ainoita oikeita. Nämä merkitykset kumpuavat tutkijan omasta ymmärryksestä ja merkitysverkosta, jossa mainitut tulkintayhteydet ovat olleet korosteisia joihinkin toisiin nähden. Raukon (1994: 50) topologisen mallin mukaan merkitysverkko ei ole kaksiulotteinen ja hierarkkinen vaan kolmiulotteinen ja topologinen, jossa aktiiviset solmut ja niiden väliset yhteydet nousevat ylemmäksi kuin vähemmän käytetyt. Tämä monipolvinen ja mattomainen verkko on sumearajainen, jolloin yksi tulkinta ei ole välttämättä oikeampi kuin toinen, vaikka samoja korosteisia (*salience*) asioita sieltä useilla tulkitsijoilla nousisikin. Juuri tulkinnan sumearajaisuus jättää *koska x* -rakenteeseen näissäkkin 78 ja 79 esimerkeissä sen erikoisen tunteen, että merkityksentulkinta ei koskaan saa täyttymystä, vaikka ne ymmärrettäviä olisivatkin.

Näiden esimerkkien ja analyysin pohjalta esitän, että mitä enemmän sanoja, taivutusta ja kuvausta *koska x* -rakenteessa on, sitä suppeampi tulee merkityskehystä. Tällöin ilmauksesta nostetaan esiin lyhyempiä ja keskenään homogeenisempiä vastauksia eri tulkitsijoiden kesken. Käänteisesti taas mitä minimalistisempi on esiin nostettu asia tai sana, sitä laajempi mahdollinen merkityskehys jää tulkittavaksi. Siltikin eri ihmisten muodostaman laajan merkityskirjon keskinäinen yhtenäisyys ja rakennettu kuva on usein kontekstissaan koherentti, vaikkakaan ei täsmällinen ja absoluuttinen. Tämä on yksi *koska x* -rakenteen käytön merkittävimpiä syitä.

6. KIELENPUHUJAN TULKINTA

Kandidaatintyössäni sain tulokseksi, että *koska* x -rakenteen käyttötilanteet voidaan tulkinnan näkökulmasta jakaa kielitiedosta kumpuaviin elliptisiin lauseisiin (pragmaattinen ellipsi) ja kehyksen kautta tulkittaviin ajatuskokonaisuuksiin. Kehyksen kautta avautuvat lausumat eivät toimi ellipsin tavoin, koska ne eivät voi täydentyä yksiselitteisesti lauseiksi, vaan niiden merkitys avautuu tässäkin tutkimuksessa laajemmin käsittelemäni merkityskehyn kautta. (Sinnemaa 2014: 18–24) Kaikkia *koska* x -rakenteen lausumia ei kuitenkaan voida yksiselitteisesti jakaa jompaankumpaan ryhmään, vaan rakenteen ymmärryksessä merkityksenanto-prosessi on jatkumomainen. Toisissa tapauksissa ellipsitulkinta on luontevampi kuin toisissa, toisissa lausumissa ei millään voida luotettavasti täydentää rakennetta ellipsin kautta täydellisesti. Joihinkin tilanteisiin tuntuisi taas hyvältä käyttää sekä ellipsitulkintaa että kehysajattelua, eivätkä ne sulje toisiaan pois.

Tarkastelen tässä luvussa 6.1 sitä, kuinka haastateltavani tulkitsivat esimerkkilausumia, ja teen havaintoja teoriani paikkansapitävyydestä näiden vastausten valossa. On mielekästä myös kysyä, että miksi tällaista kysymyksiä herättävää ja tavallisuudesta poikkeavaa rakennetta ylipäätään käytetään. Kysyin sitä myös haastateltaviltani haastattelun lopussa, ja luvussa 6.2 muodostan näiden pohjalta vastauksen *miksi*-kysymykseen.

6.1 Jatkumo ellipsistä kehykseen

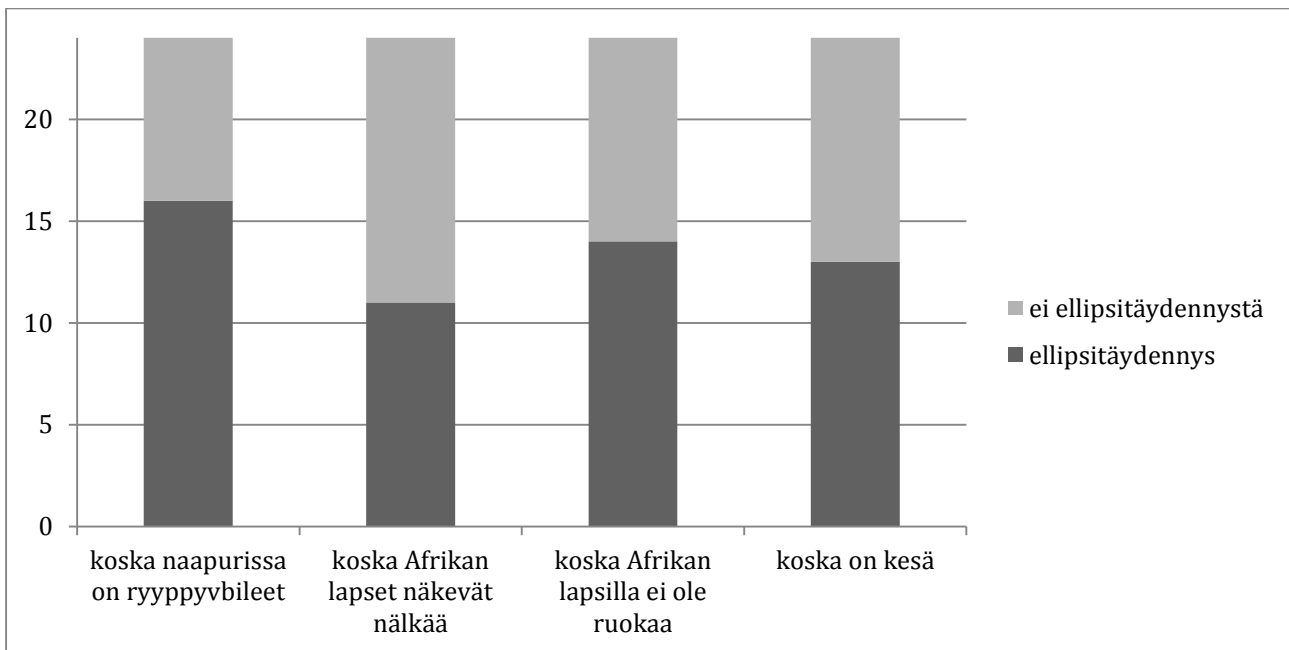
Ennakko-oletukseni esimerkkilausumia haastatteluun valitessa oli, että lausuma 1 saisi paljon *olla*-verbin täydennyksiä eksistentiaalisien peruslausetyypin kautta (jossain on jotain). Tähän ohjaisi luonnollisesti *naapurissa*-sanana olosijainen inessiivitaivutus. Ajattelin, että lausuma 2 taas ei saisi ellipsitäydennystä, koska aikaisemman tutkimukseni mukaan se herkemmin avaa kokonaisen merkityskehyn eikä ole ellipsillä helposti täydennettävissä niin, että koko ajatus välittyisi. Kolmas esimerkkini taas olisi voinut olla sekä ellipsi, johon täydentyisi melko vaivattomasti jälleen *olla*-verbi, mutta myös kehys, jonka miellelyhtymä kesästä ja laiskotte-lusta kuulijalle avautuisi.

Haastateltavia oli yhteensä 24. Kaaviosta 5 nähdään, kuinka yleinen ellipsitäydennys esimerkkilausumissa oli. Kuten olin oletanut, lausuma 1:ssä se oli hyvin yleinen ja ensisijainen selityksen muoto. Jopa 16 haastateltavaa totesi yksikantaan, että *koska naapurissa on ryyppybileet*. Se sai myös kaikista esimerkeistä eniten mainintoja siitä, että siitä puuttuu jotain (esim. 80 ja 81).

(80) **Tästä varmaan puuttuu on**, koska naapurissa on ryypybileet (M31–40)

(81) No ei pääse nukkumaan, koska naapurissa on ryypybileet. Naapurissa rellestetään joten ei päästä ei pääse nukkumaan. Kyllä se käy tästä ilmi mitä haetaan, **mut tästä puuttuu verbi**. (N31–40)

Jonkin asian puute ohjaa herkästi ajattelemaan, lause täytyisi täydentää ja sitä kautta saadaan vastaus kysymykseen *mitä tällä tarkoitetaan*. Vastaukset olivat hyvin lyhyitä ja toteavia. Lausuma 1 ei tuottanut monisyisiä kuvauksia sen merkityksestä, vaan haastateltavat olivat tyytyväisiä siihen, että *olla*-verbillä lausuma täydentyy riittävän selittäväksi. Vastausten kirjoa olen jo käsitellyt jonkin verran luvussa 5.1. Niissä tuotiin esiin vain muutamia asioita metelin kuumumisesta ja naapurien rellestämisestä ellipsitäydennyksen lisäksi.

Kaavio 5. Ellipsitäydennysten lukumäärä haastateltavien vastauksissa.

Lausuma 2 herätti haastateltavien mielissä ajatuksia ruoan kunnioittamisesta ja arvostamisesta, joiden vuoksi ruoalla ei saa leikkiä vaan se täytyy syödä kiitollisena ja hyvillä mielin (ks. kaavio 1, s. 55). Haastatteluista nousi esiin ikään kuin ajatusketjuja, joissa *meillä on ruokaa* ja kuitenkin *ruokaa jätetään syömättä*, joten *ruokaa heitetään pois*. Kommentit eivät olleet yhden henkilön vastauksia, vaan tästä kokoelmasta näkyy hyvin, kuinka ajatukset kulkevat saman aihealueen sisällä samantyyllisiä ratoja pitkin. *Afrikan lapset* -ilmaus siis aktivoi eri ihmisillä ikäjakaumasta huolimatta samantyyppisen merkityskentän, jonka kautta kukin haastateltava tuo vastauksissaan ilmi niitä korosteisia yhteyksiä ja solmukohtia, joiden perusteella lausuma 2 on tulkittu. Kaikista vastauksista välittyy koherentti kuva ja merkitys, jonka todennäköisesti myös puhuja on lausumaa käyttäessään halunnut viestiä.

Vaikka haastateltavien merkityksen sanoittaminen selvästi toi esiin erilaisia, toisista poikkeaviakin asioita, ne silti selvästi pyörivät saman diskurssin ympärillä, jota pienten lasten vanhemmat jossain vaiheessa ovat alkaneet käyttää epäloogisena argumenttina huonosti syövien lasten kaitsemisessa. Tähän argumenttiin puuttuivat haastateltavat esimerkeissä 82 ja 83, joissa 82 avaa argumentin yhteyden ruoan kunnioittamisen ja Afrikan lasten nälänhädän välillä ja kuinka sen kautta syyllistämällä lapsia heidät saataisiin syömään paremmin tai enemmän (ks. myös Leikola 2013 stand up -komediaversio aiheesta). Esimerkin 83 puhuja tuo esiin epäloogisuuden näiden välillä, ja tähän myös Leikola stand up -komediavitsissään pureutuu osuvasti.

(82) Tää on tää perinteinen, että ruokaa pitää kunnioittaa, koska Afrikassa jotkut lapset näkee nälkää. Perinteisesti on syyllistetty ruoalla leikkiviä lapsia Afrikan lasten nälänhädällä. (M31–40)

(83) No täs on tää mitä äidit aina vetoo Afrikan lapsiin mut mä nyt en ymmärrä sitä sisältöä silleen oikeesti. (M18–30)

Ennen tutkimuksen tekoa oletukseni oli, että lausuma 2 ei voisi saada ellipsitäydennystä. Haastattelut osoittivat hypoteesini kuitenkin osin epätodeksi. Huomattava osa vastaajista sanoi, että *koska Afrikan lapset näkevät nälkää* (11 mainintaa) tai *koska Afrikan lapsilla ei ole ruokaa* (14), ja tätä voisi jo pitää ellipsitäydennyksenä, kun lausumaa täydennetään samalla idiomilla tai jopa niin, että lausumaa muokataan mahdollisesti useammin kuultua muotoa vastaavaksi (*lapset* → *lapsilla* omistuslause). Haastateltava esimerkissä 84 pohtikin jonkin aineksen puuttumista ja kuinka *mieli täydentää lauseen* kokonaiseksi. Näin saattaa tapahtua jopa täysin huomaamatta, kuten kävi haastateltavalle esimerkissä 85. Siirryimme haastattelussa ensimmäisestä esimerkistä toiseen, ja hän luki paperista ääneen lausuman 2 täydentäen sen suoraan kokonaiseksi lauseeksi. Haastateltava ei itse kiinnittänyt omaan täydennykseensä edes mitään huomiota, vaan alkoi pohtia *koska*-sanon mielekkyyttä tässä lauseyhteydessä. Fraasin tai argumentin muoto tuntuu olevan itsessään jo niin kiteytynyt, että sen avaama merkitysverkko on osa suomalaisten kansallista maailmantietoa, jonka eri näkökulmia eri haastateltavat toivat esiin.

(84) Tästä puuttuu niinku se yleinen tämmönen ku on sanottu niin monta kertaa et Afrikan lapsilla ei oo ruokaa ni et ei saa tavallaan se ajatus siitä et tietää et **mieli niinku täydentää tän lauseen**. Et ku **Afrikan lapset näkee nälkää**. Tää on kyllä **vaillinainen ihan selkeesti**, mut ku tän on melkein tämmösenä kuullu niin monta kertaa niin täydentää mielessä sen että koska niillä ei oo ruokaa. (N31–40)

(85) [haastateltava lukee esimerkin paperista ääneen] Ei saa ronkkia ruokaa, koska **Afrikan lapset näkee nälkää [sic]**. Siis mä en tiedä miks tossa käytetään sanaa koska. Ei saa ronkkia ruokaa. Mä käyttäisin mieluummin sillä monet lapset näkee nälkää. (N51–60)

Kuten olen edellisessä luvussa 5.3.2 analysoinut rakenteesta avautuvan merkitysverkon laajuutta ainesmäärään nähden, oli oletuksenani, että lausuma 3 saisi haastatteluissa näistä kolmesta esimerkistä laajimman tulkintavalikoiman juuri minimalistisen aineksensa vuoksi. *koska kesä* -lausumassa toteutuu prototyyppinen nominatiivimuoto ja vain yksi sana, joten lausuman merkitys rakentunee useita eri reittejä merkityskentässä. Tämä ei silti poista mahdollisuutta, etteikö lausumaa voisi tulkita myös ellipsin kautta. Haastatteluissa 13 henkilöä täydensi lausuman ellipsimäisesti *olla*-verbillä (*koska on kesä*), mutta jokainen jatkoi täydennystään vielä laajasti selittäen mitä ajatuksia koko esimerkki heissä herätti. Erilaisten vastausten kirjo on nähtävissä kaaviossa 3 (s. 57), joka osoittaa selvästi lausuman monitulkintaisuuden kahteen muuhun esimerkkiin verrattuna.

Toisaalta lausuma 3 oli haastateltavien mielestä mahdollisesti näistä kaikista vaikein myös tulkita. Varsinkin sellaiset haastateltavat, joille *koska x* -rakenne ei entuudestaan ollut tuttu, kokivat kolmannen lausuman *puutteelliseksi*, *hassuksi* tai *vaikeaksi*, kuten esimerkissä 86 kysyen todetaan.

(86) Meneeks nää niinku vaikeempaan päin koko ajan? No laiskotellaan, koska **on** kesä. (M51–60)

(87) Tää on näistä selkeesti mun mielestä **vajain lause**, ku tässä ei hirveesti selitetä sinänsä. Se on vaan tämmönen toteamus, että nyt on hyvä laiskotella **koska on kesä** ja mahdollisesti olisko kesälomakin. (N31–40)

Vaikeus johtunee nimenomaan siitä, että lausuma 3:ssa poiketaan selvästi tavanomaisista lauserakenteista ja merkitys rakentuu avoimeksi jätetyn merkitysverkon kautta. Kuten esimerkissä 87 sanotaan, siinä ei anneta selvää selitystä, joka olisi tavallisen *koska*-lauseen tehtävä. Tästä huolimatta kaikki haastateltavat osasivat esimerkkiä jollain tavalla tulkita, ja vastaukset liikkuivat eri vastaajien kesken samankaltaisissa merkitysverkoissa. Hyvin vahva yhteys oli *laskottelun*, *kesän*, ja *kesäloman* välillä (10 mainintaa), mutta sen lisäksi pohdittiin työnteon ja loman sekä kesän ja muiden vuodenaikojen välistä kontrastia. Myös vastaajien oma suhtautuminen aiheeseen näkyi modaalisten valintojen kautta (ks. luku 5.1.1). Modalisuus todentaa avautuvien merkitysverkkojen keskinäisen samankaltaisuuden, mutta samalla kuulijakohtaisen näkemyksen aiheeseen, eli mitkä merkitysyhteydet yksilöllisesti aktivoituvat.

Yksikään alle 30-vuotias ei tuonut esiin sitä, että esimerkit olisivat jollain tavalla olleet vaillinaisia tai niistä olisi puuttunut jokin. Ainoastaan yksi kommentoi ruoan syömiseen kannustamista Afrikan lapset näkee nälkää -argumentin olevan epälooginen (esim. 83), mutta itse idiomien täydennykseen ei hänkään ottanut kantaa. Vaillinaisuuteen tai pois jättämiseen (el-

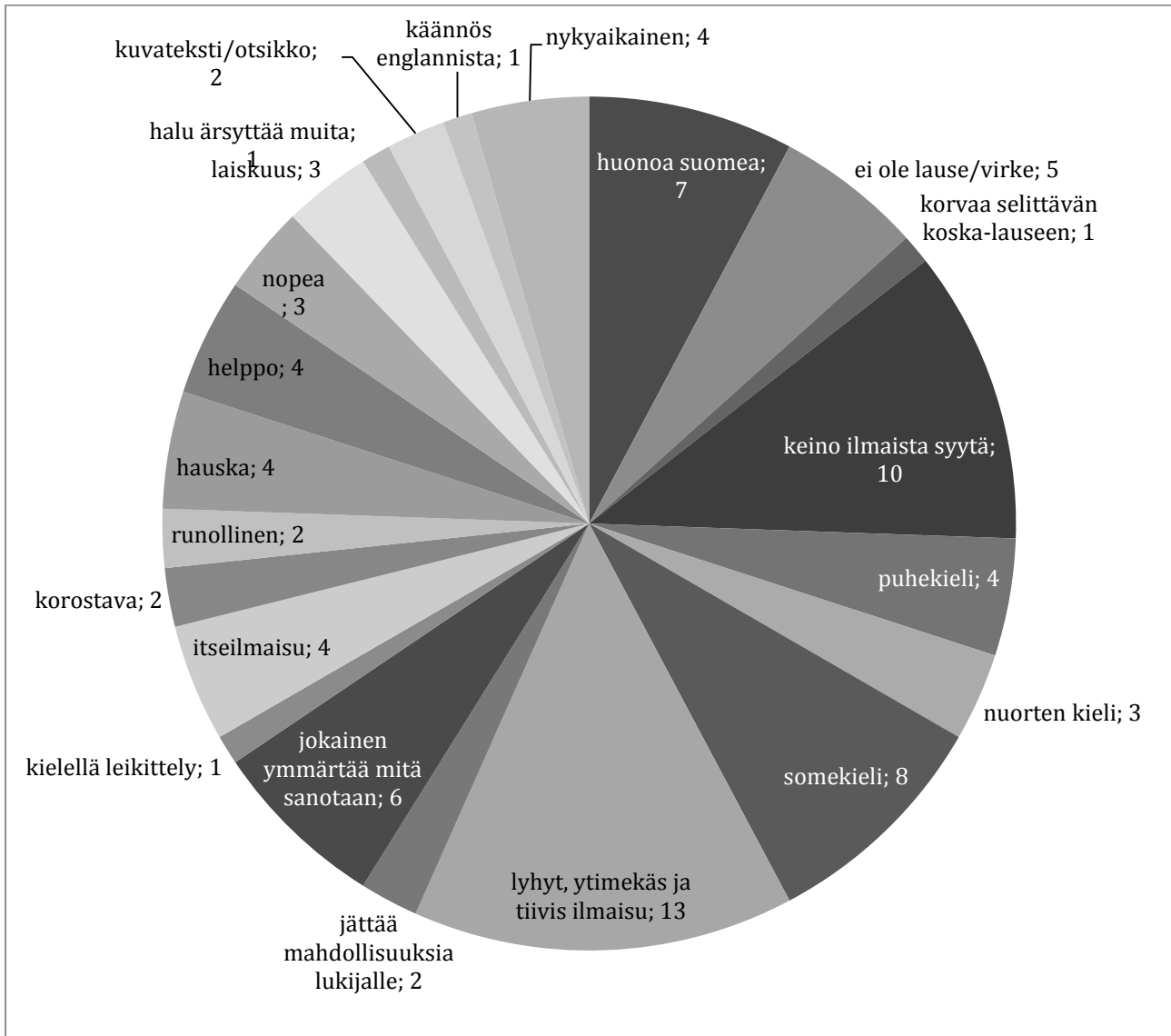
lipsi) kommentoivat hieman vanhemmat ihmiset, kuten esimerkiksi 88 nähdään. Tästä voidaan päätellä, että näkemykset oikeakielisyydestä ohjaavat vahvasti heidän ajatteluaan.

(88) Kun **jätetään pois toi verbi**? Jjoo. Mulla on ongelmia sanoa tästä että mitä halutaan sanoa. Esim. sä tässä tutkimuksessa vai yleisesti missä mielessä. Se on monta mahdollisuutta, mutta kyllä tää huonoa suomea on. No kieltä voidaan käyttää niin monella tavalla, **voidaan monella tavalla jättää pois ja jätetäänkin pois arkikielessä** riippuen ihmisten koulutuksesta ja monesta muustakin syystä johtuen ilmaista itseään. Mä en nyt muista mikä se on se semmoinen jossa jätetään pois todellakin. En oo lueskellu oppikirjoja suomen kielestä, täytyy aina varmistaa netistä vaikka Kotuksen sivuilta että tulee oikein tehtyä. Tää on onnetonta tämmönen teksti, se jättää niin paljon mahdollisuuksia. Jokainen kyllä kuitenkin ymmärtää mitä tässä sanotaan. Mutta se jättää vaihtoehtoja kyllä. Voihan tänki sanoa, että ei saa ronkkia ruokaa koska Afrikan lapset eivät pitäisi siitä eikä vain että kärsivät nälästä. (M60–)

Näiden tulosten perusteella voidaan todeta, että merkitys ei rakennu *koska x* -rakenteessa yksinomaan ellipsin tai merkitysverkon kautta. Ihmisellä on luontainen halu ja tarve luoda viestien ja merkitysten välille koherenssia, jotta ne olisivat ymmärrettäviä (P. Leino 1994: 23). Apuvälineinä koherenssin luomiseen ihminen käyttää jo opittuja rakenneskeemoja ja mielikuva- tai merkitysskeemoja (mp.), jotka tässä tapauksessa punoutuvat tavanomaisen *koska*-lauseen, aikaisempien *koska x* -rakenteiden sekä jokaisen henkilökohtaisen kokemusmaailman ympärille. *koska x* -rakenteessa merkitys ei pääsääntöisesti ole tarkoitettu rakennettavaksi ellipsin kautta, vaikka monissa tapauksissa myös se on mahdollista. Haastattelut todentavat sen, että ihminen käyttää tulkinnassaan sekä ellipsiä että merkityskenttää ja niiden välinen painotus vaihtelee sen mukaan, kuinka täsmällinen ilmipantu *koska x* -rakenne on. Täsmällisyys tarkoittaa käytetyn muokkauksen määrää kuten sijataivutusta ja sanojen lukumäärää. Mitä enemmän sanoin sanotaan, sitä vähemmän tarvitaan tulkintaa. Toisaalta vähemmän voi olla enemmän, kuten lausuma 3:n merkityksentulkinta osoittaa.

6.2 Miksi *koska x* -rakennetta käytetään?

Grice (1975: 45–46) on pragmatiikan puolella määritellyt keskustelun maksiimit tai periaatteet, joiden vaikutusalaan myös *koska x* -rakenne jossain määrin kuuluu. Kyseessä on kuitenkin keskustelullinen ja viestinnällinen ilmaus, jonka perimmäiseen tarkoitukseen kuuluu tavoite ja luottamus lausuman ymmärtämiseen. *koska x* -rakenne on kiinnostava erityisesti viestinnän tavan ja määrän maksiimien kautta tarkasteltuna. Tavan maksiimin mukaan puhujan pitäisi välttää epäselvyyttä, monitulkintaisuutta ja tarpeetonta monisanaisuutta, jolloin hyvä viesti on aina yksiselitteinen ja ymmärrettävä. Määrän maksiimin mukaan puhujan pitäisi sanoa riittävästi, mutta ei liian paljon. *koska x* rakenteena ottaa kantaa näihin molempiin.

Kaavio 6. Haastateltavien vastaukset kysymykseen "Miksi rakennetta käytetään?"

Kaaviosta 6 nähdään vastaukset haastattelussa esittämäni kysymykseen *miksi rakennetta käytetään*. Maksimien valossa tarkasteltuna kaaviosta nousee esiin taloudellinen viestintä, jolloin lyhyellä ja ytimekkäällä ilmauksella (määrän maksiimi) saadaan välitettyä asia niin, että jokainen ymmärtää viestin merkityksen (tavan maksiimi). Toisaalta viesti ei ole aina yksiselitteinen tavan maksiimin mukaan, vaan se jättää myös tulkinnanmahdollisuuksia lukijalle. Seuraavissa alaluvuissa käsittelen kolmea tärkeimmäksi noussutta syytä, miksi rakennetta käytetään.

6.2.1 Jokainen ymmärtää mitä sanotaan

Vaikka haastateltavista osa ei ollut aiemmin törmännyt rakenteeseen, he silti tulkitsivat sitä samalla tavalla kuin sellaiset, jotka tiesivät rakenteen ennalta tai käyttivät sitä itsekin. Rakennetta käytetään.

netta kommentoitiin useaan otteeseen *huonona suomena, sivistymättömyytenä* tai *välinpitämättömyytenä* (tästä esim. 89, vastaajista 7/24 esitti kritiikkiä), jolloin kritiikki kohdistui rakenteen käyttöön yleensä ja siihen, kuinka se ei ole koulussa opetetun oikeakielisyyden mukaista kielenkäyttöä vaan nuorten puhekieltä. Omasta asennoitumisesta huolimatta kaikki osasivat tulkita viestien merkityksiä toistensa kanssa keskenään samankaltaisesti, ja että rakenteella nimenomaan halutaan ilmaista syytä (esim. 90, 10 mainintaa). Tämä kielii siitä, että rakenteessa on perustavanlaatuisesti yhteys sanan *koska* ja syyn kanssa, vaikka verbittömyys ja vaillinaisuus tulkitsijaa häiritsisivätkin. Tämä on mahdollista, koska ihmisen oppimat skeemarakenteet ovat dynaamisia ja muokkautuvia (Onikki 1994: 80), jolloin jokainen uusi kokemus selittyy ja muotoutuu olemassa olevan skeemarakenteen mukaan muokaten samalla uudesta rakenteesta merkityksellisen rakenneyksikkönsä: *koska* x -rakenteen. Vanhana skeemarakenteena toimii perinteinen *koska*-lause, jonka merkitystä ihmiset osasivat laajentaa koskemaan myös *koska* x -rakennetta pitäen sitä uutena itseilmaisun välineenä (esim. 90).

(89) **Se on tota se on sivistymättömyyttä.** – – se niinku enemmänki on semmonen **"Kyllähän nyt täst kaikki tajuu mitä mä tarkoitan"** että tavallaan se on sellasta laiskuutta, välinpitämättömyyttä. (M51–60)

(90) Se on lyhennelmä niin se on helppo sanoa. Siinä on sellanen **hauska syy-seuraus-suhde** mikä siihen tulee tavallaan. Se on eräänlainen **tapa ilmaista itseä**, mun mielestä. (N18–30)

Monet haastateltavat kielensivät omin sanoin kognitiivisen kieliopin teorian pohjalta kuvaamaani laajaa merkityskenttää ja sen aukaisemista *koska* x -rakenteen avulla. Tulkinnoissa nähtiin merkityksen rakentuvan kentässä avautuvien mahdollisuuksien ja kontekstietouden avulla (esim. 91), joissa isossa roolissa on kuuntelijan vastuu ja toisaalta myös vapaus täydentää viesti omien kokemusten mukaan ymmärrettäväksi (esim. 92). Tätä käytetäänkin paljon juuri haastateltavan mainitsemassa lyriikassa ja runojen tulkinnassa. Muutama haastateltava (esim. 93) koki tämän tulkinnan laaja-alaisuuden negatiiviseksi asiaksi. Vaikka he olivatkin sitä mieltä, että lausuma on jokaiselle ymmärrettävä, silti mahdollisuuksien määrä tulkinnoissa ei ollut hyvä asia. Ajatus tulee esiin myös Gricen (1975: 45–46) maksimeissa, joissa monitulkintaisuus ei ole suotavaa, vaikka viesti välittyikin vähäisellä sanamäärällä, minkä haastateltavien samansuuntaiset ja osin yhtenevät tulkinnat osoittavat.

(91) No se on niinku perustelu ja niinku se on tämmönen nopee, ei tarvi täydellisiä lauseita nopeasti sanottuja. **Oletetaan että kaikki ymmärtää ihan tämmösestä niinku kontekstista.** (M60–)

(92) Mul tuli ekana mieleen just tämmönen jossain runossa tai kaunokirjallisuudessa tai kirjassakin vois olla, et halutaan hakea joku tietty tunnelma tai ei nyt voimakkeino mut jotenkin et saatais joku tietty tyyli. Nii ehkä et halutaan luoda joku tunnelma siihen tekstiin ja just ehkä **jättää lukijalle enemmän vapautta**

tai enemmän vapautta just tulkita et voi sit lisätä ite ne verbit ja sit se voi se teksti muuttua sen mukaan et miten se lukija sen kokee. Esimerkiksi just toi kakkonen et **miten lukija oman elämäkokemuksen ja tietojensa pohjalta sit sen niinku haluaa nähdä** et mihin se Afrikan lapset nyt viittaa. (N31–40)

(93) -- Tää on onnetonta tämmönen teksti, **se jättää niin paljon mahdollisuuksia. Jokainen kyllä kuitenkin ymmärtää mitä tässä sanotaan.** Mutta se jättää vaihtoehtoja kyllä. -- (M60–)

Monitulkintaisuus rikkoo maksimiä, mutta samalla se avaa mahdollisuuksia, joka on yksi rakenteen käytön tärkeimmistä tehtävistä. Vaikka jokainen ymmärtää mitä sanotaan, tai ainakin suurin piirtein, ymmärrys rakentuu erilaisista merkityskentän osista, jotka tarkoituksella jätetään kuulijan poimittaviksi, kuten esimerkissä 92 haastateltava pohtii. Toisaalta tämä sama näyttäytyy myös puhujan tavoitteina, jonka haastateltava esimerkissä 94 kielentää.

(94) On ollut juttua ettei pitäis käyttää. Se ei kuulu virkkeeseen. **Kootaan erilaisia asioita sen taakse.** (N51–60)

(95) Kai se on sellasta kielellä leikittelyä. **Vähän niinku tekis jotain sanaleikkiä, että sen asian ymmärtää, vaikka siitä puuttuu verbi.** Vähän niinku tommonen, emmätiiä onko runollinen väärä sana, mutta sanaleikki, kielellä leikittelyä. (M31–40)

Koko rakenne näyttää ellipsinomaisine piirteineen ja avautuvine merkityskenttineen puhujan ja kuulijan välisenä viestinnällisenä leikittelynä (esim. 95). Siinä viestinnän vapaudella ja kuulijan arvoituksenratkaisutaidoilla on suuri merkitys. Arvoituksen ratkaisuun tarvitaan kontekstiavain ja skeeman kautta opittua kielellistä hahmotuskykyä nähdä *koska*-sanana avaama syy-yhteys x:n ja muun tekstin välillä. Puhuja luottaa siihen, että *kaikki tietää sen miellelyhtymän*, joka hänen lähettämänsä viestiin liittyy ja jolla sen voi avata (esim. 96). Arvoitusleikin tuloksena kokonaisuudelle valikoituu koherentti tulkinta, jossa sanat mukautuvat tilanteessa toistensa merkityksiin (Raukko 1994: 66).

(96) Se on vähä niinku jotenki ajatellaan et **kaikki tietää sen miellelyhtymän**, joka liittyy vaikka kesään tai Afrikan lapsiin tai ryyppybileisiin. Niin siitä tulee sellanen **helppo nopee viittaus siihen** miltä musta tuntuu. Et ei haluta lähteä selittämään sen enempää et miksen pääse nukkumaan, vaan semmonen lyhyt ja nopea heitto. (N18–30)

Koko tutkimus perustuu sille oletukselle, että *jokainen ymmärtää mitä sanotaan*, vaikkei aivan kaikkea suoraan sanotakaan. Puhujan tavoitteena ei siis ole epäselvyys, vaan nimenomaan ymmärrettävyys: kielenaines minimoidaan ja oletus jaettuudesta maksimoidaan.

6.2.2 Lyhyt, ytimekäs ja tiivis

Määrän maksimin periaatteita on, että tietoa pitäisi antaa riittävästi, mutta ei liikaa (Grice 1975: 45). Haastateltavien vastauksissa usein mainittu ytimekkyys ja tiiviys pohjaavat siihen, että tietoa on annettu riittävästi. Viestin lyhyys taas toteuttaa hyvin sitä, ettei tietoa ainakaan

anneta liikaa. Lyhyys voi myös johtua laiskuudesta ja siitä, ettei jakseta ilmaista kunnolla omaa asiaansa, kuten esimerkissä 89 haastateltava ajatteli. Laiskuus taas yleisesti tunnutaan liitettävän nimenomaan nuorten kielenkäyttöön. Lyhyyttä, ytimekkyyttä ja tiiviyyttä rakenteen käytössä korosti jopa 13 haastateltavaa. Tätä kuvaa hyvin esimerkin 97 puhuja, kun hän yhdistää lausuman 2 sanojen määrän siihen, kuinka paljon niiden kolmen sanan avulla voidaan merkitystä kuitenkin välittää.

(97) Se on vaan semmonen lyhyt tapa ilmaista asiaa. **No mitä kaikkee mäkin selitin tossa niin voi kolmella sanalla sanoa** koska Afrikan lapset niin sen voi sanoa paljon pidemmästäkin niin tää on paljon lyhyempi tapa ilmaista asiaa. (N18–30)

Tiivistäminen liittyy myös nopeaan somen viestintämaailmaan, jossa kirjoitettujen viestien täytyy olla nopeita sekä kirjoittaa että lukea. Viestin täytyy olla myös nokkela ja kiinnostava, jotta ihmiset jaksavat ja haluavat sen lukea. *koska* x -rakenne sopiikin erityisen hyvin Twitteriin, jossa jokaisen viestin tai twiitin merkkimäärä on rajoitettu (myös L. Niemi 2015). Siinä monitulkintainen ja paljonpuhuva lyhyt ytimekäs ilmaus pääsee oikeuksiinsa ja sitä pidetään jopa nykyiseen some-kieleen asiaankuuluvana, kuten esimerkeistä 98 ja 99 voidaan todeta. Kahdeksan haastateltavista mainitsi somekielen syyksi rakenteen käytölle.

(98) Varmaan just **jonku tommosen somen takia ku jätetään verbejä pois ja lyhennetään lauseita** et saada johonki viestimuotoon, tai lähetettävään viestimuotoon. En tiedä. Niin **täähän näyttää niinku joltain twitter-ilmotukselta tai viestiltä**, et tää vois olla Laiskottelua koska kesä niin twitter tai instagram. (N31–40)

(99) Ehkä se on vaan tämmönen nuorten suomenkieli niinku tyristyy onks se nyt sitte **tavallaan tehokkaampaa tai ytimekkäämpää ku se on lyhyttä**. Facebook on aika hyvä josta löytää tätä nykykieltä, vaikka se ei olekaan minun kieltäni. (N41–50)

Monet suomalaiset ovat närkästyneinä olleet sitä mieltä, että *koska* x -rakenne on ensinnäkin lyhenne ja toisekseen lyhenteenä turha, sillä suomen kielessä on jo olemassa rakennetta vastaavat sanat *takia* ja *vuoksi* (Niemi L. 2015). Ne eivät lausumaa mainittavasti pidentäisi, mutta tekisivät siitä ”kokonaisen”. Rakennetta ei kuitenkaan voida muuttaa lauseeksi käyttämällä nominatiivimuotoisen *koska* x:n sijaan genetiivisijaista *x:n vuoksi* tai *takia*. Kääntämällä lausuma näin saadaan erityyppinen perustelu aikaan. Käyttämällä *takia/vuoksi*-sanaa merkityksentulkinnasta rajataan pois sen mielenkiintoisin osa eli tulkinnan mahdollinen laaja-alaisuus ja sisällön määrä. Jos käytetään esimerkkinä 67:ä, voitaisiin predikaatio ilmoittaa lyhyenä lauseena *Ei voida ottaa rottaa, koska Paavo*. Tämä avautuva kehys sisältää suuren määrän tietoa, jossa Paavo tiedetään puhujan kissaksi, tunnetaan myös kissojen luonteenomainen käyttäytyminen rottia kohtaan ja mahdollisesti myös rottien reaktio kissoihin ja li-

säksi saadaan aikaan se hienovireinen tulkitsijan rakenteesta aiheutuva oivaltamisen ilo ja leikkisyys, joka sisältää nämä kaikki asiat ja mahdollisesti paljon muutakin. Jos tämän kuitenkin vaihtaisi virkkeeksi sanoen *Ei voida ottaa rottaa Paavon takia* viestistä katoaa nämä erilaiset merkitysmahdollisuudet. Viesti on yksinkertaisen toteava ja tuo esille kehykseen pelkästään siinä nimetyn osan eli Paavon. Rakenne ei innosta samanlaiseen merkityksenantoprosessiin kuin *koska x* -rakenteen käyttö. Sama asia todetaan seuraavan luvun esimerkissä 102.

Tiiviys merkitsee siis sitä, että muutamalla sanalla viestitään sitä itseä laajempi ajatuskokonaisuus, johon myös konstruktioajattelu perustuu. Tätä laajaa merkitystä ei voida selittää pelkällä ellipsitäydennyksellä tai lisäämällä rakenteeseen sana *vuoksi*, kuten olen todennut ja myös haastateltavat ovat omissa vastauksissaan tuoneet ilmi. Tiiviyteen liittyy myös mainitun asian korostaminen ja mahdollisesti myös affektisuuden liittäminen.

6.2.3 Affektisuus ja korostus

koska x -ilmaus on lähtöisin englanninkielisistä meemeistä *because race car* ja *because reasons*, joiden motivaationa on ollut ironia. Affektisuus onkin ollut oleellinen osa rakennetta sen synnystä asti. Rakenne on kantanut mukanaan huumorin ja ironian affektimerkitystä myös suomen kieleen, ja tämä näkyy useissa kirjallisissa aineistolähteissäni, joiden tarkoituksena on huvittaa kuulijaa. Hauskuus rakenteen käytön syynä nousi esiin myös haastatteluissani (esim. 100 ja 101). Toisaalta rakenne voidaan kokea muka-hauskana, jolloin siitä tuleeekin ärsyttävä, ja tähän ärsyttävyyteen saatetaan jopa pyrkiä, kuten esimerkin 101 puhuja epäilee.

(100) Mut must noi muut nyt on semmosii että vaikei ne oo kieliopillisesti oikein, niin mä voisin nähdä ne just kuvan selitystekstinä. Ja niit varmaan käytetään just sen takia et se on suora käänös jostain englannin kielestä tai se on nykyään tapa selittää humoristisia kuvia tai **tuoda huumoria lyhyellä ilmaisulla** johonkin tilanteeseen. (N31–40)

(101) Varmaan halutaan lyhentää sitä sivulausetta tai sitten just jossain facebookissa varmaan moni ajattelee että tää on **hauska käyttää tämmöstä** tapaa, tai joku saattaa ajatella että se **ärsyttää jotakin** niin pistetään tämmönen. (N31–40)

Rakennetta käyttämällä halutaan jättää tulkintakehys auki, jolloin ironia pääsee toteutumaan. Ironian perusajatuksen kuuluu, että vitsi ei aukea kaikille, vaan vain niille, jotka pii-kin viestissä ymmärtävät. Ironia on vaikea huumorin laji, mutta *koska x* -rakenteen avulla on kenen tahansa kenties helpompi olla nokkela, kun ei tarvitse muotoilla täydellisen napakkaa kokonaista lausetta, vaan voi vain yhdellä hyvin valitulla sanalla jättää nokkeluuden ja ironian täydentämisen ikään kuin kuulijan tehtäväksi.

Ilmauksen affektisuus on kuitenkin jossain määrin konstruktion merkityksestä jo kulu-
nut pois, ja sitä voidaan käyttää myös täysin neutraalina ilman ironista leimaa (Sinnemaa
2014: 24–26). Silloin saattaa affektisuutta voimakkaammaksi merkityslitteeksi nousta koros-
teisuus. *koska* x -rakenteen käytöllä halutaan tuoda voimakkaammin ja ehdottomammin esiin
haluttu syy kuin mitä neutraali *vuoksi* tai *takia* voisi tuoda. Tämä näkökulma tuodaan esiin
myös esimerkeissä 102 ja 103.

(102) No se haluaa korostaa tässä niinku kahta eri asiaa ja sitä syytä nimenomaan. Että jotain pitää tai ei
voi tehdä ja sitte koska on olemassa joku syy. Mut se ei sanonu, nii miksei se sanonu sitä, että naapurin
ryyppybileiden takia ei voi nukkua. (Miks se ei sano sitä? Onko siinä sun mielestä eroa?) On. Se on joten-
kin neutraali ja **tää on niinku korostaa sitä** että mä en voi nukkua koska sekä sitä syytä että mitä mä en
sit voi tai mitä voin tai mitä mun pitää. **Tää on niinku ehdottomampi. Se toinen on toteamuksellisem-
pi.** (N41–50)

(103) Oisko se jotenkin niinku olla napakka ja sanoa asia lyhyesti koska näähän ei oo tavallaan niinku ihan
täysiä lauseita vaan tämmösiä laiskottelua koska kesä siis näähän on tällasia lyhennelmiä. Sillain mä ym-
märrän, että se haluaa sanoa mahdollisimman minimalistisesti ehkä ja **korostaa ehkä sitä syytä** tietenkin
koska. (N51–60)

Korosteisuuden ja yhden sanan, syyn, korostaminen palauttaa tulkinnan kognitiiviseen
kielioppiin ja sen ajatuksiin esiin nostettavista solmuista verkossa, etualaistamisesta ja kuvion
ja taustan suhteesta. Etualaistamisen ja kuvion rakentamisen keinoin nostetaan kuulijalle
esiin se osa selitystä, joka on oleellinen ja jonka kautta selitys on taustasta löydettävissä. Ko-
rostaminen on etualaistamista, kun valonheitin ohjataan yhteen pisteeseen. Ja siitä pisteestä
kuulijalle avautuu merkitysmaailma.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTAA

Kuten johdannossa esittelin *koska* x -rakenteen ja sen tulkinnan epämääräisyyden, olen todennut, että rakenteen tutkimista tieteellisesti varjostaa jatkuvasti sama epämääräisyyden verho. Rakenteen merkityksen tulkinta ja sen koostuminen tuntuvat yhtenäiseltä massalta, josta on haasteellista erotella palasia erikseen analysoitavaksi. Osia ei ole monta, ja ne liittyvät niin kiinteästi toisiinsa, että niiden yhteinen merkitys tuntuu jollain tavalla aina pakenevan tutkijan otetta. Siitä lannistumatta olen tarkastellut ilmiötä eri puolilta ja analysoinut eri osioita, joiden yhteistyöstä rakenteen käytettävyys ja merkitys kumpuaa. Ainakin on selvää, että rakenne on vetovoimainen ja elävä, koska se ymmärretään, sitä käytetään ja kehitetään edelleen jatkuvasti. Tässä luvussa kokoan yhteen tutkimukseni tärkeimmät löydökset ja ne tutkimustulokset, jotka ovat ilmiön kannalta olleet mielenkiintoisia.

Tutkimuksessani skeeman käsite on jaettu kahteen osaan: rakenneskeemaan ja merkitys-skeemaan. Skeema kuvaa kielitieteessä mallia, jonka avulla ihminen oppii tunnistamaan ja ymmärtämään erilaisia rakenteita omiin aikaisempiin tietoihinsa pohjautuen. Rakenneskeema on abstrakti malli näistä opituista ja totutuista malleista, joiden kautta myös merkityksiä luodaan merkityskentässä. Merkityskenttä on rajaton ajatusten vyyhti, jossa asiat ovat yhteyksissä toisiin asioihin erilaisia reittejä pitkin aina tilanteesta riippuen. Merkityskentässä korosteiset ja usein toistuvat merkitysyhteydet sanojen, kontekstin ja asioiden välillä aktivoituvat helpommin, mutta kokemuksen ja kontekstitiedon avulla myös tavallisuudesta poikkeavat merkitysyhteydet on löydettävissä. Nämä totutut yhteydet ovat merkitysskeemoja. *koska* x -rakenne pureutuu näihin molempiin sekä muotonsa (rakenneskeema) että merkityksensä (merkitysskeema) kautta.

Olen muodostanut aineistoni pohjalta *koska* x -rakenteelle prototyypin muodon *koska* NP_{yks/mon nom}, joka on todennäköisesti ollut ensimmäinen ja toistaiseksi kaikkein käytetyin tyyppi abstraktimman rakenneskeeman konjunktio x:n toteumista. Skeemaoppimisen malliin kuuluu aina myös variaatio ja poikkeamat prototyypistä, joita myös *koska* x -rakenteella vaikuttaa olevan jatkuvasti enemmän. Konjunktio x -rakenneskeemassa on olemassa kaksi osiota, joista toinen on konjunktio ja x:n paikan täyttää vaihtelevasti erilaiset lausekkeet, lauselyhenteet tai partikkelit. Oleellista rakenteessa on verbittömyys ja suuressa määrin myös nominatiivimuotoisuus.

Konstruktiokieliopin mukainen konstruktio rakenteesta tulee silloin, kun sillä itsellään on oma osistaan erillinen merkityksensä. *koska* x -rakenne eroaakin tavanomaisemmasta se-

littävästä ja perusteleavasta *koska*-lauseesta, jolloin sen käytön merkitys on suurempi kuin vain jonkin lausuman osan ellipitoituminen. *koska*-sana aktivoi molemmissa tapauksissa odotuksen kausaalisuudesta tai syyn selittämisestä, ja *koska*-lause toimii skeemarakenteena *koska x* -rakenteen oppimiselle. *koska x* -rakenne eroaa *koska*-lauseesta siinä, että se usein herättää huomion rakennevalinnallaan, tekee siitä tunnusmerkkisen, ja sen myötä korostaa tai liittää affektisen painon joko *x*:än tai koko *koska x* -rakenteeseen. Rakenne onkin käänös englannin *because* NOUN -rakenteesta, jolla alun perin oli tarkoitus ironisoida lausuman merkitystä. *koska x* -rakenne eroaa *koska*-lauseesta myös siinä, että se voi toimia myös itsenäisesti. Rakennetta voidaan käyttää painavan ja voimakkaan argumentin tavoin summaamaan jokin kokonainen diskurssi tai argumentaatioketju parilla sanalla. Rakennetta käytetään näissä tilanteissa retorisenä keinona, jolloin painokkaan argumentoinnin tavoite on vakuuttaa kuulijakunta kannan itsestään selvästä oikeutuksesta. Tällöin voidaan puhua argumentoivasta *koskasta*, joka on yksi tutkimuksen merkittävimpiä huomioita. Argumentoivuus antaa rakenteelle oman erillisen merkityksensä.

Rakenteen argumentoivuus nousee sen avaaman laajan merkityskentän kautta. Rakenne on itsessään minimalistinen, mutta vähemmän on enemmän, kun tarkastellaan rakenteen välittämää kokonaisinformaatiota. Tutkimuskysymykseeni *mitkä seikat vaikuttavat koska x -rakenteen tulkintaan* saadaan vastaus rakenteen merkitystä ja sen avautumista tarkastelemalla. Merkitys rakentuu puhujan ja kuulijan välisessä viestinnässä. Siihen vaikuttavat puhujan tekemät valinnat ilmipannuista asioista, mutta jopa tärkeämpänä kuulijan kontekstiteitoisuus, oma kokemusmaailma ja sen jaettuus puhujan kanssa. Kuulija käyttää työkalunaan koodatun viestin avaamiseen kontekstiavainta ja merkityskenttää sekä apuvälineenä toisinaan ajatusta ellipsistä, poisjätöstä ja affektisuudesta. Kuulijan tehtävänä on selvittää, mitä viestissä halutaan sanoa etualaistetun *x:n* kautta ja millä tavalla se yhdistetään taustaan, kun avaimena on konteksti ja mahdollinen vihjaus relaatioon sanojen määrässä ja taivutuksessa. Etualaistettu sana avaa tulkitsijan mielessä valtavan taustakuvion, joka valikoituu koherentiksi yhteydeksi kontekstin ja jaetun tiedon kautta. Merkitys rakentuu pääosin avautuvan taustan ja sen sisältämän tekstiavaruuden, ei vain etualaistetun *x:n*, kautta. On täysin eri asia sanoa *koska Paavo* kuin *Paavon takia*. Vastauksena ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni, *millä tavalla koska x -rakenteen ymmärrettävyys on analysoitavissa*, *koska x* -rakenteen ymmärrettävyys siis pohjautuu kuvioon ja taustaan, taustalla olevaan tekstimassaan, kontekstiin ja kontekstiavaimeen sekä skeeman kautta opittuun kausaalisuuden tai argumentoivuuden funktioon.

Rakenteessa kiinnostavaa on kognitiivinen prosessi, joka avaa viestin merkityksen täysin riippumatta siitä, onko rakenne itsessään aikaisemmin tuttu vai ei. Haastatteluista saamieni vastausten perusteella siihen ei vaikuta edes ihmisen oma mielipide rakenteen hyväksyttävyydestä, vaan eri ihmisten tulkinta lausuman merkityksestä on samankaltainen, jos tietoisuus kontekstista on sama. Haastateltavat siis kuvasivat viestien merkityksiä samansuuntaisesti, mikä toimi vastauksena kolmanteen tutkimuskysymykseeni *kuinka ihmiset kuvailevat ymmärtämänsä viestin merkitystä*. Merkitystulkintoissa näkyy kuitenkin yksilön oman kokemusmaailman ja tietoisuuden vaikutus esimerkiksi modaalisuuden kautta. On myös kognitiivisen kielitajun kannalta kuvaavaa, kuinka ihmiset alkavat käyttää rakennetta produktiivisesti itsekin, kuten osa haastateltavistani myönsi jo tekevänsä.

koska x -rakenteesta on muotoutunut hyvin produktiivinen ilmiö. Ilmaus lähti liikkeelle englanninkielestä, jossa sen voisi ajatella alun perin olleen kielellinen innovaatio tai coining-ilmiö (ks. Kay 2002) yhdistäen *because of* NOUN -rakenteen kausaalisuutta selittävän luonteen *of*-adposition ellipsin kautta ironiseen *because* NOUN -lausumaan. Hyvin lyhyessä ajassa rakenne käännettiin kielestä toiseen ja suomessa *koska* x -rakenne valtasi jalansijaa ensin vitsikkäänä somekielen ilmauksena, mutta hauskuus on rakenteesta osin jo kulunut pois. *koska* x -rakennetta käytetään nykyään ironisuuden rinnalla myös täysin neutraalina ilmauksena, jolloin viestin tarkoitus on olla nopea, tiivis ja lyhyt, mikä soveltuu hyvin kirjoitettuun puhekieleen internetissä ja erityisesti sosiaalisessa mediassa. Puhekielimäisyydestä huolimatta rakennetta on käytetty myös ainakin sähköisissä uutisotsikoissa, joten pelkkä nuorten puheeseen kuuluva ilmiö se ei ole.

Produktiivisuus näkyy myös siinä, kuinka rakenne on jo kehittänyt itselleen ylemmän tason skeemarakenteen konjunktio x:n, joka levittää sen käyttöä muihin konjunktioihin ja lauseenosiin. Prototyyppinen nominatiivimuotoinen substantiivilauseke on saanut paljon muitakin vaihtoehtoja rinnalleen, jolloin myös ellipsiajattelu on voinut tulla vahvemmin mukaan tulkintaan ja ilmausten muodostamiseen. Suomessa alkuperäinen englannista lainattu muoto on ollut suoraan *koska* NP_{yks/mon nom.} eikä *koska* NP_{yks/mon gen.} *takia/vuoksi*, joten ellipsi ei alun perin ole suomenkielisessä versiossa ollut osa rakennetta. Nominatiivisijan antaessa tilaa muillekin sijoille lausuman x:n paikalla myös ellipsiajattelu on opittujen peruslausetyyppien skeemamallien mukaan tullut mukaan tulkintaan. On kuitenkin huomattava, että x:n laajentaminen nominatiivisijasta muihin rajoittaa merkityksen tulkintaa rajaamalla merkityskenttää kapeammaksi. Tällöin alkuperäisen *koska* x:n avaaman laajan tulkintakehyksen hyödyntäminen häviää.

Kiinnostavalla tavalla rakenne on käytössä ensisijaisesti sähköisesti kirjoitetussa kielessä. Se ei kuulu normin mukaiseen kirjakieleen, mutta ei suoranaisesti puhekieleenkään, vaikka somen kirjoituksia kuvataankin kirjoitettuna puhekielenä. Rakenteella on jotain kirjoitetun kielen voimaa, johon myös kirjallisuus taiteenlajina vahvasti nojautuu. *koska x* saattaa kuitenkin siirtyä myös puhekieleen, ja on osin siirtynyt jo. Oletan, että jos rakenne vakiinnutaa paikkansa käytössä olevaan kieleen, siihen kuuluu myös vahvempi leviäminen puhekieleen samalla tavalla kuin internetistä tulleet puhekieleen lyhennetyt ilmaukset *LOL* tai *KVG* ('laughing out loud' ja 'kato vittu googlesta') (Urbaani Sanakirja, s.v. *LOL* ja *KVG*).

Haastattelemani ihmiset, jotka olivat omasta mielestään kiinnostuneita suomen kielestä yleisellä tasolla, suhtautuivat rakenteen käyttöön negatiivisemmin kuin he, jotka eivät olleet kielestä kiinnostuneita ja jotka kertoivat myös itse käyttävänsä rakennetta aktiivisesti. Vaikka toisilla ihmisillä kouluissa opittu suomen kielen normatiivinen kontrolli on niin voimakas, että rakenne vaikuttaa heidän mielestään väärältä ja huonolta suomalta, heidän kriittinen mielipiteensä ei vaikuttanut ymmärrykseen millään tavalla. Tämä on tutkimukseni tärkein löydös: *koska x* -rakenne on kognitiivisesti ymmärrettävä kaikkien kielenpuhujien keskuudessa täysin huolimatta aikaisemmasta kokemuksesta tämän nimenomaisen rakenteen kanssa sekä siitä, mitä rakenteen hyväksyttävyydestä ollaan mieltä. Ymmärrys vahvistaa kognitiivisten prosessien, skeemojen ja merkityskenttien olemassaolon, eikä ihmisen sisäinen kielioppi rakennu normien vaan keskinäisen viestinnän ja kokemusten kautta.

Tässä tutkimuksessa olen tehnyt oletuksia *koska x* -rakenteen yleistymisestä ja leviämisestä, muodostanut rakenteita ja merkityksenantoprosesseja koskien nimenomaan *koska*-konjunktioon liittyvistä tapauksista erityisesti kuulijan näkökulmasta. Olen vain hieman sivunnut affektisen tai neutraalin merkityksen rakentamista puhujan kannalta, koska tutkimuksia täytyy aina jollain keinoin rajata. Vaikka luulin kandidaatintyötäni aloittaessani, että tästä aiheesta ehkä riittää aineksia yhteen tutkimukseen, olen huomannut oletukseni vääräksi. Tämänkin pro gradu -tutkimus on vain osa palapeliä, jossa koko konjunktio *x* -rakenteen sisältöä ja luonnetta voidaan tutkia. Tutkimuksen aineiston kerääminen on ollut sattuman ohjaamaa hidasta käsityötä. Hiljan on kuitenkin kerätty yhdeksi valtavaksi korpukseksi koko suomi24.fi-keskustelupalstan sisältö viimeisen 15 vuoden ajalta, joka tarjoaisi loistavan tilaisuuden päästä tutkimaan *koska x*:n leviämistä ja laajenemista suomalaisten kielenkäytössä. Tämän lisäksi myös Turun yliopistossa on kerätty tekstikorpus suomenkielisistä internet-teksteistä. Näiden korpusten avulla voitaisiin luotettavasti testata myös tässä tutkimuksessa esittämäni oletukset ilmiön leviämisestä ajallisesti ja sisällöllisesti. Missä vaiheessa mukaan

tulivat muut konjunktiot? Kuinka rakenteet jakautuvat ellipsin ja merkityskehyksen jatkumolle? Kuinka paljon rakenteiden käytössä on oleellisena osana ironia tai neutraalius? Onko rakenne edelleen kasvava ja leviävä ilmiö, vai onko se saavuttanut jo lakipisteensä?

Toisaalta voisi väittää, että nyt tehty tutkimus ei anna luotettavaa kuvaa ilmiöstä, koska tutkittava aineisto on täysin sattumanvarainen ja samalla kuitenkin tietoisesti valikoitu, jolloin yleistyksiä rakenteen prototyypeistä tai tulkinnastakaan ei voida tehdä. Myös todistelu kuvion ja taustan yhteydestä *koska* x -rakenteessa voidaan nähdä vain tutkijan omaan intuitioon perustuvana päättelynä, jolloin tutkimustulos on yksi subjektiivinen näkökulma. Kognitiivista ilmiötä ei ole helppoa todistaa yhden tutkijan rajallisin resurssein. Tutkimustulosten puolesta kuitenkin puhuu haastattelujen tulokset, jotka voidaan selvästi yhdistää aikaisempaan tutkimustietoon kognitiivisista merkityksenantoprosesseista. Se, että haastateltavat tulkitsivat viestien merkitykset sekä samansuuntaisesti keskenään että tutkijan intuition mukaisesti kertoo inhimillisestä ja jaetusta ymmärryksestä, jonka syitä tämä tutkimus on pyrkinyt selventämään.

koska x -rakenne on erikoinen. Siitä luulee saavansa otteen, mutta jokin tuntuu aina jäävän selittämättä. Kieli syntyy luonnollisesti ja sen tarkoitus on käyttö. Lingvistin vaikea tehtävä on yrittää kuvata kieltä tai laittaa sitä jonkinlaisiin raameihin, kun se jatkuvasti tuntuu jatkavan matkaansa aina askelen tutkijaa edellä. Kärsivällisyyttä tutkimuksen tekoon olen kuitenkin saanut Ronald W. Langackerilta ja hänen sanoistaan:

But since language was not designed for the convenience of linguists, an expression might very well have such status even if there is no easy way for the analyst to demonstrate it.
(Langacker 2005: 161)

LÄHTEET

- American Dialect Society* 2014: "Because" is the 2013 word of the year. <http://www.american-dialect.org/because-is-the-2013-word-of-the-year> (12.6.2015).
- BATTISTELLA, EDVIN L. 1996: *Logic of markedness*. New York: Oxford University Press.
- BLOOMFIELD, LEONARD 1935: *Language*. London: Allen & Unwin.
- CROFT, WILLIAM 2003: *Typology and universals, second edition*. Cambridge textbooks in linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- CROFT, WILLIAM – CRUSE, D. ALAN 2004: *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ELŠIK, VIKTOR – MATRAS, YARON 2006: *Markedness and language change: The Romani sample*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- FILLMORE, CHARLES 1975: An alternative to checklist theories of meaning, *Proceedings of the first annual meeting of the Berkeley Linguistics Society* s. 123–131. <http://journals.linguisticsociety.org/proceedings/index.php/BLS/article/download/2315/2085> (1.6.2015).
- 1981: Frame semantics. – The linguistic society of Korea (toim.) *Linguistics in the morning calm: Selected papers from SICOL-1981* s.113–137. Seoul: Hanshin Publishing Company.
- FILLMORE, CHARLES J. – KAY, PAUL – O'CONNOR, MARY CATHERINE 1988: Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: The case of let alone. *Language* 64, No.3, s. 501–538. <http://user.phil-fak.uni-duesseldorf.de/~filip/fillmore+88.pdf> (20.11.2015).
- FRIED, MIRJAM – ÖSTMAN, JAN-OLA 2004: *Construction grammar in a cross-language perspective*. CAL Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- GOLDBERG, ADELE 1995: *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: Chicago University Press.
- 2006: *Constructions at work: The nature on generalization in language*. New York: Oxford University Press.
- 2013: Constructionist approaches – Thomas Hoffmann & Graeme Trousdale (toim.) *The Oxford handbook of construction grammar* s. 15–31. Oxford: Oxford University Press.
- GREENBERG, JOSEPH H. 2005: *Language universals: With special reference to feature hierarchies*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- GRICE, PAUL H. 1975: Logic and conversation – Peter Cole & Jerry L. Morgan (toim.) *Syntax and semantics, Vol. 3, Speech acts* s. 41–58. New York: Academic Press. [tässä 45–47] <http://www.sfu.ca/~jeffpell/Cogs300/GriceLogicConvers75.pdf> (20.11.2015).
- HADDINGTON, PENTTI – SIVONEN, JARI 2010: *Kielentutkimuksen modernit klassikot*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- HAKULINEN, AULI 1978: Nollien syntaksia. – Alho Alhoniemi, Jussi Kallio, Mauno Koski, Päivi Rintala & Kalevi Wiik (toim.) *Rakenteita: Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978*. s. 233–253. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisu nro 6. Turku: Turun Yliopistosäätiö.
- HASPELMATH, MARTIN 2006: Against markedness (and what to replace it with). *Journal of linguistics* 42, 25–70. [myös <http://email.eva.mpg.de/~haspelmt/Againstmarkedness.pdf> (20.11.2015)].
- HEIKKINEN, VESA 2013: *Koska ja että uudenlaisessa käytössä*. http://www.kotus.fi/?5400_a=comments&5400_m=10234&s=3235#comments_10234 (29.5.2015).
- HERLIN, ILONA 1994: Konjunktion monikäyttöisyys: *kun* – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 139–163. Helsinki: Hakapaino Oy.

- 1997: *Suomen kielen koska-konjunktion merkitys ja merkityksenkehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HERLIN, ILONA – KOTILAINEN, LARI (TOIM.) 2012: *Verbit ja konstruktiot*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- HERLIN, ILONA – VISAPÄÄ, LAURA (TOIM.) 2005: *Elävä kielioppi: Suomen infiniittisten rakenteiden dynamiikkaa*. Helsinki: SKS.
- HUUMO, TUOMAS – SIVONEN, JARI 2010: Leonard Talmy – Kognitiivisen kielitieteen klassikko. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot: Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 19–40. Helsinki: Gaudeamus.
- ISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- ITKONEN, ESA – PAJUNEN, ANNELI 2010: *Empiirisen kielitieteen metodologia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- JOHNSON, MARK 1987: *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination, and reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KAY, PAUL 2002: *Patterns of coining*. Berkeley: University of California. <http://www1.icsi.berkeley.edu/~kay/coining.pdf> (12.12.2015).
- Know your meme 2011: *Because race car*. <http://knowyourmeme.com/memes/because-race-car> (20.11.2015).
- KOPOTEV, MIKHAIL 2007: What a difference a verb makes!: Russian and Finnish verbless sentences. – Marja Nenonen & Sinikka Niemi (toim.), *Collocation and idioms 1: Papers from the first Nordic conference on syntactic freezes. Joensuu, May 19-20, 2006* s. 177–192. Joensuu: University of Joensuu.
- KOTILAINEN, LARI 2007a: *Kiellon lumo: Kieltoverbitön kieltokonstruktio ja sen kiteytyminen*. Helsinki: SKS.
- 2007b: *Konstruktoiden dynamiikkaa*. Tohtorinväitöskirja. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- 2012: Innovaatio, lipsahdus vai vakiintunut konstruktio? – Ilona Herlin & Lari Kotilainen (toim.), *Verbit ja konstruktiot*, s. 201–235. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LAKOFF, GEORGE 1987: *Women, fire and dangerous things: What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE – JOHNSON, MARK 1980: *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- LANGACKER, RONALD W. 1987: *Foundations of cognitive grammar. Vol. 1: Theoretical prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- 1988: A usage-based model – Brygida Rudzka-Ostyn (toim.), *Topics in cognitive linguistics* s. 127–164. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 2005: Integration, grammaticization, constructional meaning – Miriam Fried & Hans C. Bosas (toim.), *Grammatical constructions back to the roots* s. 157–187. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- 2008: *Cognitive grammar: A basic introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- LIBERMAN, MARK 2012: Because NOUN. *Language Log*. July 12, 2012. <http://languagelog.ldc.upenn.edu/nll/?p=4068> (13.5.2014).
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, JAAKKO 2003a: *Antaa sen muuttua: Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- 2003b: Sääntö vai poikkeus? *Virittäjä* s. 243–246.

- 2010: Adele E. Goldberg: Väitöskirjalla klassikoksi – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot: Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 71–97. Helsinki: Gaudeamus.
- LEINO, PENTTI 1993: *Polysemia: Kielen moniselitteisyys*. Helsinki: Yliopistopaino.
- 1994: Morfeemien polysemia – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 11–35. Helsinki: Hakapaino Oy.
- MCCULLOCH, GRETCHEN 2014: Where "because noun" probably came from. *All Things Linguistic*. <http://allthingslinguistic.com/post/67507311833/where-because-noun-probably-came-from> (12.6.2015).
- NIEMI, JARKKO 2007: "Voihan sitä noinkin ajatella": Myönnyttelymuotin rakenne ja käyttö. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- NIEMI, LAURA 2015: Kokonainen lause ei mahdu, koska merkkimäärä. *Kotus-blogi*. http://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/laura_niemi/kokonainen_lause_ei_mahdu_koska_merkkimaara.14771.blog (13.9.2015).
- OAKLEY, TODD 2007: Image schemas – Dick Geeraerts & Hubert Cuyckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics* s. 214–235. New York: Oxford University Press, Inc.
- ONIKKI, TIINA 1994: Skeema merkitysrakenteen ja taustatiedon kuvauksessa – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 70–138. Helsinki: Hakapaino Oy.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2010: Ronald W. Langacker ja kognitiivisen kielitieteen perusta. – Pentti Haddington & Jari Sivonen (toim.), *Kielentutkimuksen modernit klassikot: Kognitiivinen ja funktionaalinen kielitiede* s. 19–40. Helsinki: Gaudeamus.
- PANTHER, KLAUS-UWE – THORNBURG, LINDA L. 2007: Metonymy – Dick Geeraerts & Hubert Cuyckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics* s. 236–263. New York: Oxford University Press, Inc.
- PETRUCK, MIRIAM R. L. 1996: Frame semantics – Jef Verschueren, Jan-Ola Östman, Jan Blommaert & Chris Bulcaen (toim.) *Handbook of pragmatics*. http://www.princeton.edu/~adele/LIN_106:_UCB_files/Miriam-Petruck-frames.pdf (9.5.2014).
- PIAGET, JEAN – BÄRBELE INHELDER 1977: *Lapsen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus.
- QUIRK, RANDOPH – GREENBAUM, SIDNEY – LEECH, GEOFFREY – SVARTVIK, JAN 1985: *A Comprehensive grammar of the English language*. Lontoo: Longman.
- RAUKKO, JARNO 1994: Polysemia: Merkitysten verkosto – merkityksen verkko – Pentti Leino & Tiina Onikki (toim.), *Näkökulmia polysemiaan* s. 36–69. Helsinki: Hakapaino Oy.
- 2002: Pitämisen polysemia: miten koehenkilöt hahmottavat pitää-verbin merkitystyyppiä. *Virittäjä* 3: 354–374.
- SCHNOEBLEN, TYLER 2014: Innovating because innovation. *Idibon*. January 15th 2014. <http://idibon.com/innovating-innovation/> (26.8.2015).
- SINNEMAA, TIINA 2014: *Ei saa ronkkia ruokaa, koska Afrikan lapset!: koska NP -rakenteen merkityksestä ja ilmaisuvoimasta*. Kandidaatintutkielma. Tampereen yliopiston suomen kielen tutkinto-ohjelma.
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko* 2015: Lapsen kaste, *Kirkollisten toimitusten kirja* <http://www.evl.fi/kirkkokasikirja/toim/kaste.html> (1.6.2015).
- TALMY, LEONARD 2000: *Toward a cognitive semantics*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
- TOMASELLO MICHAEL 2003: *Constructing a language: a usage-based theory of language acquisition*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.

- TUGGY, DAVID 2007: The nature of schematicity – Dick Geeraerts & Hubert Cuyckens (toim.), *The Oxford handbook of cognitive linguistics* s. 82–116. New York: Oxford University Press, Inc.
- Urbaani sanakirja*. s.v. LOL, KVG ja meemi. urbaanisanakirja.com (12.12.2015).
- VISAPÄÄ, LAURA 2008: *Infinitiivi ja sen infiniittisyys: Tutkimus suomen kielen itsenäisistä A-infinitiivikonstruktioista*. Tohtorinväitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- VÄSTI, KATJA 2012: *Verbittömät tapahtumanilmaukset: Suunnannäyttäjänä LÄHDE- ja KOHDE-konstruktio*. Tohtorinväitöskirja. Oulun yliopiston suomen kielen laitos.
- WESSMAN, KUKKA-MAARIA, 2015: *Koska internet: Finiittiverbittömän koska X -konstruktion syntaksi ja variaatio*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston kieli- ja käännöstieteiden laitos.

Muu taide:

- CHEEK, 2015: Chekkonen. *Alpha omega*.
- LEIKOLA, ISMO 2013: *Ismo Leikola - Africa - Comedy Store, London 2013*. Youtube. June 26, 2013. <https://www.youtube.com/watch?v=i6fanW2ssEs> (15.10.2015).